

806.443-
806.446

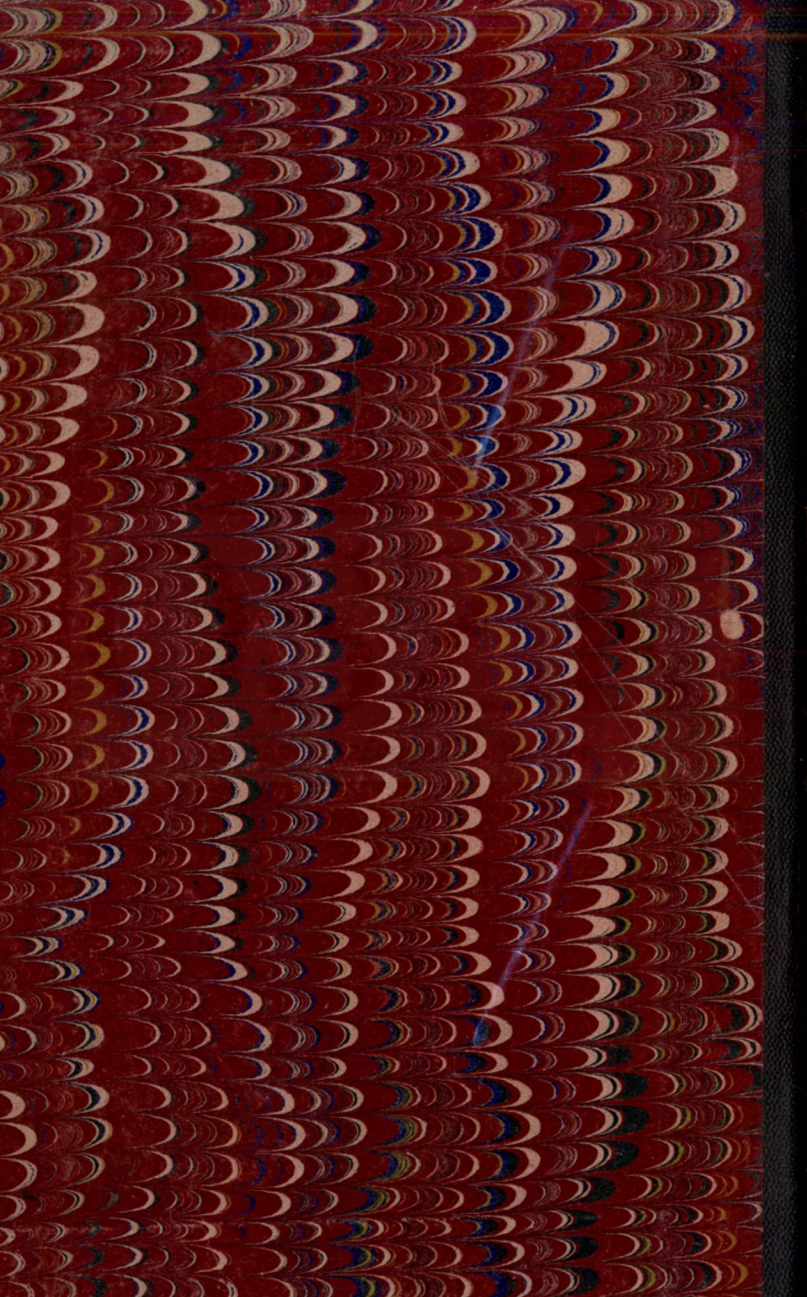
CSOMORY.

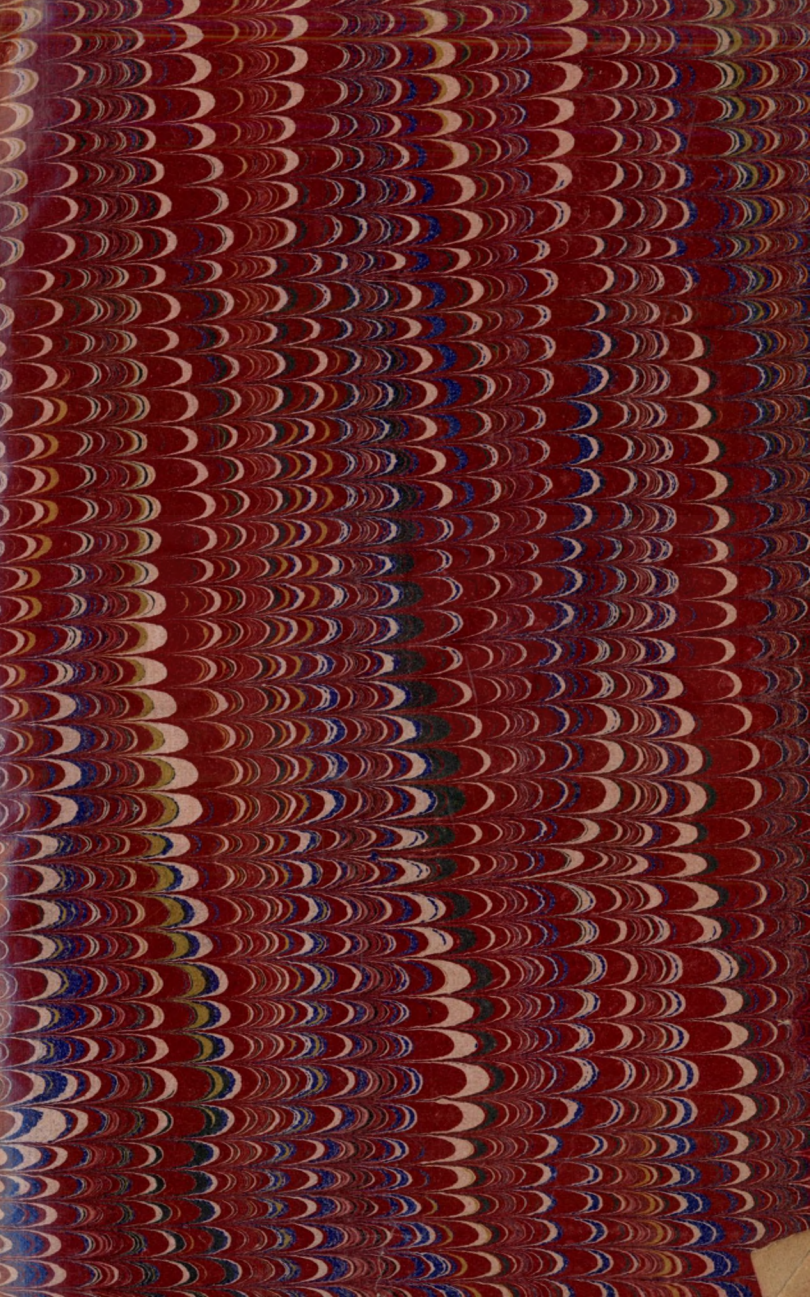
A puszták
réme

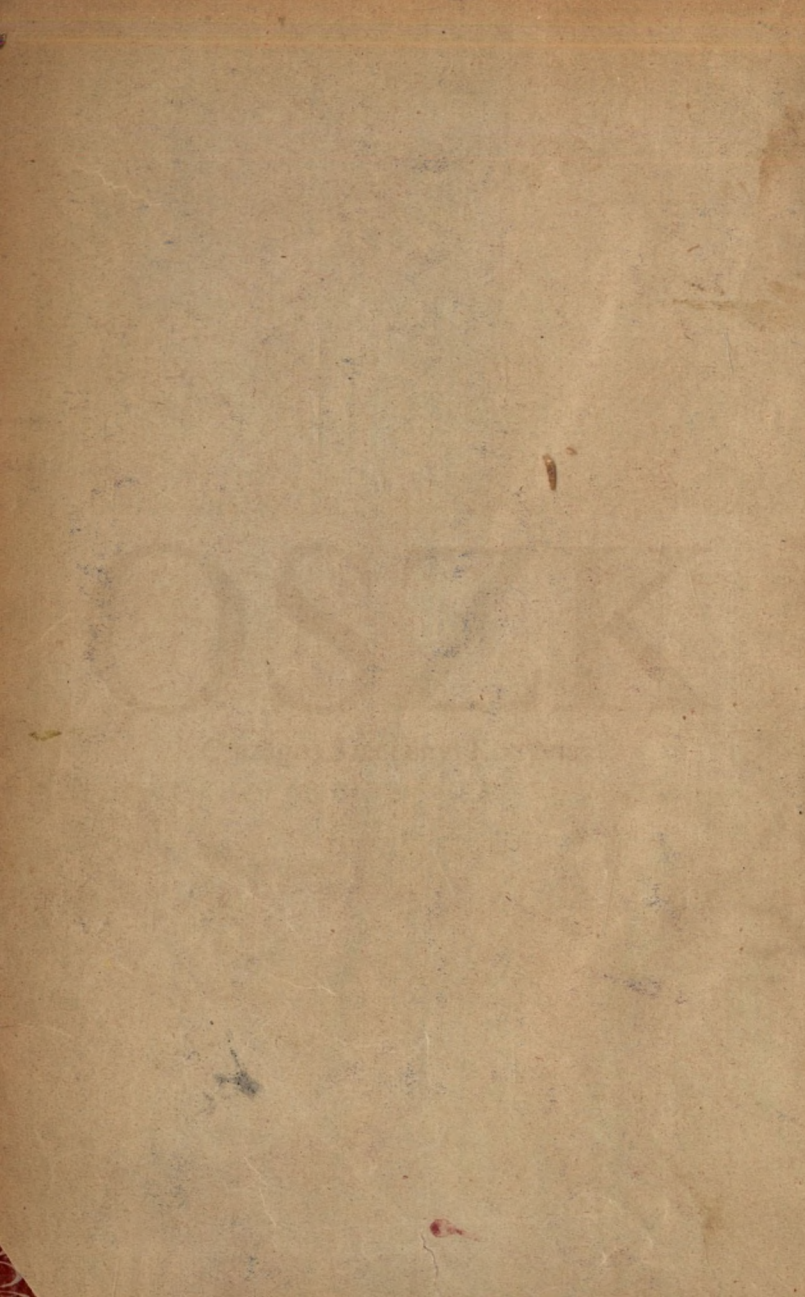
T. J.

T. J.

1906

RÓZSA SÁNDOR

 VÉGE.

REGÉNY AZ ALFÖLDI BETYÁRVILÁGBÓL.

(A «Puszták réme» negyedik és befejező része.)

IRTA

CSOMORY GYULA.

BUDAPEST,
AZ «ÉRDEKES KÖNYVTÁR» KIADÁSA
1905.

RÓZSA SÁNDOR

életének regényes leírása a következő
4 kötetből áll:

- I. A puszták réme.
- II. A csikóskirály.
- III. A szegedi csillagvár
titkai.
- IV. Rózsa Sándor vége.

Mindegyik kötet külön-külön is megren-
delhető 50 fillér beküldése ellenében az

„ÉRDEKES KÖNYVTÁR“

kiadóhivatalában,

Budapest, V., Kálmán-utca 2.

806.446

Nemzeti Széchényi Könyvtár

Leltári szám

B 5495

1960.

Rózsa Sándort eszerben hagyják régi pártfogói.

Hősünket akkor hagytuk el, mikor váravárt leveleit összeszedve, Czingár házából gyorsan eltávozott és felkereste a jegyzőt. — Korán volt még, a jegyző még aludt és Rózsa Sándor türelmetlenül várta ébredését. Tíz órára járt már az idő, mikor Réthy uram félig felöltözve kijött a lakásából, hogy a kutnál mosakodjék. A konyhaajtónál találkozott a volt csikóssal, aki tisztességesen köszöntötte.

— Adjon Isten jó reggelt, jegyző uram.

— Adjon Isten kendnek is, Rózsa Sándor. Lám, lám, olyan korán jött? Az szép, nagyon szép. Nos, mi jót hozott kend?

— Jegyző uram, megjött a válasz.

— Lám, lám, megjött? Az szép, nagyon szép. Miféle válasz?

— Hát arra a két levélre, a melyet jegyző ur irt.

— Lám, lám, már tudom. Hát megjött a válasz? Az szép, nagyon szép. Nos, mit válaszoltak?

Rózsa Sándor kivette a két levelet a tarisznyájából és oda adta a jegyzőnek.

— Itt a két levél, jegyző uram, én nem tudok olvasni.

— Hát én olvassam el?

— Igen. arra akartam kérni, mivel ugyis jegyző uram írta.

— Én irtam? Mennyit is fizetett kend az írásért?

— Tizenöt forintot kért jegyző uram, de...

— Igen, tudom, tizenöt forintot fizetett kend az írásért, hát az szép, nagyon szép, akkor most csak tizet fog kend fizetni az olvasásért.

Rózsa Sándor szó nélkül kivette a tiz forintot a tárczájából, a bankót átadta a jegyzőnek és megvető hangon mondta:

— Itt a tiz forint, de most már olvassa el a leveleket!

A jegyző zsebrevágta a tizest, aztán átvette a két levelet és egy pillantást vetve a nagyobb levélre, azt mondta:

— Lám, lám, ez szép, nagyon szép, ez a levél a belügyminisztériumból jön.

— Nem Wenckheim miniszter urtól? kérdezte Rózsa Sándor.

— Majd mindjárt meglátjuk, szolt Réthy jegyző és felbontván a levelet, a következőket olvasta fel:

Magyar Kir. Belügyminiszterium.

47658.

1867. eln. sz.

T. cz. Rózsa Sándornak

Ide érkezett folyamodványa, mint e miniszterium hatáskörébe nem tartozó, ezennel $\frac{1}{2}$. alatt ide csatolva czimnek visszaküldetik.

Kelt Budapesten, 1867 decz. 4-én.

A miniszter megbizásából:

Ráday

min. osztálytanácsos.

— Lám, lám, szólt a jegyző, ez szép, nagyon szép, egészen úgy, amint mondtam.

— Mit jelent ez? Mi áll ebben? Nem értettem, szólt Rózsa Sándor.

— Mit jelent? Hát azt, amit mondtottam. Visszaküldték folyamodványunkat, mert nem a belügyminisztériumhoz tartozik.

— Már hogy ne tartoznék oda, kiáltott Rózsa Sándor, mikor a miniszter maga mondta.

— Dehogyan mondta, szólt a jegyző, kend csak úgy értette, mintha ezt mondta volna. A miniszter urak rendszerint sokat ígérnek, de keveset tartanak meg. Ezt kend nem érti, de mégis így kell lennie. Nézze csak kend ezt a számot: 47658. Tudja kend, mit jelent ez?

— Nem én, felelt Rózsa Sándor.

— Lám, kend ezt nem érti. Majd én megmagyarázom. Ez a szám azt jelenti, hogy az idén 47658 folyamodmányt adtak be a miniszter urnak, ez annyi mint 130 folyamodvány naponként.

— Az sok, mormogott Rózsa Sándor.

— Lám, lám, kend is belátja. A kend folyamodványa úgy sem tartozik a belügyminisztérium hatáskörébe, hát elintézetlenül visszaküldték.

— És a Wenckheim miniszter ur ő kegyelmesége nem üzent semmit?

Réthy jegyző e kérdésnél fel akart kacagni, de másrészt úgy megszánta az öreg embert, hogy visszatartotta magát és egész komolyan a hivatalos levélbe nézve olvasta:

— Egyébként tiszteltetem Rózsa Sándort, és azt üzenem neki, hogy nézzen munka után és jól viselje magát.

— No lássa, jegyző uram, hogy ismer engem a miniszter, kiáltott Rózsa Sándor.

— Ismerni ismeri, nevetett most már a jegyző, de azért többet tehetett volna kendért, mint amit tett.

— Az igaz, de bizonyára nem volt ideje, sóhajtott Rózsa Sándor és egy kis szünet után hozzá tette:

— Hát a másik levélben mi áll?

A jegyző most kezébe vette a másik levelet, egy pillantást vetett reá és felkiáltott:

— Lám, lám. Visszajött a levelünk.

— Visszajött a levelünk? kérdezte Rózsa Sándor. Melyik levél?

— Amelyet én irtam Teleky Blanka grófnőnek.

— Az visszajött? Miért? kérdezte elsápadva az öreg ember.

— Itt áll ni, hogy miért.

«Czimzett külföldre utazott.»

Rózsa Sándor egy ideig nézett a jegyzőre, aztán összeszedte a két levelét, a tarisznyába tette és halk hangon mondta:

— Ez bizony nem ért meg annyi pénzt.

Aztán az ajtó felé fordulva mondta:

— Isten áldja meg jegyző uram.

— Hohó, kend már menni akar? Lám, lám, ez nem szép kendtől. Üljön le kend. Ugy! Hát most mondja meg nekem, mihez akar most kend fogni?

— Széjjelnézek munka után.

— Hát kell kendnek jobb munka, mint amit Veszélka János kínált?

— Nem kell nekem a Veszélka munkája!... Majd találok én más, nekem való munkát.

— És ha nem talál?

— Akkor elhagyom ezt a vidéket.

— Gondolja meg kend jól, hogy mit csinál kend.

— Jól meggondoltam én mindent, szólt felállva Rózsa Sándor, majd csak találok valamit magamnak Kondoroson.

— Lám, lám. Hát Kondorosra megy kend?

— Kondorosra és a csongrádi határba, felelt Rózsa Sándor.

— Ez szép. Sok jó szerencsét kívánok kendnek. Isten áldja meg kendet.

— Isten áldja meg, jegyző uram!

Rózsa Sándort cserben hagyja az egész világ.

Rózsa Sándor elhagyta a községházát és a falu vége felé ballagott. Szinte örült, mikor a cigányputri előtt nem találkozott a cigány Örzsivel és mikor kiért az országútra, meggyorsította lépteit. Az országut, mint tudjuk, a keczeli csárda mellett vezetett el a kondorosi puszta felé és Rózsa Sándor, mikor a csárda közelébe ért, jobbra-balra nézett, hogy meg ne lepesse magát Veszélka emberei által. De minden csendes maradt. A hótakarta földeken ember nem mutatkozott és mikor a csárda mellett elhaladt, a csárdában minden néma volt. Mintha kihalt volna a csárda, úgy állt ott, pedig Rózsa Sándor jól tudta, hogy vannak benn és szinte érezte, hogy figyelnek reá és hogy Veszélka János maga is figyelemmel kíséri. Egy pillanatig úgy vélte Rózsa Sándor, hogy mégsem illik, hogy ő most úgy elmenjen a keczeli csárda mellett és meg se látogassa régi jó barátját, de aztán meggondolta és gyorsan tovább haladt.

— Jobb, ha minél ritkábban látjuk egymást.

Délfelé járt már az idő, mikor Rózsa Sándor a kondorosi pusztára ért, hol ifjuságában csikósbojtár volt. Mintha csak tegnap hagyta volna el az óriási birtokot, oly annyira változatlanul maradt ott minden.

Rózsa Sándor mosolyogva tartott a nagy hosszú istállók felé, melyekben télen át tartották a lovakat. A középső istállóépületből éppen kilépett egy 25—30 éves hatalmas termetű csikós ember, aki körülnézve az udvarban, felkiáltott:

— Hej, Sándor, Bálint, Gyuri! Hol vagytok?

Rózsa Sándor odalépett és illedelmesen köszönt.

— Adjon Isten jó napot kendnek, kend itt a számadó?

— Adjon Isten kendnek is, az vagyok én. Mit akar kend?

— Hát tudja kend, csak kijöttem valami munka után nézni. Ha kellene kendnek ember?

— Itt mindig szükség van jóra való emberre; tud kend lovakkal bánni?

Rózsa Sándor szeme felvillant e kérdésre és az előtte álló emberre nézve, mosolyogva pödörte a bajuszát, amikor felelt:

— Hogy tudok-e lovakkal bánni? Hogyne tudnék, hiszen kend még csak kis fiu lehetett akkor, mikor én már csikós számadó voltam.

— Ugy, szólt a csikós, hát hiszen akkor gyorsan rendben leszünk, adja csak kend ide a munkakönyvét.

— Életemben sem volt nekem munkakönyvem, szólt Rózsa Sándor, mire való az?

A csikósbojtár nagyot nézett az előtte álló öreg emberre, aztán bizonyos bizalmatlansággal kérdezte:

— Kendnek nincs munkakönyve? Hová való kend? Hol szolgált kend?

— Én dorozsmai ember vagyok és itt a kondorosi pusztán voltam csikós számadó.

— Hja, az már régen lehetett. Kicsoda kend? Hogy hívják kendet?

— Rózsa Sándor a nevem.

— A csikósbojtár nagyot nézett és aztán felkiáltott:

— Micsoda, kend az a hires Rózsa Sándor? Hiszen kend a börtönben volt.

— Igen, az vagyok.

— És most kend talán csikósnak akar menni? Hja, hiszen öreg már kend ahhoz és aztán, nézze kend, őszintén megmondom, nem hiszem, hogy az ispán ur hajlandó lenne börtönviselt embert itt alkalmazni. Külömben nézze csak kend, ott jön éppen Dalmady ur, a mi ispánunk, próbáljon kend nála szerencsét.

Ezzel a bojtár visszasietett az istállóba, Rózsa Sándor pedig a kalapját a kezében tartva, elébe ment az ispánnak.

— Adjon Isten jó napot, tekintetes uram!

Az ispán nagyot nézett az előtte álló emberre és mogorva hangon kérdezte:

— Mit akar kend?

— Valami munkát keresek, tekintetes uram.

— Munkát? Öreg már kend a munkához.

— Jó erőben vagyok, tekintetes uram, nem is vagyok olyan öreg, mint amilyennek látszom.

— Hát miféle munkát akar?

— Csikós vagyok.

— Kend csikós? Ne tréfáljon kend!

— Bizony én az vagyok, sőt mondhatom, hajdan híres csikós voltam.

— Híres csikós volt? Hja, a voltra nem ad a zsidó semmit. Hol a kend munkakönyve?

— Nincs nekem munkakönyvem.

— Nincs? Hát kicsoda kend?

— Rózsa Sándor vagyok.

— Kend Rózsa Sándor, a hirhedt rablóvezér?
— kiáltott az ispán dühösen és még ide mer jönni? Pusztuljon innen, mert a kutyákkal kergettetem ki innen. Ez már mégis szemtelenség!

És az ispán otthagyta az egykori csikóshuszárt vezért, aki csendesen megfordult és lassan távozott a kondorosi pusztából, ahol egyszer oly híres legény volt. Meg sem állt Rózsa Sándor elébb, míg a puszta el nem tűnt a látóhatárról. Éppen a keczeli csárda szomszédságában állt meg és már-már oda akart betérni, mikor felébredt benne régi daczossága. Gyorsan elhaladt a csárda mellett és maga elé mormogott:

— Van még Kondoroson kívül is puszta!

Este lett már, mikor a csapdi pusztára, Károlyi György gróf birtokára érkezett. Hideg szél fujt egész délután és mikor estefelé a szél elállt, havazni kezdett. Rózsa Sándor fáradt, éhes is volt és mikor a pusztára ért, mindenekelőtt a ménes felé tartott, hogy ott a csikósoktól szállást kérjen. Jókor is jött, mert a csikósok éppen itatáshoz kergették a csikókat. Az öreg csikós szeme csak úgy felvillant, mikor a sok lovat látta és fürkészve kereste a számadó csikóst, kit végre is a kut mellett látott meg. Rózsa Sándor megkerülte vigan a kut felé ugráló lovakat és a számadó csikós

felé tartott, aki nem igen barátságosan nézett a jövevényre.

— Adjon Isten, jó estét, gazda uram, szólt Rózsa Sándor.

— Jó estét kendnek is, szólt a számadó csikós, mit akar kend?

— Jöttem egy kis munkáért széjjelnézni, csikós vagyok és ha lehetne . . .

— Hová való kend?

— Dorozsmai vagyok.

— Dorozsmai? Én nem ismerem kendet.

— Sokáig távol voltam, felelt Rózsa Sándor, majdnem tizennyolcz esztendeig.

— Tizennyolcz esztendeig távol volt? Hallja kend, nem kend az a Rózsa Sándor?

— Az vagyok!

— Verje meg az Isten kendet, én Czinege Gáspár vagyok, a Czinege Ábrisanak az öcscse, kit kend a rablóságához csábitott és akit aztán a szegedi fogházban a hajduk agyonütöttek. Pusztuljon kend innen!

A számadó csikós dühösen emelte föl a karikás ostorát és Rózsa Sándor, mint a leforrázott kutya gyorsan távozott. A sötét éjszakában fáradtan, éhesen, csak ugy vaktában tovább ballagott az országuton a Tisza felé, hogy azon átkelve, jusson a csongrádi határba. És az éhség és a fáradtság kinzásai alatt lelke elkeseredett és kezdte belátni, hogy nem oly könnyü ám az, amit oly könnyünek hitt: a visszavérés a tisztesség utjára.

Éjfél volt már, mikor a Tisza kompjához ért. Távolról már látta a ködön át a csongrádi oldalon lévő révházat és annak egyik ablakából gyertyafényt,

jeléül annak, hogy a révészek még ébren vannak. A két kezét kagylóként tartotta a szájához és torkaszakadtából kiáltott át a másik partra:

— Révész! Hallja kend, révész!

A révházban meghallották és néhány percz mulva egy hang a tulsó partról visszakiáltott:

— Itt vagyok. Ki van odaát?

— Vigyen kend át, két forintot fizetek kendnek, — kiáltott Rózsa Sándor.

— Jövök már, hallatszott a révész hangja és a következő perczben már Rózsa Sándor látta, hogy a révész meggyújtotta a kompon a zöld lámpást és nemsokára reá hallotta az uszó komp csigájának recsegését.

A komp a parthoz érkezett és Rózsa Sándor a kompra ugrott. A révész odajött hozzá és lámpájával az arcába világítva, mondta:

— Két forintot kapok.

Rózsa Sándor odaadta a két forintot és pipájára gyujtva, mondta:

— Itt a két forint, de most menjünk már!

A révész a parthoz sietett és körülnézett, nem jön-e még valahonnan koci. Nem hallott semmit.

Visszament a kompra, kioldotta a kötelet és a komp zajtalanul kezdett a csongrádi part felé uszni.

Már jó darabot uszott a komp, mikor a parttól, ahonnan éppen távoztak, egy női hang hallatszott:

— Mihály bácsi! — Jőjön kend vissza!... Csongrádra kell sietnem a patikába.

E hang hallatára Rózsa Sándor összerezett. Rögtön felismerte a hangot: Vilma hangja volt.

A révész a part felé fordult és visszakiáltott

— Rosszul van az anyád. Vilma?

— Nagyon rosszul. Jöjjön kend vissza, Mihály bácsi, rimánkodott Vilma.

A révész nem is kért engedélyt Rózsa Sándortól hanem rögtön visszafelé irányította a kompot. Rózsa Sándor subájába burkolózott, nem akart most a leányával találkozni.

A komp a parthoz ért és Vilma gyorsan a kompra ugorva, csak ennyit mondott:

— Köszönöm, Mihály bácsi. Ugy-e vissza is fog vinni?

— Persze, hogy visszaviszlek, galambom, szólt a révész, mi baja az anyádnak?

— Nagy láza van, félrebeszél, felelt zokogva a leány és leült a komp másik oldalára.

— Ne sirj, galambom, majd segít az Uristen, vigasztalta a leányt a révész, erős asszony a te anyád, majd csak kiheveri ezt a nyavalyát is.

A leány nem felelt, hanem leült a komp szélére és bánatosan nézett a Tisza hullámzó vizére és nem tudta azt a gondolatot magától elüzni, hogy nem volna-e jobb egy merész ugrással véget vetni ennek az életnek?

És furcsa, a komp tulsó oldalán ott ült Rózsa Sándor és ugyanezzel a gondolattal küzdött. «Nem kellek én már senkinek», mormogott maga elé, «mit élek én ezen a világon?»

És mennél tovább nézett a szőke Tisza vizébe, annál erősebb gyökeret vert ez a gondolat a lelkében. Egyszerre ezután felugrott, hogy a gondolatot megvalósítsa, de e pillanatban a komp a tulsó parthoz ért és amint a komp a parthoz ütközött, Rózsa Sándor a heves lökéstől majdnem elesett.

A révész megkapta és nevetve mondta:

— Látszik, hogy kend idegen, nem igen járt még kompon!

Rózsa Sándor beburkolózott a subájába és valamit mormogott. A révész kedvetlenül nézte a mogorva, magába zárkózott embert, mikor Vilma gyorsan hozzá közeledett és szivélyes hangon mondá:

— Köszönöm Mihály bácsi, legkésőbb egy félóra múlva itt leszek.

— Jól van leányom, csak kopogj az ablakomon, téged bármikor elviszlek.

— Áldja meg a jó Isten érte, Mihály bácsi, szólt Vilma és partra szállva, gyorsan eltűnt a sötétségben.

A révész egy ideig utána nézett, aztán félhangon mormogott:

— Derék leány, szép leány. Olyan, mint az anyja volt.

Rózsa Sándor, aki éppen a révész mellett elhaladt, meghallotta az utolsó szavakat és gyorsan kérdezte:

— Kend ismeri e szegény leány anyját?

— Már hogyné ismerném, hisz odaát lakik a komp szomszédságában. Kend is arra jött el a házuk mellett.

— Az a kis házikó az országút utolsó kanyarulatánál?

— Az. Ott lakik az anyja. Hej, híres szép leány volt az a Veszélka Julcsa hajdan!

— És ki lett aztán a férje?

— Senki. Belebolondult az a szegény Julcsa az annak idején híres Rózsa Sándorba, akit aztán elvittek messze földre börtönbe. A gazember emléket hagyott

a szegény Julcsának, mert három, vagy négy hónappal elfogatása után ennek a leánynak adott életet. És aztán dolgozni kezdett és várta, hogy a kedvese kikerüljön a börtönből, de év-év után mult, de az is csak ott maradt a börtönben. Kérték elegen a Veszélka Julcsa kezét, magam is el akartam venni feleségül, de ő egyik kérőt a másik után kikoszorazta és hűségesen várt a Sándorjára. Az évek multak, a leány felnőtt, a Julcsa megvénült, végre kiszabadult Rózsa Sándor.

A révész itt elhallgatott. Erősen odakötötte a kompot a kikötő czölöphöz, rágyujtott a pipájára, nagy füstfelleget fujt a levegőbe és aztán dühösen felkiáltott:

— Verje meg az Uristen azt a gazembert! Nagyobb akasztófárávaló lett belőle a börtönben, mint azelőtt volt. Hallani sem akar arról, hogy esküjét beváltsa, hogy a szegény Julcsának a becsületét visszaadja . . . Ugy, hát most már jöhet kend a kompházba.

Néhány percz mulva Rózsa Sándor ott ült a jó meleg szobában. A révész bort és szalonnát hozott és Rózsa Sándor, mikor megvacsorált, odaadott a révésznek egy tizes bankót.

Mihály bácsi ijedten nézett hol a bankóra, hol vendégére és felkiáltott:

— Mi a manót kezdjek én ezzel a bankóval? Nincs nekem váltani valóm.

— Hát hagyja csak, Mihály bácsi. Tartson meg belőle magának egy forintot a vacsoráért és a szállásért.

— És a többit majd holnap reggel visszaadom kendnek, szólt a révész.

— Nem, Mihály bácsi, hanem tudja mit tegyen kend azzal a kilencz forinttal?

— Hadd halljam!

— Adja kend azt a kilencz forintot annak a leánynak, de nem most, mikor visszajön, hanem holnap reggel.

A révész mereven szegezte szemét az idegen parasztra, aztán halk hangon mondta:

— Mondok én kendnek valamit.

— Hallom, Mihály bácsi, szóljon kend.

— Fogadjon kend nekem szót és menjen kend rögtön vissza a tulsó oldalra. Azonnal átviszem kendet, szolt a révész.

— Miért? Örülök, hogy itt vagyok.

— Egy félóra mulva itt lesznek a pandurok, suttogott a révész.

— Nincs mit félnem tőlük, felelt Rózsa Sándor nyugodtan.

— Hát kend nem fél a panduroktól?

— Nem én, felelt Rózsa Sándor.

— Hát aztán kicsoda kend, hogy csak úgy ajándékozza a tizes bankókat?

— Ne törődjék kend velem, felelt Rózsa Sándor.

A révész nem felelt és vette a mécszet az asztalról, mintha vendégének az utat akarná mutatni a hálólhelyéhez. Rózsa Sándor fel is állt a helyéről, de e pillanatban a révész az arcza felé tartotta a mécszet, egy pillantást vetett és felkiáltott:

— Jézus Mária, hiszen ez Rózsa Sándor!

— Az vagyok.

A révész az ajtóhoz ment, kinyitotta és kifelé mutatva, rideg hangon mondta:

— Itt a pénze. Nem kell nekem. És itt az ajtó. Pusztuljon kend innen, egy ilyen gazember részére nincs hely az én házámban.

— Mihály! Szekeres Mihály! — kiáltott Rózsa Sándor, a ki a révészben most felismerte egyik régi cimboráját.

— Ne szólits a becsületes nevemen, — kiáltott a révész. Odaát halálán van a volt kedvesed, akit gyalázatosan megcsaltál, a saját véred, a gyermeked előtt betakartad arcodat, . . . menj, takarodj!

Rózsa Sándor szó nélkül felállt és elhagyta a révházat. Csongrád felé vette az utját és éppen a város első házához ért, mikor a városból kifelé jött Vilma, ki gyors lépésekkel haladt a komp felé.

Rózsa Sándor sokáig utána nézett, aztán megfordult és beballagott a városba. Éppen beakarták zárni a nagy korcsmát, mikor odaért és szállást kért. Ott tartották és ott maradt az éjjel. Korán reggel felkelt, miután az álmatlanul töltött éjszakán elhatározta, hogy reggel felkeresi Julcsát és rendbe hoz vele mindent,

Alighogy a korcsmát felnyitották, Rózsa Sándor csak egy pohár pálinkát ivott és vissza indult a komp felé. A kompnál nem az öreg révészt találta, hanem a fiát. Kérdezte Mihály bácsit, mire a fiu csak röviden azt felelte, hogy odaát van a szomszédságban.

Átkeltek. Mikor a partra értek, Rózsa Sándor egy hatost nyomott a révész kezébe és gyorsan a partra ugrott. Mint valami láthatatlan erőttől hajtva, gyorsan haladt a kis házikó elé, melyben Veszélka Julcsa lakott. Mikor odaért, több embert talált a házikó kapuja előtt, kik halk hangon beszéltek egymással.

Rózsa Sándor gyorsan elhaladt mellettük és bement a házba. Az emberek bámulva néztek az idegenre és utána siettek. Rózsa Sándor az ámbitusból bement a pitvarba és onnan benyitott a szobába. Megdermedten állt meg ott.

Az ágy előtt ott állt Mihály bácsi, a révész, míg Vilma az ágy előtt térdepelve és fejével az ágyban fekvő Julcsára borulva, zokogva kiáltott:

— Anyám! Édes, kedves jó anyám!

Rózsa Sándor megrezzent és egész testében reszketni kezdett. Csak most látta, hogy az ágyban fekvő asszony vértocsában volt, hogy az ágynemű tele volt vérfoltokkal. Oda akart rohanni, de lábai nem birták, szólani akart, de hangja torkán rekedt. Ott állt, mint egy kőszobor és tágra nyitott szemmel nézett az ágyban fekvő halottra.

A nyitott ajtón át beömlő hideg levegő okozta, hogy Vilma végre felemelte a fejét és az ajtó felé nézett. Ott meglátta Rózsa Sándort. Az első pillanatban nem akart szemeinek hinni, de mikor aztán látta, hogy nem rémkép áll ott, hanem tényleg az, akit ő apjának nevezett, felugrott, vad kiáltással az ajtó felé rohant és kezét apja ellen emelve, őrült, vad dühvel kiáltott:

— Gyilkos! Pusztulj innen, gyilkos!

— Vilma!

— Nézz oda! Miattad főbe lőtte magát anyám!

Pusztulj innen, gyilkos!

— Takarodj gazember! — kiáltott fenyegető hangon a révész.

— Én most jöttem, hogy mindent jóvátegyek!

— Ugy késsen nálad az Isten kegyelme, mint elkéstél a jóvátevással, szólt tompa hangon Vilma.

— Vilma, az Istenre kérek . . .

— Takarodj innen! Légy átkozott, gyilkos — kiáltott a leány és zokogva borult az anyja tetemére.

A betóduló emberek kituszkolták Rózsa Sándort, ki mint furiáktól kergetve, eszeveszetten futott a hótakart országuton! Egyszerre hátulról kocsit hallott zörögni, mely gyors hajtásban jött utána. Rózsa Sándor megállt és kitért a kocsi előtt. A kocsin csak egy ember ült, aki maga hajtotta a pompás két lovat, Rózsa Sándor felismerte benne Veszélka Jánost. De ez is rögtön felismerte a gyalog emberben czimboráját. Egyet rántott a gyeplőn, megállította a lovakat és visszakiáltott:

— Hej Sándor, hová igyekszel?

Rózsa Sándor egy pillanatig nézett Veszélkára, aztán vad haragban felkiáltott:

— Hozzád Jancsi! Tied vagyok! Vállalkozom mindenre!

Egy pillanattal később felugrott a kocsira, mely örült hajtásban robogott a keczeli csárda felé.

Az új szövetségesei: Rózsa Sándor, Veszélka János és Kercsey Andor.

— De most, Sándor, megisszuk az áldomást, szólt Veszélka, mikor hazaértek és most meg fogod ismerni őt is, akit annyira gyűlöltél, és aki azóta mindnyájunk barátja lett.

— És én ezzel az emberrel egy asztalnál üljek?

— Igen, Sándor, tedd meg az én kedvemért.

— A te kedvedért? Nem hittem volna, hogy ezt ember valaha tőlem kérni merje, mormogott Rózsa Sándor.

— En feltétlenül szükségesnek tartom, szólt egy kis szünet után Veszélka, mi kettőnknek, neked és nekem okvetlenül érintkezniünk kell vele. A többiek nem tudnak róla semmit.

— Dehogy is nem, kiáltott Rózsa Sándor. Tud róla Peti, a cigány.

— Igen, hát ez az ő inasa.

— És Czingár Dani is tud róla.

— Az is, igazad van, tudod, az az ő bérlője, szólt kissé huzakodva Veszélka.

— Mondok én neked valamit, Jancsi, szólt némi gondolkozás után Rózsa Sándor, titok, amelyet ennyien tudnak, nem ér egy fagarast se.

— Igazad van Sándor, de ennek így kell lenni, felelt komoran Veszélka.

— Így kell lennie? Miért?

— Hát tudod Sándor barátom, bevallom neked az igazat. Ismerem én ezt a méltóságos urat, épp oly alaposan, mint te és nem bizom én se benne. Felette ravasz ember, olyan mint a róka. Tudom, hogy szükség esetén egy perczig sem habozna és mindnyájunkat kiszolgáltatna a hóhérnak.

— Sőt azt hiszem, be se várná a szükségét, ha egyszer elegendően telerakta a zsebeit és kényelmetlenné lesz ránézve a velünk való ismeretsége és összeköttetése, akkor szívesen fogja látni, ha bennünket elfognak és talán be is fogja sugni a perzekutoroknak, hol található bennünket legbiztosabban, hogy csak minél előbb szabaduljon tőlünk. Én ezt mind jól tudom, de tudom azt is, hogy ez a Kercsey oly kitűnő szolgálatokat tesz nekünk, annyira emeli jólétünket, hogy ma már alig tudjuk nélkülözni. Mi egymásra vagyunk

utalva és gondolkoztam arról, hogy neki épp oly nehéz lesz tőlünk megválni, mint nekünk tőle. És e czélból lassankint melléje adtam legbizalmasabb embe-
reimet, Petit, Czingár Danit és Lichtmann nevü sze-
gedi zsidómat, az orgazdánkat. Ezek minden lépésére
ügyelnek és biztos lenne neki a halál, ha egyszer nem
jó uton járna. És ha én most kérlek, hogy lépj érint-
kezésbe azzal az emberrel, ezt is csak azért teszem,
mert bizom éles szemeidben. Kercsey serkentett foly-
ton, mióta hazajöttél, arra, hogy nyerjelek meg a
bandának. O sokat, nagyon sokat tart rólad és ha
nem leszel vele szemben tartozkodó, bizonyára leg-
rövidebb idő alatt bizalmi embere leszel, aki előtt nem
lesz titka. Így tehát . . .

Tovább Veszélka nem folytathatta beszédét, mert
a titkos ajtónál, mely a kemenczébe vezetett, csenge-
tés hallatszott.

— Ah, kiáltott Veszélka, itt a méltóságos ur,
kérlek Sándor, maradj.

A következő pillanatban a titkos ajtón át belé-
pett Kercsey Andor. Egy pillanatig ott maradt a fal
mellett, aztán odasietett Rózsa Sándorhoz és szívélyes
hangon mondta:

— Hozta Isten, Sándor. Mi ellenségek voltunk,
remélem, hogy most annál jobb barátok leszünk.

Oly egyszerű és szívélyes hangon mondta ezt,
hogy Rózsa Sándor akarata ellenére elfogadta a neki
nyújtott kezét és ezt szívélyesen megrázta.

— Én már elfelejtettem, hogy ellenségek vol-
tunk, szólt Rózsa Sándor.

Veszélka az asztalhoz hívta most Kercseyt és
Rózsa Sándort és a beszélgetés egyelőre megszűnt.

A szép Rózsi, a gazdasszony tálalt, míg egy mellék-helyiségben, úgy, mint Rózsa Sándor első látogatása alkalmával, czigánybanda huzta a szép nótákat.

A fekete kávé hozta a gazdasszony és most ismét megeredt a beszélgetés. Persze, hogy ezt Kercsey, a világlátott uriember vezette. Kikérdezte Rózsa Sándort a rabságban töltött idejéről és lassan-lassan átment a jelenre. Ismertette Rózsa Sándorral a banda szervezetét és elbeszélte neki azt is, hogy melyik szolgabíró, rendőrkapitány, csendbiztos, pandur és hajdu áll a banda zsoldjában. És mennél többet tudott ily módon meg Rózsa Sándor a banda szervezetéről, annál nagyobb lett csodálkozása. Szent Isten, milyen ország ez! Milyen viszonyok! Ha mindez igaz, amit Kercsey itt annyi könnyedséggel elbeszél, hiszen akkor a hatósági közegek nagy része nem más, mint a banda czinkostársai. Mintha magától értetődne, oly könnyedén mondta ezt az ördöngös Kercsey.

— Torontálban nem igen kell félni, Pálfalvy alispán igen jó emberem, az nem igen bántja a Veszelka embereit, s nem is fogja bántani a Rózsa Sándor embereit sem. Derék ember az én barátom Pálfalvy alispán, de sok pénzbe kerül is. 3000 forintot kap tőlem esztendőnként — egye meg a fene, ott ahol van.

Igy ment ez egyideig és Rózsa Sándor lassanként kivette Kercsey beszédéből, hogy melyik megyében, melyik hivatalos közeg a banda embere. És megtudta aztán azt is, hogy kik a banda orgazdái. Ezen is nem keveset csodálkozott Rózsa Sándor. Volt a bandának mindenféle rabolt jószágnak külön-külön orgazdája. Ezek között voltak zsidók és keresztények, kereskedők, iparosok és földbirtokosok is. A rabolt ék-

szereket a zsidónak adták el. Vette azokat Lichtmann Heini Szegeden, vagy a Weiczenkorn Mózsi Zentán, a rabolt gabonát eladták a szentesi molnárnak Nagy Ferkónak, míg az elhajtott marhákat elvitték a gárdosi pusztára Bácskába, hol nemzeti Malomházy Farkas uram gazdálkodott, vagy pedig a kaszaperi pusztára Csongrád megyében, mely akkoriban nemes Dulsi-csowszky Gábor birtoka volt.

És mikor Kercsey így megismertette Rózsa Sándorral a viszonyokat, lassan áttért a jövőre és bámulatba ejtette Rózsa Sándort merész terveivel.

— Tudja Sándor, őszintén mondva, sokáig magam sem szeretném, ha ezt az életet élnénk. Igaz, hogy jól, sőt kitűnően vagyunk szervezve, de az ördög nem alszik és addig megy a korsó a kutra, míg eltörik. Szándékom az, hogy egy bizonyos vagyont szerezzünk és aztán elhagyjuk ezt az országot, vagy legalább ezt a vidéket. Ha egyszer mindegyikünknek százezer forintja lesz, akkor mindegyikünk mehet, ahová akar. Én elmegyek Baranya megyébe, kend Sándor barátom elmehet Somogyba, na és kend János gazda felmehet Borsod megyébe. Egy kis birtokot vesz mindegyik magának és a fene sem fogja sejteni, hogy kik voltunk azelőtt.

— No és mi legyen a többi czimboránkból? — kérdezte Rózsa Sándor.

— Istenem, kiáltott Kercsey, ki fog ilyen csekélységekkel törődni? Azok maradnak, amik voltak. Majd akad közülök, aki felcsap vezérüknek, hiszen nem tűznek oly nagy célú maguk elé, mint mi, ők csak megélni akarnak. Mi, a vezérek, csak nem köthetjük sorsunkat örökké azokhoz a szegény legények-

hez, végre az ember egyszer pihenni is akar és úgy hiszem, hogy 100,000 forinttal már pihenhet az ember.

— Ezt magam is hiszem, nevetett Veszélka.

— Azt mondom én is, szólt egy kis szünet után Rózsa Sándor, de...de a kérdés most már csak az, hogy honnan vesszük azt a százezer forintot?

— Hogy honnan vesszük? Ez már az én gondom lesz, felelt Kercsey. Hej, istenem, istenem, van nekem egy tervem, egy óriási tervem, ha ezt megvalósíthatnók, mindjárt megvolna nem csak a 300.000 forint, hanem még több is.

— Teringettét, kiáltott Veszélka, még több is?

— Még több is! Talán kétszer annyi is, szólt Kercsey, és a dolog, ha vesszük nem is oly nehéz, sőt egy kis merészséggel egészen könnyen fog menni.

— Hát, szólt Veszélka, ha az én Sándor barátom még az, aki hajdan volt, akkor lesz merészsége, amennyi csak kell. A Sándor nem szokott félni.

— Nem én, még az ördögtől sem, szólt nyugodtan Rózsa Sándor.

— És miért ne menne ez nálunk, holott ugyanez Amerikában mindennapi dolog. Hej, hej, ezek az amerikaiak! Ezek aztán a legények! Hat amerikai legény nyel meglenne a dolog, szólt Kercsey.

— Meglehet az hat itteni legénynyel is, szólt Veszélka.

— No, majd beszélünk még erről, mondta Kercsey és ezzel a három ember elvált egymástól. De távozóban odaszólt Rózsa Sándor Veszélkának, hogy neki nem nagyon tetszenek Kercsey tervei és még mindig nem határozta el magát arra végleg, hogy Kercseyvel együtt dolgozzon.

Az alföldi betyárvilág.

Furcsa világ volt a magyar Alföldön közvetlen a kiegyezés után. Valódi betyárvilág, közbiztonság szempontjából épp oly rossz, vagy talán még rosszabb, mint az önkényuralom kora alatt. Az 1848-ban a hűbértség alól felmentett és szabaddá lett alföldi parasztember nem tudott mit kezdeni a szabadságával, amelyet különben senki se tartott tiszteletben.

Az önkényuralom korában a szegény ember csupadaczból szövetkezett a hatalom ellen a szegénylegényekkel. A nép inkább segített a szegénylegényeknek, mint a német és cseh zsandárnak. A nép hazafias kötelességnek tekintette azt, hogy a szegénylegényekkel tartson. A zsandár elől rejtegette a futó betyárt, a gyűlölt zsandárt hamis nyomra irányítani igyekezett a nép és a szegénylegények közt olyforma viszony jött létre, hogy utóvégre már az Alföldön nem is lehetett meghatározni, hogy ki a szegénylegény és ki nem. És ezt a segílyt a szegénylegények olyformán köszönték meg, hogy sohasem loptak, raboltak a szegényebb parasztnéptől, hanem mindig csak az uri birtokosoknál keresték zsákmányukat. Ezek aztán igyekeztek jószágaikat a szegénylegények ellen megvédeni, de ovakodtak attól, hogy a szegénylegények ellen a zsandárság segítségét igénybe vegyék, mert az ilyen földesurat aztán az akkori mód szerint alaposan megtánczoltatták volna.

De téved, aki hiszi, hogy ebbe a viszonyba az 1867. évi kiegyezés némi változást, vagy javulást hozott volna. A kiegyezés nem változtatott e tekintetben semmit, sőt ellenkezőleg, a viszonyok még

rosszabbak lettek, mint voltak. Az új magyar kormány mindenekelőtt újabb terheket rótt a népre és az új adókat az új magyar közegek a legnagyobb szigorral kezdték behajtani. Aki nem fizetett, vagy nem tudott fizetni, annak a földjét, házáát és jószágát kimélet nélkül potom áron elárverezték.

A végrehajtók cseppet sem törődtek azzal, hogy koldusbotra jut az a szegény ember, akinek elárverezik életfentartásának egyetlen forrását. — Ők jöttek — «és fizess vagy árverezünk» — ez volt a jelszavuk. Az adóvégrehajtó az alföldön a hatvanas évek végén többet rontott, mint amennyit Budán a legjobb kormány tudott volna építeni.

És ennél nagyobb baj volt még az új magyar hivatalnokok kapzsisága és erőszakossága.

A felelős minisztérium kinevezésével új korszak kezdődött a magyar iskolázott urak részére. Az új minisztériumok részére tömérdek sok ember kellett és így egész sereg az abszolutizmus alatt kiéhezett ember jutott most kenyérhez, hivatalhoz. A felsőbb állásokra nem annyira szakembereket hívtak a minisztériumokba, mint olyan férfiakat, kik a szabadságharc alatt nagyobb, vagy vezetőszerpet játszottak. Ez igazságos és méltányos eljárás volt, melyet az országban nagy rokonszenvvel fogadtak. Csakhogy ezek az urak az elnyomatás ideje alatt többnyire anyagilag tönkrementek és most az alig elnyert hivatalt anyagi viszonyaik rendezésére használták. A kisebb hivatalnoki állások betöltésénél döntő befolyással bírtak és csak természetes, hogy minden magasabb hivatalnok igyekezett mennél több, a családja, vagy ismeretsége köréhez tartozó embernek hivatalt adatni.

Igy aztán mindjárt az új alkotmányos korszak kezdetén kezdődött az az áldatlan protekciós gazdálkodás, amelyet még ma sem tudnak kiirtani és amely az államkormányzat gépezetét oly nehézkessé teszi, a hivatalnoki kart pedig olyannyira megfosztotta a nagyközönség rokonszenvétől.

És ha ez már a fővárosban, a kormány székhelyén így volt, akkor gondolható, hogy milyen viszonyok fejlődtek a vidéken, hol a kishivatalnokok éppen séggel kis isteneknek tartották magukat. Némely helyen zsarolták a népet és aki bőségesen nem tudta osztogatni a baksist, annak bizony, ha az uristen nem segített a baján, a hivatalnok, aki erre hivatva volt, bizonyára nem segített.

Pedig nagy szüksége lett volna a vidéki paraszt népnek, főleg pedig az alföldi paraszt népnek egy jóakaratu utmutató hivatalnoki kar segítségére. A paraszt nép a hűbértség és a robot beszüntetésével válságos helyzetbe jutott. Akinek földje nem volt, az mehetett cselédnek a nagyobb uradalmakba, vagy pedig kénytelen volt napszámba és aratáskor részesnek menni.

A napszámos még akkoriban nem igen kellett. Ipar nem volt, utakat, csatornákat, vasutakat nem igen építettek, hát kinek is kellett volna napszámos, mint a zsidónak, akinek a kezében volt az ország csekély kereskedelmi forgalma. Aki a zsidónál nem dolgozhatott napszámban nevetséges csekély fizetés mellett, az csak az aratási munkára volt utalva, és aztán abból, amit aratáskor keresett, meg kellett élnie egész éven át.

Szomorú világ volt ez. És megtörtént aztán a szegény részessel számtalanszor az is, hogy részese-

dése miatt összeveszett a földbirtokossal, aki csupa kapzsiságból igyekezett a keservesen megkeresett részből még valamit leharácsolni. Ha aztán a szegény részes elment a jogát a bíróságnál keresni, azt bizony nagyon ritkán találta. A legtöbb esetben meg sem hallgatták és egyszerűen kidobták a hivatali helyiségből és ekkor még meglehetősen jól járt a szegény. De jaj volt neki, ha az illető hivatalnokot rossz kedvében találta, vagy ami reá nézve még rosszabb volt, olyan hivatalnokhoz fordult, akit már előzetesen értesített az ügy mibenlétéről a szegény paraszt ellenfele.

Ily körülmények között nem lehet csudálkozni azon, hogy az Alföldön a paraszt nép annyira meggyűlölte a hatóságokat és azok közegeit, hogy sokkal inkább szövetkezett a rablókkal, mint a hatósági közegekkel és megérthető az is, hogy miért csatlakozott a jámbor alföldi paraszt oly könnyen a rablókhoz. Megélhetését biztosította ezzel.

Rablótámadási tervek egy vasuti vonat ellen.

Mint láttuk, a sors úgy hozta magával, hogy Rózsa Sándor ismét rabló lett és átvette Veszelka János bandájának vezetését. Láttuk, hogy kibékült régi ellenségével, Kercsey Andorral, aki Veszelka bandájának titkos fővezére volt és hallottuk, hogy Kercsey Andor valami nagy fogásról beszélt czinkosaival.

Egy-két nappal később ismét a keczeli csárda földalatti ebédlőjében találkozunk Rózsa Sándorral és Veszelka Jánossal. Az asztal mellett ülnek és beszélgetnek.

— Igazad van Jancsi, merész tervei vannak a te méltóságos uradnak. Nekem ez az ember kezd tetszeni.

— Ugy-e, hogy mondtam, — felelt nevetve Veszelka, nekem is tetszett.

Rózsa Sándor mereven nézett Veszelka szemei közé és aztán csudálkozva mondta :

— Neked is tetszett? Hát most már nem tetszik?

— Oszintén mondva: nem, felelt Veszelka.

— Miért nem?

— Mert elkezdd tulságosan merésznek lenni. Utolsó terve például . . .

— A vasuttal ugy-e? — kérdezte Rózsa Sándor élénken.

— Az hát, — felelt Veszelka, nekem ez a dolog semmiképpen sem tetszik.

— Akkor én más véleményen vagyok — szolt Rózsa Sándor, mert nekem éppen ez a terv tetszik.

— Hogyan? — kiáltott Veszelka, te elég merész volnál? . . .

— Miért nem? A dolog igen egyszerű és korántsem oly nehéz, mint amilyennek látszik.

— De kérlek Sándor, az, amit Kercsey akar, nem más, mint örültség! Képzeld csak, egy vasuti vonatot. . .

— Nos, mi van abban? Semmi. Ez csak nagyon veszedelmesnek látszik, de a valóságban igen könnyü.

— No köszönöm, — nevetett Veszelka.

— Nincs ezen semmi nevetni való, — szolt komolyan Rózsa Sándor. Mondok én neked valamit.

— Hadd halljam!

— Mikor engem 18 év előtt Szegedről Kufsteinba szállítottak, akkor még csak egy kis darabja volt a vasutnak az országban. Persze, nekem gyalog kellett megtenni az utat a tiroli Kufsteinig, és majdnem négy hétig tartott, míg odaértem. Az egész uton csak egyszer haladtunk el a vaspálya mellett, de én akkor nem láttam sem masinát, se vonatot. Nyolcz évvel később kezdtek Kufstein mellett a vasutat építeni. Én akkoriban egynéhány rabtársammal vízihordó voltam, azaz nekünk kellett naponta háromszor az Inn folyóból két nagy hordóban vizet hozni a várba. Így aztán naponta többször elhaladtam a jövődő vasut mellett és láttam, hogyan szegeztek le a sineket a talpfára. Már akkor gyakran gondoltam magamban: Istenem, mi lesz majd ebből a vasutból, ha egyszer egy ilyen szeg meglazul.

— Hja, — kiáltott Veszelka, — de annak nem szabad meglazulni.

Rózsa Sándor egy darabig komolyan nézett Veszelkára és aztán, anélkül, hogy e megjegyzésre felelt volna, így folytatta elbeszélését:

— Egy nap aztán elkészült Kufstein mellett a vasut, a munkások elutaztak és naponként láttam vonatokat a kufsteini állomáshoz érkezni és onnan ismét visszafelé elindulni. És ha úgy a vár bástyáján állva láttam mélyen alattam a gyorsvonatot örült sebességgel elrobogni, mindig újból felmerült lelkemben a gondolat: Istenem, mi lenne e vonatból, ha csak egyetlen sinszeg meglazulna?

— Persze az nagy baj lenne, de az alig történhetik meg, — szólt Veszelka.

— Bizony megtörténhetik az, — felelt komolyan Rózsa Sándor. Magam is láttam és még most is borza-

lommal emlékszem az iszonyu éjszakára. Egy este lefeküdtünk és az esti «vizit» (a rendes napi börtönvizsgálat) után azonnal elaludtam. Ugy éjfél tájt aztán felköltöztek engem és szobatársainkat. A börtönőr parancsolta, hogy gyorsan öltözködjünk, aztán kivittek bennünket a várból a városba és onnan a vasúthoz.

Már messziről láttam fáklyás embereket ide-oda szaladgálni. Mikor közelebb értünk, láttuk, hogy a masina és 6 kocsi, ezek között négy személykocsi kisiklott. Mondhatom, iszonyu látvány volt. A mozdonyvezetőt és a fütőt halva találták a mozdonyon, az utasok közül pedig több mint harmincz megsebesült. Néhány nap mulva aztán jött az állomásfőnök a várparancsnokhoz látogatóba és mig e két ur a szobában együtt beszélgettek, én kint a folyosót tisztítottam. Mikor a nyitott szobaablak mellett elhaladtam, hallottam, hogy az állomásfőnök ezeket mondta:

— A balesetet a pályafelügyelő hanyagsága okozta, egy helyen a sinszegek meglazultak és ezt nem vette észre. Majd meglakol érte!

E szavak után Rózsa Sándor elhallgatott és komolyan nézett Veszélkára. Egy ideig várt, hogy Rózsa Sándor folytassa a beszédjét, de miután ez csak hallgatott, Veszélka végre kérdezte:

— Nos és mi történt aztán?

— Semmi, — felelt Rózsa Sándor.

— És minek beszélted ezt el?

— Hogy bebizonyítsam neked, hogy igen is meglazulhat az a sinszeg.

— Hja, most az ilyenre jól vigyáznak, — nevette Veszélka és aztán . .

— Aztán nem is kell ám arra várni, hogy egy ilyen szeg meglazuljon, — szólt Rózsa Sándor halk hangon, lehet ezt elősegíteni . . .

— Nem értelek, — szólt Veszélka.

— Te, Jancsi, ha valaki rosszakarattal van a vasut iránt és bajt akar okozni, ezt nagyon könnyen megteheti . . .

— Hogyan?

— Nincs egyszerűbb ennél, — szólt Rózsa Sándor. Az illető egyszerűen bevárja, míg a pályaőr bejárta a vonalát, aztán egy helyen srófhuzóval kihuzza a sinből az összekötő szegeket és kész a baj.

— Hát ezt kitől tudod? — kérdezte Veszélka.

— Egy kufsteini raktársamtól. A szegény ember pályaőr volt valahol Csehországban. Egy nap berendelték az állomásra, hogy segítsen a raktári munkásoknak és végeztesse a saját munkáját a feleségével. A pályaőr bement az állomásra, hol a raktárfőnök kirakatott vele egy kocsi lisztet. A szegény gyenge ember nem bírta a nehéz lisztes zsákokat, összeroskadt a nehéz teher alatt, mire a raktáros hazakergette. Mikor odaért az őrházhoz, a konyhában egy finom köpenyeget talált. Rosszat sejtve, berontott a szobájába és ott lelte az állomásfőnököt a feleségénél. Féktelen dühében kést rántott és agyonszurta az állomásfőnököt és feleségét. A törvényszék halálra ítélte a pályaőrt, de a császár tizenöt esztendei sánczmunkára kegyelmezte. Kufsteinba hozták és ott is halt meg. Ez az ember aztán egyet-mást elbeszélt nekem a vaspályáról.

Mielőtt még Veszélka válaszolhatott volna, megszólalt a csengetyü, mely Kercsey érkezését szokta

jelezni. Egy perczel később felnyilt a titkos ajtó és Kercsey belépett.

— Jó, hogy itt vagytok, — szólt nagy izgatottsággal Kercsey, egy kis beszélni valóm van veletek.

— Halljuk, halljuk, — szólt Veszelka.

— Barátim, még emlékeztek arra, amit tegnapelőtt mondtam?

— Arra a vasuti dologra? — kérdezte Veszelka.

— Igen, arra.

— Hát emlékszünk reá, — szólt Veszelka, sőt mielőtt a méltóságos ur jött, akkor is erről beszéltem Sándorral...

— Nos és mit szól Sándor barátom?

— Hát nekem ez a dolog nagyon tetszik, — felelt Rózsa Sándor.

— Tetszik? Csakugyan tetszik? — kérdezte örömtől sugárzó arczczal Kercsey.

— Miért ne tetszene? A dolog olyan egyszerű és könnyű, és az ilyen dologgal egyszerre megszabadulhat az ember az élet gondjaitól.

— Igaza van kendnek, Sándor barátom, az ember egy csapásra gazdag ember lehet.

— Vagy az akasztófára kerül, — szólt Veszelka.

— Azt hiszem, hogy Veszelka barátom fél az akasztófától? — szólt gunyosan Kercsey.

— Fél a fene, mormogott Veszelka, de nekem nem tetszik ez a vállalat.

— Hát nincs is kendre szükség, szólt hidegen Kercsey, majd megbeszélem én azt Sándorral.

— De a Sándor sem megy ám a dologba nélkülem, kiáltott Veszelka dühösen és aztán én sohasem

féltem, most sem félek és ha Sándor belemegy a dologba, én is részt veszek benne.

— Ez aztán a beszéd, kiáltott Kercsey. Barátim, sohasem volt szükségesebb, hogy összetartsunk, mint most, mert barátim, azt mondom, itt az idő, most vagy soha! Határoznunk kell.

— Miben és mire? — kérdezte Veszelka.

— A vasuti dologra. Barátim, mához egy hétre lesz 16-ika. Ezen a napon szállítják Pestről Szegedre és Temesvárra a vasut és a katonaság részére a pénzeket. Több mint 500,000 forintot visz minden tizenhatodikán az éjjeli személyvonat. Ezt az alkalmat nem szabad elmulasztanunk.

— Nem bizony, szólt Rózsa Sándor.

— Én már előzetesen kidolgoztam a tervet. Oly egyszerű és könnyű a dolog, csak néhány bátor és elszánt emberre van szükségem.

— Abban nem lesz hiány, szólt Veszelka.

— Nem bizony, kiáltott Rózsa Sándor.

— Hallgassatok reám barátim, mindjárt megmagyarázom a dolgot. Nem kell több az egészhez, mint egy kis merészség. Meg kell várni, míg a pályaőr bejárta vonalát, aztán egy helyen gyorsan kihuzni a sineket összetartó szögeket.

— Ugy-e, hogy mondtam! kiáltott Rózsa Sándor Veszelkához.

— Hát kend Sándor barátom tudja, hogy kell azt csinálni? — kérdezte Kercsey.

— Persze hogy tudom, nevetett Rózsa Sándor.

— Annál jobb, szólt Kercsey. Hát ha a szögek kint vannak, nem kell több, mint lesbe állni és a vonatra várni. Ha az a kijelölt helyen annak rendje-

módja szerint kisikamlík, akkor a csapat a zürzavarban előre rohan a podgyász-kocsihoz.

— Igen, szólt Veszelka, ha ott nem volna a vonat-személyzet és ha nem volnának az utasok...

— Istenem, János gazda, mivé lett kend, kiáltott Kercsey, hát azoktól fél kend? Ha a vonat kisikamlott és embereink a podgyász-kocsi felé rohanak, nem kell többet tenniök, mint puskájukat a levegőbe sütni és biztosítom, hogy a kisikamlástól ugyis halálra ijedt emberek ugy szerteszét futnának, hogy egy sem maradna a vonatnál.

— Magam is azt hiszem, szólt nevetve Rózsa Sándor.

— Hát őszintén mondva, szólt Veszelka, van valami abban, amit a méltóságos ur mond.

— Csakhogy már egyszer belátja János gazda, nevetett Kercsey és aztán komolyabban hozzátette:

— Hát nyélbe üssük a dolgot a jövő héten?

— Igen, szólt határozott hangon Rózsa Sándor.

— Jól van, szólt Kercsey, hát akkor ez most már elhatározott dolog. És most beszéljük meg a részleteket. Én már az egész tervet kidolgoztam.

— Halljuk, kiáltottak Veszelka és Rózsa Sándor.

— Mindenek előtt magától értetődik, hogy én távol maradok a dologtól, azt kendtekre bizom. Éppen ugy magától értetődik, hogy a zsákmány horgosi házamhoz hozandó, ahol aztán osztozkodni fogunk.

— Ez rendben van, szólt Veszelka János.

— No jó, szólt Kercsey, hát ez rendben van. Ami az ügy végrehajtását illeti, ugy szeretném, ha abban minél kevesebb ember venne részt. Ugy hiszem,

hogy kendteken kívül még nyolcz megbizható, merész ember, tökéletesen elég lesz. Mi?

— Hát mondjunk még tiz embert, szólt Veszélka.

— Hát legyen tiz ember, nem bánom, szólt Kercsey. Tiz erős, bátor és merész ember, mindegyik jó lovas legyen és mindegyiknek kitünő lova is legyen. És teljesen felfegyverezve legyenek. Dupla puská, két pisztoly, karikás ostor és a legvégső szükségre fokos és kés. Nem paraszt, hanem uri ruhában és feketére festett arcczal fognak a kijelölt helyre nyargalni. A karikás ostort különben feleslegesnek vélem, hagyjuk ezt el.

— Igen, hagyjuk azt otthon, szólt Rózsa Sándor.

A ruházatról gondoskodni fogok, az ott lesz a gyülekező helyen, amint a színhely tekintetében megállapodtunk. Ami most ezt illeti, én úgy hiszem, jobb lenne, ha ezt itt a közelben választaná ki. Itt ismerjük a vidéket és szükség esetén, ha véletlenül a dolog nem sikerülne, mindegyik tudja, hogy hol és kinél talál buvó helyet.

— Helyes, szólt Veszélka.

— A fődolog az, folytatta Kercsey, hogy a tett után, akár sikerült az, akár nem, nyolcz napig senki-nek se szabad a keczeli csárdába menni, még kend-teknek sem.

— Miért nem? — kérdezte Veszélka.

— Azért, mert úgy vélem, hogy a tett után, nagyon is fognak a keczeli csárdában kutatni, felelt Kercsey nevetve.

— Magam is azt hiszem, szólt Rózsa Sándor.

— Ki-ki rejtőzzék el, szólt Kercsey és ne veszélyeztesse a társaságot azzal, hogy a csárdába jön.

Ennek a révén legkönnyebben rájönnének a csárda titkaira.

— Ezt pedig nem igen szeretném, szólt Veszelka.

— Én se, mondta Kercsey és remélem, hogy sohasem fogják ezeket a titkokat megismerni. A mondtak után én a tett színhelyéül legalkalmasabbnak vélem a Kis-Telek és Pusztá-Péteri közt levő vonat-részt, mely a 343. és 344. számú őrházak között van. Ezt a részt pedig azért választottam, mert azt a vidéket mindegyikünk ismeri, mert oda közel van a görböldyi csárda, melynek korcsmárosa, Vajda György, a mi emberünk, mert a nevezett két őrház között a vonat nem egyenesen, hanem nagy kanyarodással van építve, úgy, hogy azt, ami a kanyarodásban történik, egyik őrháztól sem lehet látni. Itt kell a sinszögeket kiszedni és itt fog Veszelka kocsija két megbízható erős emberrel várni, akik egyszersmind vigyázni is fognak a lovakra. A vonat Kistelekről egy órakor éjjel indul Temesvár felé. Tehát pont egy órakor kell mindenkinek a helyén lenni. Ha aztán a pályaőr bejárta a vonalat, kend Sándor gazda még egy emberrel odamegy a sinekhez és kihuzza a szögeket.

— Hja, de ahhoz franczia srófuzó kell, szólt Rózsa Sándor.

— Majd magunkkal viszünk egyet, ha utnak indulunk, szólt Veszelka.

Ha aztán a vonat kisikamlott, embereink lövöldözve és kiáltozva megrohanják a vonatot, behatolnak a podgyáskocsiba, a pénzesládát a kocsinkra viszik és aztán gyorsan a szélrózsa minden irányba felé futásnak erednek.

Lovaglás közben ledörzsölik a fekete festéket az arcukról és néhány napig elrejtőznek. Ha aztán

elmult az első lárma, kiki elmegy Veszekához és kikapja tőle a neki járó részt. Az egész igen egyszerű és a dolognak okvetlenül sikerülnie kell.

Veszeka Julcsa árvája.

E pillanatban Rózsi, a gazdaasszony lépett a szobába. Veszekát magához intette és valamit a fülébe sugott. A hir láthatólag rossz benyomást tett Veszekára, mert előbb haragosan a fejét rázta, aztán egy kézmozdulattal kiküldötte Rózsit. A gazdaasszony távozása után Veszeka magához hívta Rózsa Sándort és halk hangon szólt hozzá:

— Te Sándor, Vilma a csárdába érkezett.

— Vilma? Mit akar az itt? — suttogott Rózsa Sándor.

— Beszélni akar velünk, — szólt halk hangon Veszeka.

— Kendtek mit tárgyalnak ott? — kérdezte gyanuskodó hangon Kercsey.

— Semmit, méltóságos uram, csak egy kis családi ügyről beszélgettünk.

— Családi ügy? Hát van kendteknek családja? Erről eddig nem volt tudomásom.

— Hát az elhalt nővéremnek van egy leánya, — szólt Veszeka és eljött a csárdába, mert beszélni akar velem.

— És miért beszél kend erről Rózsa Sándorral, miért nem velem? — kérdezte Kercsey.

— Azért, mert az én nővérem leánya a Sándor leánya is, — felelt Veszeka.

— Ah, hát kend nős ember? — kérdezte Rózsa Sándort Kercsey.

— Nős? Nem, nem voltam nős, tudja kérem, mikor annak idején a János nővérét, aki kedvesem volt, el akartam venni, hát éppen letartóztattak.

— Ah, értem, értem, — szólt Kercsey, — és most, hogy kend kiszabadult, nagy leányt talált itthon.

— Ugy van, — szólt Rózsa Sándor, — ugy van, nagy leányt.

— És mig kend távol volt, természetesen Veszélka gondoskodott a leányról és annak anyjáról, aki az ő nővére volt, nemde?

Veszélka e kérdésre nem felelt, hanem türelmetlenül kezdett ujjaival az asztalon dobolni. Kercsey ekkor felállt, odament Veszélkához és fenyegető hangon mondta:

— Hallja kend, János gazda, mikor én kenddel üzleti összeköttetésbe léptem, határozottan kikötöttem, hogy előttem kendnek nem szabad bármi néven nevezendő titkának lenni. Miért nem szólt kend soha a nővéréről és annak leányáról?

— Nővérem elpártolt tőlem, nem akart tőlem segílyt elfogadni, napszámba ment dolgozni, daczára annak, hogy nálam kényelmesen megélhetett volna.

— És a leánya?

— Azt magával vitte. Ott lakott a szentesi révház előtt egy kis viskóban, amelyet megvett és ott várt Sándor szabadulására, szólt lehorgasztott fővel Veszélka János.

— És miért nem akart kendtől, mint bátyjától, segílyt elfogadni?

Veszélka egy pillanatig hallgatott, aztán halk hangon mondta:

— Azt mondotta, hogy nem akar rablótól segílyt elfogadni, mert ő tisztességes életet akar élni.

— Ugy, és aztán? . . .

— Aztán én éveken át nem találkoztam vele, ő nem keresett engem és én nem kerestem őt. Tudtam, hogy nagy nyomorban él leányával és többször kínál-
tam neki segítséget, de nem fogadta el. Sándorra várt,
aki neki annak idején megígérte, hogy feleségül veszi.

— Na és miért nem vette kend el a János nő-
vérét? — kérdezte most Rózsa Sándort Kercsey.

— Hát kérem, — felelt Sándor, — magam sem
tudom. Akkoriban, mikor szégyenbe ejtettem, letartóztat-
tak a lakodalom előtt, mikor aztán Kufsteinből visszajöt-
tem, már nagyon meg volt vénülve a szegény. Ezt
meg is mondtam neki, mikor vele a vasutnál talál-
koztam. Ő aztán többször felkeresett és könyörgött,
hogy váltsam be a neki adott szavamat, a leányunkat,
a Vilmát is többször hozzám küldte, de én nem akar-
tam az életemet egy megvénült asszonyhoz kötni. Mikor
aztán végre mégis elszántam magamat, hogy a Julcsát
feleségül vegyem, már késő volt. Öngyilkosságot köve-
tett el. Házacskájában halva találtam és leánya meg-
átkozott és kikergetett a házukból . . .

— Ugy és mit akar az a leány most?

— Nem tudom, méltóságos uram, a Jánossal akar
beszélni.

— A Jánossal? Jól van János gazda, menjen
fel és hallgassa meg, hogy mit akar, de azt mondom,
hogy egy szót se titkoljon el abból, amit az a leány
kér és világért se igérjen neki valamit tudtom és aka-
ratom nélkül. Értette kend, János gazda?

— Értettem, méltóságos uram!

Veszélka távozott, Kercsey pedig fel és alá jár-
kált a tágas helyiségben. Egyszerre aztán megállt

Rózsa Sándor előtt és szemét mereven régi ellenségére szegezve, halk hangon mondta:

— Bolond dolog ez ezzel a leánnyal, Sándor.

— Miért, méltóságos uram?

— Halálos ellensége az kendnek, daczára annak, hogy a kend leánya. Rossz járatban jött az ide.

— Ez lehetséges, sőt valószínű is, méltóságos uram, magam is ilyent gondoltam.

— Ez a leány bosszut forral kend ellen, szólt határozott hangon Kercsey és aztán egy kis szünet után azt kérdezte:

— Szép az a leány?

— Olyan, mint az anyja volt, sóhajtott Rózsa Sándor, csodaszép leány.

— Akkor igen veszedelmes lehet, — mormogott Kercsey fel és alá járkálva.

Sándor nem felelhetett, mert éppen visszatért Veszélka a csárdából.

— No hát mit akar az a leány? kérdezte Kercsey.

— Segítséget kért tőlem és hajlékot. A kunyhója a mult éjjel leégett. Oda van az egész holmija, szolgálni akar itt a csárdában, — felelt Veszélka.

— Abból bizony nem lesz semmi, kiáltott Kercsey, még csak az kellene, hogy ilyen leányokat vegyünk a nyakunkra. Adjon neki 50 vagy 100 forintot János gazda és azután menjen Isten hírével.

— Kináltam neki pénzt, de nem fogadta el, könyörgött, hogy vegyem a házamba, nem akar idegen népek közé menni. Ugy megsajnáltam szegényt . . .

— És nem látta kend, hogy ez csak ürügy, hogy ide bejöhessen? Hát kend nem idegen előtte?

— A hugom leánya.

— Hát tudja mit, János gazda, mondok én kendnek valamit. Ha akar velem tovább is összeköttetésben maradni, akkor továbbra se törődjön ezzel a leánynyal.

— De hát mit kezdjen a szegény?

— Mit törődik kend azzal? Ez a leány a vesztünkre tör és veszély reánk nézve. Ki akarja kémlelni a kezeli csárda titkait, hogy aztán feladhasson bennünket a törvénynek. Ez a leány a lábát se tegye többé ide be, ha kend nem akarja, hogy én elmaradjak a háztól.

— Pedig én már megigértem

— Mit? Hogy ide beveszi cselédnek? Ezt rosszul tette kend. Nagyon rosszul. Ez egyszer nem fogja beváltani szavát. De azért az a leány ne veszítsen semmit. Tudja mit, János gazda?

— Parancsoljon, méltóságos uram!

— Mondja annak a leánynak, hogy elhamarkodta a dolgot, nincs hely a részére és küldje ki hozzám Horgosra.

— De bizony abból nem lesz semmi, kiáltott most dühösen Rózsa Sándor, az én véretem nem bizom én a méltóságos ur kezére.

Kercsey e szavakra elkaczagta magát és kedélyes hangon mondta:

— Ah értem, Sándor, értem, de kend elfelejti, hogy azóta én is már 18 esztendővel idősebb lettem.

— Nem felejtettem el semmit, méltóságos uram, csak annyit mondok, hogy én nem engedem az én leányomat a méltóságod házába küldeni.

— Hát jól van, ne küldjék oda, de mi történjék vele? — mondta dühösen Kercsey.

— Annak a leánynak, méltóságos uram, joga van

arra, hogy a bátyja házában hajlékot kérjen és azért Vilma itt fog maradni.

— Igen, hogy tönkre tegyen bennünket, — kiáltott Kercsey, — nem, én ezt semmi szín alatt sem engedem.

— Hohó, méltóságos uram, a Veszélka házában, úgy hiszem, csak Veszélka parancsol.

— Akkor téved kend, Sándor barátom, a kezezi csárda nem Veszélkáé, hanem a társaságé.

— Ugy? Hát akkor is, ha én és Veszélka kívánjuk, hogy a rokonunk itt maradjon?

— Hát nem bánom, maradjon itt, de majd meg fogják ezt kendtek bánni, ha késő lesz, — szólt Kercsey. — Aztán egy kis szünet után barátságosabb hangon mondta :

— Remélem, hogy kendtek azon lesznek, hogy ez a leány távol maradjon e helyiségtől.

— Hogyne, méltóságos uram, mondta Veszélka, közel se fogja az ide a lábát tenni.

— Méltóságos uram, szólt Rózsa Sándor, bizza azt a leányt csak én reám. Szemmel fogom én a Vilrát tartani, úgy, hogy nem fog az senkit se bántani, de őt se bántsa senki.

Rózsa Sándor az utolsó szavakat oly nyomatékosan hangsúlyozta, hogy Kercsey rögtön értette, hogy azok neki szólnak. Nem is felelt többet, hanem csak hosszabb szünet után mondta :

— Hát ez rendben van, ami pedig a vasuti ügyet illeti, még én ez ügyben még egyszer ide jövök. Ennek az ügynek a jövő hét folyamán meg kell történnie. Sándor barátom, kendre bizom, válaszsza ki a legalkalmasabb legényeket. Holnapután ilyenkor itt leszek

és aztán megbeszéljük az ügy részleteit is. Addig is, Isten áldja meg kendteket.

És a méltóságos ur a kályhán keresztül távozott a keczeli csárdából.

Rózsa Sándor legnagyobb büntette. — József főherceg szavai.

Amióta a göröbolyi csárda ott állt a kisteleki határban, nem látott a fedele alatt annyi uri vendéget, mint azon az estén, amelyet Kercesey a vonat ellen való támadásra kijelölt. A kis viskó, alig tudta a sok uri vendéget magába fogadni, akik este kilencz órától minden irányból lóháton a csárdához érkeztek. Csupa jól öltözött és jóképü uriembereknek látszottak és mintha vadászatról jöttek volna, mert mindegyik duplacsövü puskát hordott a vállán és mindegyiknek volt egy jól telepakolt vadásztarisznyája is.

Már tizenegyre járt az idő, mikor az országotról kocsirobogás hallatszott. Néhány percz múlva a csárda előtt megállt egy parasztkocsi, mely elé két kitünő pej mén volt fogva és amelyen a kocison kívül két szintén uri módon öltözött, puskával és tarisznyával ellátott férfi ült, akikben mi rögtön felismerjük Rózsa Sándort és Veszélka Jánost.

A két barát belépett a csárdakorcsma szobájába, hol a jelenvoltak nagy örömmel fogadták őket. Rózsa Sándor Veszélkéval a hosszú asztalhoz ült és ott, ugy, mint a többiek, ők is elköltötték vacsorájukat.

Vacsora után halk hangon beszélgettek és türelmetlenül várták a «cselekvés» idejét. Künn sötét hideg éjszaka volt, havazott és az erős északi szél csak úgy süvitett a beláthatatlan pusztán. Már tizen-

két óra lehetett, mikor egyszerre a távolból a keményen megfagyott országuton lovak dobogása hallatszott.

— Mi az? — suttogott Rózsa Sándor, akinek éles hallása rögtön felismerte, hogy lovasok közelednek a csárdához.

— Magam se tudom, — felelt éppen oly halkan Veszelka, de azt hallom, hogy lovasok jönnek.

E pillanatban berontott az udvarból sápadt arczczal Vajda uram, a korcsmáros, odasietett Veszelka asztalához és füléhez hajolva, reszkető hangon suttogott:

— Baj van, gazduram, pandurok jönnek.

— Hányan vannak? — kérdezte nyugodtan Veszelka.

— Öten, — felelt a korcsmáros, — egy őrmester és négy pandur, még pedig félegyháziak.

— Az baj, de reájuk nézve, — felelt nevetve Veszelka, aztán a korcsmároshoz fordulva, parancsoló hangon mondta:

— Menjen kend ki az udvarra. Majd elbánok én velük!

Vajda uram engedelmeskedett és kiment. Veszelka gyorsan az emberei közé lépett és halk hangon mondta:

Barátim, baj van! Félegyházi pandurok jönnek, nem kell félni, csak öten vannak. Mindenki maradjon nyugodtan a helyén, majd beszélek én velük. Ha igazolványainkat kérik, akkor rajta, fogjátok le minden zaj nélkül és kötözzétek meg őket. Ha nyugodtan távoznak, akkor maradjatok ti is a helyeiteken.

Két perczzel később a pandurok a csárdához értek. Leszálltak lovaikról és betértek a csárdába.

Hiszen oly hideg volt kint! Az őrmester meglepetten nézte a sok uriembert, kik közül egyet se ismert, aztán a szoba közepére lépve, harsány hangon mondta:

— Jó estét az uraknak!

— Jó estét őrmester ur, — felelt Veszélka.

Az őrmester tetőtől talpig végignézte az előtte álló óriási uriembert és udvariasan kérdezte:

— Uraságod nem ide való?

— Szegediek vagyunk és Félegyházára megyünk Meszlinszkyékhez vadászatra.

Az őrmester udvariasan tisztelgett és a söntéshez ment:

— Korcsmáros, két itcze bort kérünk!

A korcsmáros kiment és hozta a bort. Amint a borral visszajött, Veszélka felállt és az ajtó felé tartva, összeütközött a korcsmárossal, úgy, hogy ez a két üveg bort elejtette.

— Bocsánatot kérek, korcsmáros uram, szólt Veszélka, ezt a bort majd én fizetem.

Ezzel Veszélka kiment az udvarra és ott várt a korcsmárosra. Mikor ez a pinczéből feljött a borral, Veszélka megállította és a kezében levő papirból egy kis fehér port öntött mindegyik üvegbe.

— Rázd meg jól az üveget Vajda, szólt halk hangon Veszélka és visszasietett a szobába.

E pillanatban a falióra a korcsmában félegyvet ütött. Rózsa Sándor Veszélkára nézett, de ez csak alig láthatóan a kezével intett, mintha azt mondaná:

— Légy nyugodt, minden rendben van.

A korcsmáros hozta a bort és töltött a panduroknak, kik fenéig üritették poharaikat, mire Vajda uram újra töltött nekik. De mielőtt még a másik

pohárhoz nyultak volna, az őrmester egyszerre felállt és nehézkesen dadogott:

— Ordög és pokol, mi történt velem ... oly álmos vagyok... ez a bor...

— Én is álmos vagyok... én is, dadogtak sorban a pandurok.

A következő perczben mindnyájan mélyen aludtak, Veszelka pedig felkelt s halk hangon mondta:

— Barátim, itt az idő, munkára! Most siesen kiki a maga helyére.

Két percz mulva a göröbölyi csárda csendes és elhagyatott volt, mint rendesen, csak az öt pandur aludt a hosszú padon.

Utolsónak Rózsa Sándor és Veszelka János hagyta el a csárdát. Tudjuk, hogy ők kocsin érkeztek. Most is a csárda előtt álló kocsijuk felé haladtak, mikor Rózsa Sándor az ajtó előtt egy fához kötve látta a pandurok lovait. Megállt és odaszólt barátjának:

— Te Jancsi, nézd csak, a pandurok lovai.

— Látom, hadd álljanak, gazdáik ugysem fognak holnap délig felébredni.

— De feltünhetnek itt valakinek, szólt Rózsa Sándor, jobb lesz, ha utnak eresztjük szegényeket.

— Igazad van!

— Fogd meg csak a lovakat és tartsd kantárszáron, szólt Rózsa Sándor és kivett mellényzsebéből egy darab taplót.

Veszelka rögtön tudta, hogy Rózsa Sándor mit akar, eloldozta a lovakat és erősen a kantárszárúknál tartotta, míg Rózsa Sándor egy-egy darab égő taplót helyezett el minden lónak a fülébe. Mikor ezzel készen volt, Veszelka eleresztette a lovakat és félreugrott,

Rózsa Sándor pedig nagyott suhintott ostorával a lovakra, amelyek széjjel nyargaltak.

Rózsa Sándor aztán Veszelkával felült a kocsira és elhajtattott a vonat megtámadására kijelölt helyre. Nem sokára odaértek. Mintha csak arra teremtvé lett volna, oly alkalmas volt ez a hely. Egy kanyarulat közepén volt a vágány, alacsony töltésen huzódott el, a töltés tövén sűrű fűzfabokrok voltak, melyek között ugy a tiz lovas, mint Rózsa Sándor és Veszelka a kocsival együtt elegendő buvóhelyet találtak.

Rózsa Sándor leszállt a kocsiról és meggyőződést szerzett arról, hogy emberei helyeiken vannak-e. Aztán odakuszott a vasuti gáthoz és a magas fűzfabokroktól elrejtve, subájába burkolózva hasra feküdt a keményre fagyott hóra és leste a pályafelügyelő érkezését. Egy óra felé járt az idő, nem sokáig kellett várnia. A pályafelügyelő Kistelekről jöve, lassan haladt el a vonalon Rózsa Sándor buvóhelye mellett. Lelkiismeretes ember lehetett, mert alaposan megvizsgálta az egyes sineket, ott, ahol a következő sinnel össze voltak kötve. Mindent rendben talált, körülnézett és lassan tovább ment. Két percz múlva eltűnt a kanyarulatban. Rózsa Sándor még vagy öt perczig várt, aztán felegyenesedett és halkan füttyült. Néhány pillanattal később ott állt mellette Veszelka János, aki zsákot hozott a hátán.

— Menjünk! szólt Rózsa Sándor.

Gyors léptekkel felsiettek a gátra, hol Veszelka a földre eresztette a zsákot és azt felnyitotta, míg Rózsa Sándor a sinek közé sietett és a srófhuzóval kezdte a sineket összekötő szögeket kiszedni. Nem igen nehéz munka volt ez, néhány percz elég volt

arra, hogy mind a két vágányon kiszedte a két sinderabot összekötő szögeket.

— Ugy, ezzel készen volnék, suttogott Rózsa Sándor.

Veszélka nem válaszolt, de a földre hajolt és hatalmas kezével megrántotta a meglazított sineket. Ezek meg sem mozdultak a helyükből, mire Veszélka halk hangon mondta:

— Te Sándor, baj van, ezen még átmehet a vonat.

— De majd segíték én a bajon, szólt Rózsa Sándor. Kiszedem a tulsó szögeket is.

És rögtön odament a meglazított sin másik végéhez és ott is gyorsan kiszedte a szögeket.

— Most már nem fog ezen a vonat áthaladni, szólt Rózsa Sándor.

Veszélka válasz helyett ismét a földre térdepelt és hatalmasan megrázta az egyik sint, mely most már kiesett a vágányból.

— Ezt már aztán jó munkának nevezem, nevetett Veszélka és gyorsan kilökte a lábával a második sint is a vágányból, úgy hogy most hatalmas ür tátongott a vonal vágányában.

Veszélka gyorsan összeszedte és a zsákjába dugta a szögkiszedésnél alkalmazott szerszámokat és a zsákot a vállára téve, halk hangon mondta:

— Maradj itt Sándor! Rögtön itt leszek és magammal hozom puskáinkat.

Veszélka távozott. Rózsa Sándor ott maradt a gáton és mereven nézett a távolba. Mire gondolt? Merre járt az esze? Gondolt-e talán arra a kimondhatatlan szerencsétlenségre, melyet vakmerő tette okoz-

hat? Vagy gondolt-e arra, hogy hová menjen, ha a tett teljesen sikerül?

Minderre Rózsa Sándor nem gondolt. Más valami járt az eszében, olyas valami, amiért Veszelka bizonyára kinevette volna. Vilmára gondolt és arra, hogy jó volt-e azt a leányt egyedül hagyni a keczeli csárdában? Hátha mégis rosszban fő a feje? És ha nem, nem férközhetik-e hozzá Kercsey?

Nem gondolhatta végig gondolatát, mert hirtelen ott termett mellette Veszelka János és átadta neki kétsövü puskáját.

E pillanatban az éj csendjében megszólalt a Kistelek állomásról adott jelzés a közelre eső harangon.

Rózsa Sándor a jelzésre összerezzent. A tett ideje elérkezett. Csakhamar összeszedte magát. Körülnézett és egyet fütyült. A közeli bokrokban erre megmozdultak czinkosai, mindnyájan helyükön voltak.

Néhány perczig szótlánul várták a vonatot, mely éppen kirobogott a kisteleki állomásról és melynek tizennégy percz múlva ide kellene érkeznie. Mintha a sors is elősegitené gaz tervüket, a hold letűnt az égboltozatról, melyen gyorsan fekete felhők tornyosodtak. A gátnál koromsötét lett az éj, a hideg engedett és nemsokára sűrű köd keletkezett.

A távolból tompa zaj hallatszott, a vonat robogása. Rózsa Sándor s Veszelka görcsösen szoritották fegyvereik agyát és készen álltak a rohamra.

Egyszerre csak Rózsa Sándor összerezzent. A sűrű ködön át a csárda felől lovak dobogása hallatszott, mely örült sebességgel közeledett. Felébredtek a pandurok? Avagy egy másik őrjárat találta-e őket alva s keresi most azokat, kik őket elaltatták.

Rózsa Sándor éles szemével igyekezett a ködön átlátni. Láta czimboráit, kik szintén megijedve a közeledő lódobogástól, gyorsan vezérükhöz siettek, hogy együtt próbáljanak a veszélynek ellenállni, de nem tudták meglátni a folyton közeledő lovakat.

Egyszerre aztán Veszélka felkaczagott:

— Nini, a pandurok lovai!

De a következő pillanatban nevetése megszűnt és tágra nyitott szemekkel ijedten nézett a fülükben égő tapló által örültté tett állatokra, melyek egy fekete tömegben, szörnyü kinjaikban, mint a villám, felrohantak a vasuti gátra és most mint egy fekete kísértet elrohantak mellettük a vágányon Kistelek és a közeledő vonat felé.

Most már mindinkább közeledett az érkező vonat robogása is. Egyszerre, közel a kanyarulathoz, hirtelen megszólalt a mozdony gőzsipja; a mozdonyvezető vészjelt adott, aztán lassabb és lassabb lett a vonat robogása.

Megdermedve az ijedtségtől, álltak Rózsa Sándor és Veszélka János a vasuti gáton, mert a mozdony megállása tervük meghiusítását jelentette volna. De a mozdony nem állt meg, mert az erősen sziszegő gőzfelhőktől még a megvadult lovak is meghökkentek, egy pillanatig egész testükön reszketve nézték a feljük haladó, ördögiesen sziszegő szörnyeteget, aztán gyorsan megfordultak és visszafelé futottak egy darabig, a vonattól lassan követve a sineken, míg végre a vezető ló balfelé leugrott a sinekről és a többi lovaktól követve, Pusztá-Péteri felé vette az útját.

Most a mozdony lassu menetben közeledett a válságos helyhez. Rózsa Sándor és Veszélka János gyors-

san lesiettek a gátról és czinkostársaikkal együtt készenlétbe helyezkedtek a támadásra. A mozdonyvezető látva, hogy a lovak letértek a vágányról, éppen gyorsítani akarta a mozdony menetét, mikor egy hirtelen támadt szél széjjeloszlatta a ködöt. A mozdonyvezető rémülve látta a felszakított sineket, vészjelt adott és teljes erejéből meghuzva a féket, közvetlen a felszakított sinek előtt megállította a vonatot.

Rózsa Sándor látva a vonatot megállni, dühtől reszkető hangon kérdezte Veszelkát:

— Hát most mi legyen?

— Ha már itt vagyunk, rohanjuk meg a vonatot, felelt Veszelka nyugodtan.

— Igazad van János, szólt Rózsa Sándor és czinkostársaihoz fordulva így kiáltott:

— Rajta fiuk!

És Rózsa Sándor bandája lövöldözve rohant a vonat felé, melynek utasai rémülten ugrottak ki a kocsikból.

Rózsa Sándor, Veszelka János és emberei egyenesen a podgyáskocsi felé rohantak és annak ólomzárral elzárt ajtaját igyekeztek felnyitni. Mig Rózsa Sándor a podgyáskocsit nyitotta, társai folytonos lövöldözéssel távol tartották maguktól a vonat személyzetét és az utasokat.

Éppen, mikor Rózsa Sándornak végre sikerült a podgyáskocsi ajtaját felnyitni és társai a pénzesládáért a kocsiba akartak hatolni, a mozdony felől egy óriási alak izzó tüzes pálczát a kezében forgatva, rohant a rablók felé. Balogh László mozdonyvezető volt ez, aki a fütőtől elkapva a tüzkaparót, megrohanta a rablókat:

— El ettől a kocsitól, aki az életét szereti!

— Lőjjetek le az örültet, kiáltott Rózsa Sándor, ki már felugrott a kocsira.

Nyolcz puskát emeltek a parancsszóra Balogh mozdonyvezető ellen, mikor egyszerre megszólalt a vonat végén egy katonai kürt. Trombitaszó mellett rohamlépésben közeledett egy katonacsapat szuronyos fegyverrel a rémült rablók ellen, kik most otthagynva a podgyáskocsit, örült gyorsasággal futásnak eredtek, míg egy első osztályu kocsi ablakában megjelent egy ifju tábornok és utána kiáltott a katonáknak:

— Utánuk fiuk! Fogjátok el a rablókat! . . .

Az ifju tábornok József főherczeg volt, kit éppen akkor neveztek ki az ujonnan szervezett honvédség főparancsnokává és aki azon az éjjelen Pestről Szegedre utazott a Rózsa Sándor által megtámadt vonaton.

A katonák üldözőbe vették a rablókat, de nem tudták elfogni őket, mert lóra pattanva elmenekültek.

A megtámadt vonat több mint három órai késéssel érkezett Szegedre, hol rögtön jelentést tettek a vakmerő támadásról.

Mikor másnap Szeged város polgármestere tiszteleggett József főherczegnél és a főherczegnek szerencsét kívánt ahhoz, hogy megmenekült a nagy veszélyből, a főherczeg komolyan felelt:

— Lesz gondom reá, hogy e türhetetlen állapotoknak véget vessenek!

És be is váltotta szavát.

Ráday Gedeon gróf — királyi biztos.

A pest-szegedi személyvonat vakmerő megtámadása országszerte a legnagyobb feltűnést és izgatott-

ságot keltette, ami sokat mond olyan országban, hol a betyárvilág türt dolog, szinte bevett fogalom volt. Hiszen jól tudta akkoriban mindenki, hogy a közbiztonság a vidéken, főleg pedig az Alföldön éppenséggel nem a legszilárdabb alapon áll! mindenki tudta, hogy az Alföld csak ugy hemzseg a sok futó betyártól és rablótól. Mindezt tudták, türték és nem igen igyekeztek a bajokon segíteni. «Aki utazik, ne vigyen pénzt magával, és ha mégis visz, akkor ne utazzék egyedül és fegyver nélkül» — mondták a megyebeli urak, és tétlenül nézték, hogy a betyárok mind merészebben működtek. De most hirtelenül felriadtak álmukból. «Megtámadták a vonatot!» Mint a villám, oly hirtelenül csapott ez a rémhír a megyebeli urak közé. «Megtámadták a vasutat — és József főherczeg a vonaton volt!»

A szegedi személyvonat megtámadásának hirtelensége a nép között is gyorsan terjedt. Ujságból persze még nem tudta meg a rémhirt a nép, mert ujság még csak igen kevés volt, drágák is voltak az ujságok, no meg aztán a nép se tudott akkoriban ugy irni és olvasni, mint most. Tehát nem az ujság terjesztette a rémhirt, hanem a piaczon, a hetivásárok alkalmával az egyik mesélte el a másiknak és mindenki, aki csak tovább adta a hirt, megtoldotta egy kissé a saját maga képzeletében termett adatokkal, ugy, hogy már két nappal a vakmerő tett elkövetése után a legborzasztóbb dolgokat beszéltek.

A belügyminiszteriumban eszeveszetten futkostak a miniszteri és osztálytanácsosok egyik szobából a másikba és reszketve beszélgettek a vasuti támadás következményeiről. Mert hogy annak következményei, még pedig sulyos következményei lesznek, az mindenki

előtt bizonyos volt. Egy olyan vonat megtámadása, melyen főherczeg utazott, nem maradhat kellő megtorlás nélkül. Itt nemcsak a merész rablókat kell elfogatni és példaszerűen megbüntetni, hanem meg kell büntetni azokat is, akik az ilyen állapotok fejlődését nyugodtan tűrték. És éppen ezért reszkettek a belügyminiszteri urak a legjobban, mert ők bizony, mióta a belügyminiszterium 1867-ben létesült, ujjukat se mozdították, hogy az alföldi közbiztonsági viszonyokon valamit segítsenek.

És amint a vidéken és a fővárosban a nép között, úgy terjedtek a vonat megtámadásával összefüggésben a belügyminiszteriumban is valóságos rémhírek. Nem kevesebbről beszéltek, mint arról, hogy a támadás miatt felette felháborodott József főherczeg egyenesen a királynál tett panaszt és hogy a király szigoruan felelősségre akarja vonni mindazokat, akik az alföldi közbiztonsági viszonyok tekintetében mulasztást követtek el. Pedig ki nem követett el e tekintetben a miniszteriumban mulasztást?!

Természetes, hogy az izgatottság hatása alatt Wenckheim Béla báró belügyminisztert mindenki bukkott embernek tartotta és a hirlapokban már találgatni kezdtek, hogy ki lesz Wenckheim utóda.

Mint rendesen, most is a híresztelések tulzottnak bizonyultak. Igaz, hogy Wenckheim báró, amint ő későbbben maga beszélt, akkoriban igen izgalmas és kellemetlen napokat élt, de annyira még sem fejlődtek a dolgok, amint híresztelték és amint azt némelyek szerették volna.

József főherczeg természetesen nem sietett a királyhoz, hanem igenis elment Wenckheim báró bel-

ügyminiszterhez, aki neki igen kedves embere volt, és elbeszélte az esetet, erélyesen hangsúlyozta, hogy az alföldi közbiztonsági viszonyok javulása érdekében okvetlenül minélelőbb erélyes és hathatós intézkedéseket kell tenni, amit Wenckheim báró természetesen meg is ígért.

De Wenckheim báró ígérete a nálunk divatos szokás szerint talán mindörökké ígéret maradt volna, ha maga a király Pestre érkezése alkalmával nem foglalkozott volna a vonatmegtámadás ügyével, melyet a külföldi sajtó heteken át cikkekben és képekben, és természetesen a legtulzottabb módon tárgyalt. A király mindenekelőtt Andrássy Gyula gróf miniszterelnöktől kimerítő jelentést kért az esetről és aztán szigoruan meghagyta a miniszterelnöknek, hogy minélelőbb, mindenáron tegye meg a szükséges intézkedéseket. Egyuttal a király meghagyta a miniszterelnöknek, hogy nyolcz nap mulva tegyen neki jelentést a megtett intézkedésekről.

Andrássy Gyula gróf, amint a király kihallgatásáról visszatért a miniszterelnöki palotába, rögtön magához kérette Wenckheim Béla belügyminisztert, ki ijedten kereste fel barátját, a miniszterelnököt.

— No Béla, szólt Andrássy a belépő Wenckheim-hoz, ez szép dolog! Ő felségétől jövök, kinek a pusztapéteri dolgról kellett jelentést tennem. Mondhatom, még nem láttam ily haragosan a felséges urat, mint most. Rögtöni intézkedést kér és nyolcz nap alatt a tett intézkedésekről jelentést. Mit szólsz ehhez?

— Hát mit szóljak, felelt Wenckheim, — azt se tudom, hogy mit kíván Ő felsége.

— Mindenekelőtt a tettesek elfogatását és szigorú megbüntetését, felelt a miniszterelnök.

— Istenem, csak nem foghatom én el a gazembereket, sóhajtott Wenckheim.

— Pedig én azt hittem, hogy te még erre is képes volnál, nevetett Andrássy. Nem is hiszed, megnyit tartok az ügyességedről.

— Te könnyen nevezhetsz Gyula, nem vagy belügyminiszter!

— De te Béla, az vagy, most mutasd meg, mit tudsz.

— Mit tudok? Hát mit tudjak? Majd sürgönyzők a főispánnak, hogy fogassa el a gazembereket.

— Ez nem ér egy fagarast se, — felelt Andrássy komolyan. Barátom, ha a te csongrádmegyei főispánod helyén való ember lenne, akkor már intézkedett volna a tettesek elfogatása iránt és már el is fogatta volna őket, de a te embered nem törődik az ottani viszonyokkal és úgy hiszem, hogy fogalma sincs arról, hogy mi voltaképpen az ő kötelessége.

— Ebben igazad lehet, — sóhajtott Wenckheim; pedig, olyan jó családból való, derék uriember az a Kárász és kitűnő protekciója is volt, hja, igaz, hiszen te is kivántad a kinevezését, Gyula.

— Hja, igen, igen, emlékszem rá, kivántam, azaz tudod, azt hittem, hogy erélyes ember, de úgy látszik, hogy csalatkoztam, — szólt Andrássy egy kissé zavarodottan, de utóvégre a főispán sem foghatja maga össze a rablókat.

— Nem bizony, ehhez erélyes emberek kellene, — sóhajtott Wenckheim és azokban nagy hiány van.

— Bezzeg ezeket a gazembereket el kell fogni és az Alföldet alaposan meg kell tisztítani a sok betyár népségtől. Ez ő felsége határozott kívánsága, — szólt Andrássy.

— Könnyü azt kívánni!...

— Itt valamit tenni kell, — mondta fel és alá járkálva Andrássy, gondolkozzál csak Bélám, nincs valami erélyes, vasmarku, semmi kiméletet nem ismerő embered?

— Ugyan kérlek, Gyula, hová gondolsz? Hogyan jönne ilyen ember az én miniszteriumomba? Nálam csupa kifogástalan, derék uriember van.

— Süsd meg őket, — kiáltott haragosan Andrássy, nekem nem ilyen emberre van szükségem, azaz nem is nekem, hanem neked, Béla.

Wenckheim nem felelt, hanem felállt, fel és alá járkált, aztán az ablakhoz állva, egy darabig átnézett Pestre és ujjjaival idegesen dobolva az ablakon, gondolkozott, hogy mitévő legyen. Egyszerre aztán elkomolyodott arcza kiderült, hirtelen megfordult, odasietett Andrássyhoz és ezt mondta:

— Te Gyula, megvan!

— Ki? Mi?

— Az az ember! Hogy én erre nem gondoltam. Le fogom küldeni Thaisz Eleket, a pesti főkapitányt Szegedre.

Andrássy hangosan felkaczagott.

— Ugyan kérlek, Béla, hová gondolsz? Először is Thaisz Elek nem az állam, hanem Pest város szolgálatában áll.

— Az nem baj. Államosítjuk a fővárosi rendőrséget, — felelt Wenckheim.

— Érdemes is volna, Thaisz Elekért, — nevetett Andrássy, hiszen ennek a rendőrsége ott lent a rablókkal szövetkezne, mint itt a betörőkkel és zsebtolvajokkal. És aztán Thaisz nem is ismeri az ottani viszonyokat.

— Akkor én nem tudok más tanácsot, — sóhajtott Wenckheim.

— Pedig valaminek kell történnie, — kiáltott Andrássy.

— Azt mondom, hívjuk ide Thaisz Eleket.

— De minek? — kérdezte Andrássy.

— Te, Gyula, mondok én neked valamit. Annyi bizonyos, hogy mi ketten nem értünk ehhez a dologhoz, talán mégis tudna ez a Thaisz valamit tanácsolni!

— Igazad van, rögtön idehivatom.

Andrássy behivatta titkárját és egy óra mulva már ott állt a két miniszter előtt Thaisz Elek, Pest város híres főkapitánya.

— Hivattam, kedves Thaisz, — szólt Andrássy, beszélni valóm van önnel egy felette fontos ügyben.

— Parancsoljon, kegyelmes uram.

— Nézze csak, kedves Thaisz, egy kiküldetésről van szó, amelyet legszívesebben önre bíznék.

— Kegyelmes uram, igen örvendek . . .

— De, igen, igen, hát nézze csak Thaisz, ugy-e ön hallott már a kisteleki vonat megtámadásáról?

— Hogyne, kegyelmes uram, — felelt élénken Thaisz, már meg is tétettem a szükséges intézkedéseket a rablók kézrekerítésére.

— Bravó! Bravó, Thaisz! — kiáltott Wenckheim báró.

— Amint a gazemberek Pestre jönnek, közegeim rögtön letartóztatják őket, — szólt Thaisz.

— Ha Pestre jönnek? — kérdezte csalódottan Wenckheim.

— Igenis kegyelmes uram, ha Pestre jönnek.

— Nem ettek azok bolondgombát, hogy ide jöjjenek! kiáltott haragosan Andrássy.

— Kegyelmes uram, az én hatásköröm csak Pest városára terjed.

— Tudom, tudom, hiszen ön Pest városi főkapitány és mégis én önt akarom kiküldeni Szegedre.

— Szegedre, kegyelmes uram? Engem?

— Igen, kedves Thaisz, önt, felelt mosolyogva Andrássy és most már elgondolhatja, hogy mi volna a teendője. A vasuti rablókat letartóztatni és aztán az Alföldet a betyárnépségtől alaposan megtisztítani. Nem volna ez szép feladat az ön részére, kedves Thaisz?

— Remek feladat volna ez, kegyelmes uram, bárki részére is és megoldása bárkinek csak dicsőséget szerezne. De ami engem illet, kegyelmes uram, legmélyebb sajnálatomra nem fogadhatnám el ezt a megbízást.

— Miért? Mert a város szolgálatában áll? — kérdezte Andrássy.

— Ez csak egy ok, de van ám még egy másik ok is, szólt komolyan Thaisz Elek.

— És pedig...?

— Kegyelmes uram, szólt Thaisz, az alföldi szégyenletes közbiztonsági viszonyokon most nemcsak az ország, hanem egész Európa megbotránkozott. Azok megszüntetésére vasmarku, kegyetlen természetű emberre van szükség, az pedig én nem vagyok. Aki lemegy

Szegedre, hogy az Alföldön gyökerestől kiirtsa a betyárvilágot, annak mindenekelőtt alaposan ismernie kell az ottani talajt, az ottani népet és az ottani viszonyokat, én pedig azokat nem ismerem. Aki Szegedre megy rendet csinálni, annak ott egy teljesen új és erélyes rendőrséget kell szervezni, olyant, amely kiméletlen és kegyetlen, mint ő maga, meg nem vásárolható és meg nem félemlithető. Ehhez pedig én nem értek, kegyelmes uram. És mindezek után még azt mondom, kegyelmes uram, hogy az az ember, aki lemegy Szegedre rendet csinálni, nem mehet másképpen, mint felruházva tökéletes hatalommal, úgy, hogy működésének ideje alatt kivüle senki se parancsoljon Szegeden; — vasmarku, kegyetlen és kiméletlen királyi biztos kell. Csak az csinálhat ott rendet. Ez az én véleményem, kegyelmes uram.

— Köszönöm, kedves Thaisz, a becses véleményét, mely majdnem teljesen megegyezik az én felfogásommal. Őszintén sajnálom, hogy ön nem fogadhatja el a megbizást és most csak még egy kérdésem volna.

— Parancsoljon, kegyelmes uram.

— Ha már ön maga nem mehet Szegedre, nem tudna valakit, aki oda alkalmas volna?

— Alkalmas embert Szegedre? — kérdezte Thaisz Elek gondolkozva, ez nehéz dolog, kegyelmes uram.

— Miért?

— Mert erre a fényes és teljhatalmu királyi biztosi állásra — és az ilyennel kell a Szegedre küldendő embert felruházni, hogy feladatának megfeleljen, — erre a fényes állásra csak igen kevés számbavehető embert ismerek és ezek nem fogják ezt az állást elvállalni, felelt Thaisz.

— Főkapitány ur, nevetett Andrássy, Ön tréfál; nincs Magyarországon olyan állás, amely után kapva nem kapnának...

— Ez az állás olyan, szolt rendithetlen nyugalommal Thaisz főkapitány. Azok, akik erre az állásra valók, nem fogják elfogadni.

— Miért nem?

— Előkelő uri ember, amilyen ilyen állásra kell, magasabb hivatalnok, nálunk nem igen szereti a rendőrségi szolgálatot. Ehhez most még az jön, hogy azok, akikre gondolok, akiket erre az állásra alkalmasnak tartok, akik az ottani viszonyokat ismerik, nem fognak állást elfogadni, mely a legjobb esetben egy esztendeig tarthat és melyről az illetőnek távoznia kell majd, mielőtt feladatát befejezte volna.

— Nem értem, főkapitány ur, — szolt Andrássy.

— Kegyelmes uram, felelt Thaisz, bárki is fog Szegedre, mint királyi biztos kiküldetni, egy esztendő mulva vissza fogják hívni, mielőtt még feladatát befejezte...

— Ah, ez jóslat, főkapitány ur? — nevetett Andrássy.

— Ez nem jóslat, kegyelmes uram, hanem ez az én meggyőződésem, melyet rögtön indokolni is fogok, felelt a főkapitány.

— Na, az indokolásra kíváncsi vagyok, — szolt Andrássy és leült a karos székébe.

— Én is, szolt Wenckheim, ki nagy figyelemmel hallgatta a beszélgetést.

— Az én indokolásom, kegyelmes uraim, pedig rövid. Ha erre a feladatra alkalmas, kegyetlen, kérelhetlen és megvesztegethetlen ember Szegedre megy,

akkor legkésőbb egy esztendő múlva vissza fogják hívni, mert ez az ember működése alatt kezét oly bűnös emberekre fogja tenni, akik ma ott lent előkelő társadalmi állást foglalnak el. Ez az ember működése közben az ottani társadalom gyökereihez fog nyulni és ezek a gyökerek, kegyelmes uraim, mélyen a bűn fertőjében vannak. Ott lent, kegyelmes uraim, alig van uri család, melynek egyik, vagy másik tagja valami módon ne huzott volna hasznot a haramiák garázdálkodásából és az a királyi biztos, aki erre az állásra alkalmas, annyi nagy és gazdag uri család viselt dolgait bolygatná meg, hogy e családok befolyása, az én meggyőződésem szerint, gyorsan véget vetne a királyi biztos működésének.

— Hohó, főkapitány ur, ebben ön téved, — kiáltott Andrássy; a szegedi királyi biztos működését nem fogja bizony senkinek a befolyása meggátolni. Ettől ne féljen senki!

Thaisz Elek mosolyogva meghajolt és hallgatott. Jobban ismerte az efféle dolgokat, mint a kegyelmes ur.

Andrássy gróf felállt és gondolataiba elmerülve fel és alá járkált. Egy kis szünet után megállt a főkapitány előtt és szokása szerint gyorsan, az egyes szavakat darabolva, mondta:

— A dolog épp oly sürgős, mint fontos. Én önt hivattam főkapitány ur, meghallgattam a véleményét és most ismételve kérdezem: nem tudna nekem egy embert mondani, kit királyi biztосként Szegedre küldhetnék?

Thaisz Elek egy pillanatig gondolkozott, aztán szinte habozva felelt:

— Egy embert tudnék, kegyelmes uram, akiről azt hiszem, hogy megfelelne ennek az állásnak és aki talán el is fogadná.

— Ki az az ember? Hol van az most?

— Az az ember itt van Pesten, azaz Budán és osztálytanácsos a belügyminiszteriumban.

— A belügyminiszteriumban? — kiáltott Andrássy.

— Micsoda, az én miniszteriumomban? — patant fel Wenckheim báró.

— Igen kegyelmes uram.

— És ki az az osztálytanácsos?

— Ráday Gedeon gróf.

— Jézusom, kiáltott Wenckheim, hogy én a szegény Gidára nem gondoltam. Pedig mióta ott ül mint az államrendőrségi ügyosztály ideiglenes vezetője, folyton ostromol terveivel és folyton küldözgeti hozzám emlékiratait az Alföldön uralkodó rossz vagyoni biztonság tárgyában.

— És van valami az emlékirataiban? — Kérdezte Andrássy.

— Őszintén mondva, felelt Wenckheim, én azokat át sem olvastam.

— És hol vannak azok az emlékiratok? — kérdezte Andrássy, ki jól ismerte Wenckheim báró lustaságát.

— Hol vannak? Istenem, hát én azt is tudjam? — sóhajtott Wenckheim, ott lesznek az íróasztalomon, ha ugyan el nem kallódtak.

Andrássy dühösen elfordult Wenckheimtől és egy kissé fel és alá járkált. Aztán megállt Thaisz előtt és azt kérdezte:

— És ön főkapitány ur, Ráday Gedeon grófot erre az állásra képesnek tartja?

— Igen, kegyelmes uram.

— Alaposan ismeri az egyéniségét?

— Nem én, kegyelmes uram. Alaposan nem ismerem, de amit véletlenül megtudtam, az bizonyíték nekem, hogy meg van benne a főkellék ehhez az álláshoz.

— A kérlelhetlen szigor?

— Az is, de még nagyobb mértékben a kegyetlenség, felelt a főkapitány.

— Ah, Ráday Gida gróf kegyetlen volna? Miből következteti ön ezt?

— Az az ember a legyet sem tudná bántani, kiáltott Wenckheim báró nevetve.

— Kegyelmes uram, felelt Thaisz Elek, én Ráday Gedeon grófot másképp ismerem.

— Ugy? — kérdezte Wenckheim, hát milyen embernek ismeri főkapitány ur a szegény Gidát?

— Kegyetlen hajlamu embernek, kegyelmes uram, sziveskedjék csak engem meghallgatni.

— Kérem, főkapitány ur, beszéljen, kíváncsivá tett, nevetett Wenckheim.

— A véletlen úgy hozta magával, hogy csak egy-két hét előtt tudtam meg azt, amit most elbeszélni akarok. A pesti városháza második, vagyis kis udvarában minden héten kétszer, még pedig kedden és pénteken délután hajtják végre a rendőrség által megítélt testi fenyítéseket. Délután négy órakor a börtönfelügyelő felhozatja a pinczezárkából az elitelt gyerekeket, férfiakat és nőket, az udvaron áll a deres és sorrendben kapják a gyerekek a vesszővel, a felnőtt

férfiak a mogyoró pálczával, a nők pedig korbáccsal a reájuk szabott ütésekkel. Régi szokás szerint ez nyilvánosan történik és a kedd és péntek délutánokon a pesti városház folyosóin éppen annyi a közönség, mely élvezetet talál az ilyen igazságszolgáltatás végignézésében, mint szerdán és szombaton délután a katonai börtönben, a mikor ott osztogatják a sok megítélt huszonötöt. Két hét előtt kedden délután véletlenül valami dolgom volt a városházán.

Mikor a folyosóra érkeztem, lármát hallok, odanézek s legnagyobb csodálkozásomra ott találom Ráday Gedeon grófot, ki nagyban czivakodott Simon börtönfelügyelőmmel és folyton kiabált:

— Ez szemtelenség! Ilyen gázságot nem tűrök! Elcsapatom kendet!

— Odaléptem és arra kértem Rádayt, kit csak ugy látásból ismertem, hogy lépjen a szobámba. Ott aztán a gróf azt panaszkolta el, hogy nem egyforma erővel méreti Simon felügyelő az ütésekkel az elítéltekre, hogy Simon pénzt fogad el az elítéltektől és mennél több pénzt kap egy ilyen szerencsétlentől, annál gyengébben vereti és annál többször ver a porkoláb az illető mellé, a padra.

Ennek bizonyítására Ráday gróf aztán egy meglehetősen hosszú névjegyzéket adott a kezembe. A névjegyzéken álló embereket hallgassam ki, majd megtudom aztán, mennyi igazságtalanságot követ el Simon börtönfelügyelő, aki csak ugy czirógatja a bottal azokat, kik neki pénzt adnak, ellenben még a szabályzatban megállapítottnál is nagyobb erővel vereti azokat a szerencsétleneket, kik nem adhatnak neki pénzt.

— Hallatlan! kiáltott nevetve Wenckheim, hát még a deresen is működik a pénz hatalma?

A főkapitány vállat vont és folytatta elbeszélését:

— Én rögtön magam elé hívtam a börtönfelügyelőt, aki nem is igen tagadta, hogy tényleg minden úgy van, amit a méltóságos ur azt panaszkolta. Természetesen összeszidtam a börtönfelügyelőt, daczára annak, hogy tudtam, hogy nem sokat segíték a dolgon.

— No, ez a legjobb, amint hallok, nevetett Andrassy.

— Mikor aztán Ráday gróf távozott, ismét magamhoz hívtam Simon börtönfelügyelőt, aki, miután ismételve összeszidtam, azt kérdezte:

— Nagyságos főkapitány ur, ki ez az ur-ember?

— Ez a magyar királyi államrendőrségi osztály vezetője, feleltem, mire Simon a fejét csóválva fogai között mormogott:

— No mondhatom, furcsább uri embert sem láttam még életemben!

— Kérdésemre aztán Simon előadta, hogy Ráday Gedeon gróf már hónapok óta pontosan elmegy a büntetési napokon a városházára és végig nézi a botozásokat.

— Én olvastam egyszer, hogy vannak ilyen emberek, de nem akartam elhinni, mormogott Wenckheim.

— Két nappal később történt, folytatta Thaisz Elek, hogy gazdasszonyomnak...

— Aha, a szép Linczer Fáninak, nevetett Wenckheim.

— Eltűnt egy gyémánt fülbevalója. Én rögtön elővettem a szobaleányt, aki tagadta, hogy elvitte volna a fülbevalót, de bevallotta, hogy kedvese, egy Kovács János nevű huszár egy nappal ezelőtt nála volt. De nem hiszem, nagyságos uram, hogy a Jancsi elvitte volna a fülbevalót, nagyon becsületes fiú az, — szólt sirva a Julcsa. Daczára ennek, én elmentem Kerebélyi ezredeshez, akinek ezredében a legény szolgált. Az ezredes régi jó barátom, rögtön kihallgatatta a legényt, aki persze tagadta, hogy ellopta a fülbevalót, de mikor kitudták, hogy aznap este, mikor a lopás történt, az éjszakát a kaszárnyán kívül töltötte és egy korcsmában nagy murit csapott, az ezredes negyven botütésre ítélte.

Másnap reggel, alighogy hivatalomba értem, utánam jött a gazdasszonyom és örömtől sugárzó arczczal elbeszélte, hogy megtalálta az elvesztett fülbevalót. Én rögtön Kerebélyi ezredeshez akartam hajtatni, de ekkor jelentették nekem, hogy a Külső Soroksári-uton meggyilkolva találtak egy marhakereskedőt. A tett színhelyére hajtattam és a vizsgálat annyira igénybe vett, hogy nem is ebédelhettem.

Délután három óra volt már, mikor az ezredeshez hajthattam, mikor elmondottam neki, hogy mi járatban jövök, a derék ezredes haragosan mondta:

— Félek, hogy későn jöttél. Nálunk három órakor kezdődik a hegedülés. Gyere velem!

— Lesiettünk a stockházba, hol nagy közönség nézte a három egymás mellett felállított deresen történő botozást. Még nem volt késő, mert a szegény Kovács János csak most következett volna. Már ott állt a deres előtt, mikor odaérkeztünk. Képzelmek

kegyelmes uraim a szegény ördög örömét, mikor Kerebélyi ezredes odalépett és pardonirozta. Én aztán az ezredessel távoztam a szomorú helyiségből és a főporkoláb kikisért bennünket a stockhábzból. Az ajtóhoz érve, odafordultam a főporkolábhöz és kérdeztem:

— Mondja csak kérem, ismeri ön azt az urit ott?

És odamutattam az ott álló Ráday Gedeon grófra.

A főporkoláb egy pillantást vetett a mutatott irányba és aztán nevetve mondotta:

— Hogyne ismerném, nagyságos uram. Hiszen az az ur hónapok óta egy büntetési napot sem mulaszt el.

— Ez már mégis furcsa dolog, — mormogott Andrássy.

— És most már úgy hiszem, kegyelmes uraim, hogy jogosan feltételezem Ráday Gedeon grófról, hogy kegyetlen lelkű ember, — szólt Thaisz Elek.

— Persze, kedves főkapitány, önnek igaza van, — szólt Wenckheim, sohasem hittem volna, hogy ez a Gida oly kegyetlen lelkű ember.

— Ilyen ember kell pedig Szegedre, — szólt határozott hangon a főkapitány.

— Igen, — szólt Wenckheim, ha oda egyedül csakis kegyetlenség kellene, akkor bizony Ráday alkalmas volna, de...

— Te, Béla, — vetette közbe most Andrássy, — hiszen te az imént szóltál valami emlékiratról.

— Igen, az az emlékirat, melyet Ráday gróf készített és nekem küldött... az asztalomon kell, hogy legyen.

— Kérlek Béla, siess át a hivatalodba és keresd meg azt az emlékiratot. Ha megtalálod, hozd ide és...és...

— Mit parancsolsz még, Gyula? — kérdezte Wenckheim.

— Kérlek, ha idehozod azt az emlékiratot, akkor hozd azt a Rádayt is magaddal, beszélni akarok vele.

Wenckheim báró távozott. Andrássy pedig a főkapitányhoz fordult és bucsuzva szólt:

— Köszönöm, főkapitány ur, hogy erre az emberre figyelmeztettél. Ugy sejtem, hogy ez lesz a helyes ember.

Ezzel elbocsátotta a főkapitányt és dolgozóasztalához ült. Nem sokáig dolgozhatott, mert néhány percz múlva visszajött Wenckheim, kezében lobogtatva a keresett emlékiratot.

— Megvan, kiáltott, itt a gróf emlékirata.

— És a gróf? kérdezte Andrássy.

— Kint vár az előszobában.

Andrássy gróf gyorsan végigfutotta az átvett emlékiratot és közben felkiáltott:

— Helyes! Nagyon helyes! Hiszen ez egy pompás munka. Nagyszerű terv!

Egyszerre aztán az asztalra dobta az emlékiratot és felkiáltott:

— Mit is olvasok itt! Hiszen kint van a szerző. Beszélnem kell vele!

A miniszterelnök csengetett és a belépő ajtónállónak mondta:

— Kérem Ráday gróf osztálytanácsos urat.

A következő perczben Ráday Gedeon a miniszterelnök előtt állott.

— Kegyelmes uram, parancsoltál? — szólt érczes, hideg hangon Ráday.

Andrássy futó pillantást vetett az előtte álló osztálytanácsosra és kedélyes hangon kérdezte:

— Te, Gida, ezt az emlékiratot te irtad? A benne foglaltak a te eszméid?

— Igen, kegyelmes uram.

— Én munkádat kitünőnek találom. Volna kedved Szegedre menni?

— Minek, kegyelmes uram?

— Ott rendet csinálni.

— Teljhatalmu megbizással szívesen elvállalnám a megbizást, felelt Ráday.

— És te hiszed, hogy sikered lesz?

— Feltétlenül, kegyelmes uram.

Andrássy gróf néhány pillanatig fel és alá járkált, aztán megállva Ráday előtt, röviden ezt mondta:

— Kinevezlek teljhatalmu királyi biztossá. Mikor utazhatsz?

— Agglegény vagyok, minden perczen mehetek.

— Két nap múlva a kinevezésed a Budapesti Közlönyben lesz. Vaskezü emberre van szükség, úgy hiszem, hogy benned megtaláltam.

Ráday gróf némán meghajtotta magát.

— Van valami külön feltételed? — kérdezte Andrássy.

— Van, kegyelmes uram, még pedig az, hogy összes személyzetemet tetszésem szerint választom.

— Jól van, — szólt Andrássy, — csak egyre kérlek.

— Kegyelmes uram?

— Nekem vaskezü, de nem kegyetlen ember kell és te kegyetlen ember hírében állasz.

— Én?

— Igen, szereted a botozásokat végignézni.

— Ah, nevetett Ráday, igen, igen, hónapok óta nézem. Tanulmányozom a testi fájdalmak hatását az emberekre, mert én abban a véleményben vagyok, hogy az ember inkább bírja a testi, mint a lelki kint. Én tudom, hogy az a népség, melyhez én most megyek, nem reszket a bottól. Én meg fogom kinozni kegyetlenül, kérlelhetetlenül a lelkeiket és sikert fogok aratni.

— Kezdem hinni, hogy sikered lesz, — szólt Andrássy. Mikor utazol?

— Rögtön kinevezésem megjelenése után.

— Akkor Isten veled, sok jó szerencsét kívánok, — szólt az új királyi biztosnak kezét nyújtva Andrássy.

Két nappal később megjelent a Budapesti Közlönyben a királyi kézirat, a melylyel Ráday Gedeon grófot királyi biztossá nevezte ki és ugyanaz nap már Ráday Szegedre utazott.

A titokzatos Ladányi Ignác és Laucsik Máté, a rettegett vizsgálóbíró.

A jó szegediek hetekig várva-várták az új királyi biztos érkezését, hogy régi szokás szerint méltóságához illően ünnepélyes fogadásban részesítsék. De a biztos nem érkezett; hét hét után mult és a királyi biztosnak se hire, se hamva nem volt. Ekkor végre Szeged város polgármestere alázatos feliratban tudakozódott a belügyminiszternél az iránt, hogy mi-

kor fogja a kinevezett királyi biztos a hivatalát átvenni és mikor jön Szegedre, mire néhány nap múlva a miniszteriumtól az a válasz érkezett, hogy az teljesen a kinevezett biztos belátásától függ.

A megye székhelye akkoriban a kis Mindszent volt. Szeged nagyban fáradozott abban, hogy a vármegye székhelyét Szegedre helyezze át és Szentés városa ugyanezt kívánta a maga részére. Kárász főispán a maga részéről is legjobban szeretne volna, ha a vármegye székhelye Szegeden volna és Szegeden is lakott és csak nagy ritkán látogatott el Mindszentre.

Egy nap Kárász főispán Szegeden, családjával éppen reggelizett, mikor egy hajdu belépett és névjegyet hozott a főispánnak.

A főispán egy pillantást vetett a névjegyre, melyen e szavak állottak:

Ladányi Ignác

Budapest.

— Nem ismerem, — szólt a főispán. — Mit akar?

— Nem mondta, méltóságos uram.

— Vezesd a dolgozószobámba és mondd neki, hogy kéretem, várjon néhány perczig.

A hajdu kiment és udvariasan bevezette a Ladányi Ignác nevű idegent a dolgozószobába, hol az egy karosszékbe dobta magát. A hajdu kiment és magára hagyta Ladányit, aki türelmesen várta a főispán érkezését. Nem sokáig kellett várnia, mert alig öt percz múlva a folyosón nehéz lépések hallatszottak és Kárász főispán hatalmas alakja mutatkozott a dolgozószoba küszöbén.

Ladányi felállt és elébe sietett a belépő főispán-
nak. Alig hogy ez meglátta Ladányit, már is fel-
kiáltott:

— Gida, te! . . .

Ladányi gyorsan a szájára tette az ujját és az-
tán halk hangon mondta:

— Pszt. Egy szót se, Gyuri!

— De az Istenre kérlek, mit jelent ez? — kér-
dezte halk hangon a főispán.

— Azt, hogy én most nem Ráday Gedeon gróf,
a királyi biztos vagyok, hanem egyszerűen Ladányi
Ignác ur.

— Nem értelek, Gida.

— Pedig a dolog igen egyszerű. Tanulmányozni
akarom a talajt, szervezni a hivatalomat. Nehéz fel-
adatra vállalkoztam és remélem, Gyuri, hogy a te
becsületes és hathatós közreműködésedre számíthatok.

— Feltétlenül rendelkezésedre állok.

— Köszönöm a szivességedet, nem sokat fogok
alkalmatlankodni. Saját utaimon szeretek járni.

— Egészen a tetszésed szerint, nevetett a fő-
ispán. Tudom, hogy mindig szerettel különczködni.
Szolgálhatok egy kis reggelivel?

— Az Istenért, nem, — mondta Ráday, — ne
felejtse, hogy én nem Ráday gróf, hanem Ladányi
Ignác vagyok.

— Hja, ugy, jól van, nem fogom többé elfelej-
teni. És mi járatban jöttél?

— Egy kis szivességre akarlak kérni, szólt
Ladányi.

— Parancsolj!

— Szükségem van néhány sorodra.

— Ha többre nincs szükséged, nevetett a főispán az íróasztalhoz ülve, hát mit irjak?

— Majd diktálni fogok, szólt Ladányi.

— Kérlek!

— Csongrád vármegye alispánjának, összes tisztviselőinek és közegeinek, diktált Ladányi.

— És közegeinek, ismételte az író főispán.

— Ezennel felkérem czimet, miszerint jelen sorok felmutatójának, mint a nagyméltóságú magyar királyi belügyminiszterium külön titkos kiküldöttjének az összes czim őrizete alatt álló iratokban való betekintést bármikor megengedni és minden kivánt felvilágosítást és tudósítást legjobb tudta szerint megadni sziveskedjék. Kelt Szegeden, 1869. évi december 8-án. Kárász György főispán.

A főispán felolvasta az irást és át akarta adni Rádaynak. De ez nem fogadta el, hanem nevetve mondta:

— Ah, oly könnyen nem szabadulsz tőlem, kedves Gyuri barátom. Ezt még kétszer kell leirnod.

A főispán fejcsóválva írta le még kétszer az ajánló levelet és aztán mind a három ivet az aláírásával és pecsétjével ellátva odaadta Rádaynak, aki azokat szépen összehajtotta és tárczájába rejtette.

A főispán nyugodtan várt, míg Ráday elhelyezte az ajánló leveleket és aztán kérdezte:

— Mondd csak, kérlek, mire kellenek neked e levelek?

— Szükségem van reájuk a tanulmányozásaimnál.

— Három példányban?

— Igen, mert esetleg egyik-másik emberemnek is lesz szüksége ilyen levélre, — felelt Ráday.

— És miért nem állittatod ki bizonyos névre?

— Mert nem tudom, milyen néven fogok szerepelni, nem akarom, hogy felismerjenek.

— De hiszem téged sokan ismernek?

— Nem fog senkise rám ismerni, még te sem. Különben mondanom sem kell, hogy ittlétem a legnagyobb titokban tartandó, senkinek egy szót se róla.

— Hallgatni fogok, mint a sir.

— Milyen ember az alispánod? — kérdezte Ráday.

— Stammer Antal alispán, derék, jó, tisztességes uri ember, de olyan ember, aki szeret a maga feje után járni és őszintén bevallom, gyakran nem igen tartja tiszteletben a parancsaimat.

— Én most elmegyek hozzá, hol találom?

— Azt csak Mindszenten találhatod, — felelt a főispán.

— Holnap reggel Mindszenten leszek. Isten áldjon meg és senkinek egy szót se látogatásomról.

Ezzel kezét szoritott a főispánnal és távozott. Kifizette a Fekete sasban a számláját, kocsit fogadott és Mindszentre utazott. Másnap reggel beküldte a névjegyét Stammer alispánhoz, ki rögtön fogadta.

— Mivel szolgálhatok, uram?

— A megyebeli telekkönyveket szeretném tanulmányozni, — szólt egyszerűen Ráday, mintha ez mindennapi dolog volna, — és e célra nagyságod engedélyét kérem.

— A megyebeli telekkönyveket? És mi célból, ha szabad kérdeznem?

— A céljaimat nem mondhatom meg, de itt van a főispán urtól egy ajánló levelem.

Stammer alispán egy pillantást vetett az ajánló levélre, meghajtottta magát és nyugodtan mondta:

— Miért nincsen benne uraságod neve?

— Én úgy kértem kiállítani.

— Kihez van szerencsém?

— Ladányi Ignác vagyok.

— Van igazolványa?

— Van, szóló Ráday és a tárczájából kivett egy gondosan összehajtott irást, melyen látható volt a belügyminiszterium nagy pecsétje.

Stammer alispán átvette az irást, egy pillantást vetett reá és meglepetten olvasta tartalmát. Aztán visszaadta az irást.

— Ily ajánlatot még ritkán kapott ember a miniszteriumtól. Kihez van szerencsém uram, mivel ebben sincs név kiírva?

— Mondtam már, nagyságos alispán ur, Ladányi Ignác vagyok.

— Ladányi, Ladányi? — mormogott Stammer, — ah, most meg van, méltóságos uram, most már ismerem . . . ön . . .

— Nos?

— Ön Ráday Gedeon gróf, az új királyi biztos, — szóló Stammer.

— Jól van, alispán ur, az vagyok és most kérdzem, számíthatok-e őszintén támogatására?

— Feltétlenül, méltóságos uram.

— Akkor kérem, irjon nekem három, előmutatóra szóló levelet, melyekben a megyei telekkönyvvezetők utasítatnak az előmutatónak megengedni,

hogy a telekkönyveket bármikor tanulmányozhassa. — Stammer alispán szó nélkül megírta a három levelet, reá nyomta a pecsétjét és átadta a leveleket Ráday grófnak.

— Köszönöm, alispán ur és most egy kéréssem van.

— Parancsoljon, méltóságos uram.

— Én egyelőre Ladányi Ignác vagyok és senkinek egy szót se szóljon ideérkezésemről.

Az alispán meghajolt, Ráday pedig távozásra készült.

— Méltóságos uram, — szól Stammer, — kegyeskedjék bizalmával megtisztelni, én e megyében születtem, mindenkit ismerek és ha bármilyen felvilágosításra lesz szükséges, készen állok.

— Szívesen fogom igénybe venni szives ajánlatát, — szól Ráday, — nini, éppen eszembe jut valami. Teleky Blanka grófnő megkért, hogy tudakozódjam Rózsa Sándor, a volt csikóshusár felől. Nem tudhatnék meg egyetmást róla nagyságodnál?

Az alispán a szakállát simogatta és halk hangon mondta:

— A grófnő érdeklődik Rózsa Sándor iránt?

— Igen, a grófnő is Kufsteinban volt...

— Az, igen, értem, — szól az alispán. — Sajnálom, de nem a legjobbat mondhatok pártfogoltjáról, nagyon gyanusan viselkedik, sokat érintkezik volt rablótársával Veszélka Jánossal, úgy hiszem, hogy most is annál lakik a keczeli csárdában és... és....

— És nagyságod, úgy látom, abban a véleményben van, hogy Rózsa Sándornak volt része a kisteleki vasut megtámadásában is.

— Tényleg, méltóságos uram, azt hiszem, — szólt Stammer alispán és némi gondolkozás után élénken hozzátette:

— Sőt meg vagyok róla győződve, méltóságos uram.

— Van valami ebben, szólt Ráday, — minden esetre nagyon gyanus, hogy ez a Rózsa Sándor ismét összebarátkozott régi czimborájával. És alispán ur biztosan tudja, hogy Rózsa Sándor Veszekánál lakik?

— Hát az utóbbi időben ott lakik, — felelt Stammer alispán, — de van neki azért Dorozsmán is lakása valami Czingár Dani nevű embernél, aki szintén jó barátságban van Veszekával.

— Ennek a Veszekának sok jó barátja van? — kérdezte Ráday.

— Bizony van, — szólt az alispán, — Dorozsma lakossága tűzbe menne érte.

— Köszönöm felvilágosításait, alispán ur, — szólt Ráday — és miután a telekkönyvvezetőknek szóló meghatalmazást átvette és a tárczájában elhelyezte, távozott az alispán hivatalából és Szegedre hajtattott.

Másnap reggel Ráday gróf Szeged utczáin sétálgatott és séta közben megnézte a csillagvárat, a hajdani szegedi vár utolsó maradványát is. Dél felé a szállása, a «Fekete sas szálloda» felé tartott. Szivarra akart gyujtani, de most észre vette, hogy szivartárczáját reggel a szállodában felejtette. Körülnézett és meglátott egy fűszerkereskedést, mely dohánytözsével volt összekötve. Egy derék, nagy asszony ült a szivarárusításnál, míg a segédek a többi vevőt szolgálták ki.

Az asszony háta mögött egy félig nyitott ajtó vezetett a fűszeres lakásába, honnan egy fiu keserves sirása hallatszott. Éppen, mikor Ráday gróf belépett az üzletbe, az asszony fejét a nyitott ajtó felé fordította és kérő hangon hátrafelé szólt:

— Ugyan Máté, ne bántsd már azt a fiut.

Válasz helyett három hatalmas botütés csattant a szobában a fiu hátára, ki rimánkodva kiáltott:

— Jaj jaj, Laucsik ur, kérem ne bántson, én nem loptam el azt az öt forintot!

— Hazudsz ficzkó, kiáltott egy mély csengő hang, agyonütlek, ha nem vallod be, hova tetted az öt forintot!

— Én nem loptam!

Most ismét ütés hallatszott, a fiu jajgatott és rimánkodott, de a vallató férfi csak folyton tovább ütötte.

Ráday meglepetten nézett az ajtó felé és nem is felelt, mikor az asszony kérdezte:

— Mivel szolgálhatok uram?

— Ha bevallod, akkor szavamat adom, hogy nem bántlak többé, eleget kaptál, — de ha nem vallod be, agyonkinozlak!

Az asszony, ki restellte a dolgot a finoman öltözött uri ember előtt, ismét hátra akart fordulni, de Ráday azt kérdezte:

— Mit követett el az a fiu, asszonyom?

— Ah istenem, uram, annyira rosszak ezek az inasok! Öt forintot lopott a pénztárból.

— Ah, akkor megérdemelte a verést, — nevetett a gróf. — Van szép szivar?

— Nagyon szépek vannak, felelt az asszony és

egy doboz szivart állított Ráday elé, aki lassan válogatott a szivarok között.

— Te Károly, hallatszott most ismét a férfi fenyegető hangja a szobából, most elég volt a nád-pálczából. Most komolyan fogok veled beszélni. Ha rögtön be nem vallod, hová tetted azt az öt forintot, Istenemre esküszöm, hogy viaszkot csepegtetek a körmeid alá!

— Laucsik ur kérem, én nem . . .

— Nem? Na várj, gazember!

Egy pillanatig mély csend volt a szobában, aztán egyszerre vadállati fájdalomsikoltás hallatszott.

— Jaj, jaj, Laucsik ur, ne bántson, megmondok mindent.

— Hát hol van az az öt forint?

— A pinczében, a káposztás hordó alatt, jajgattott a fiu.

— No látod, te ostoba, hogy kihoztam belőled; ha előbb vallottál volna, nem kaptál volna annyit. Jani! Jani!

Egy kis fűszeres inas, aki a pudli mögött állott, összerezett és gyorsan befutott a szobába.

— Te Jani, szólt a fűszeres, a pinczében a savanyu káposztás hordó alatt van egy ötforintos bankó.

— Kérem Laucsik ur, rimánkodott a megvert fiu, már csak négy forint hatvan krajczár van ott.

— Jól van, fiam, szólt a fűszeres, hát siess Jani, hozd fel azt a négy forint hatvan krajczárt.

A Jani fiu a konyhán keresztül sietett a pinczébe, a fűszeres pedig ismét vallatni kezdte a Károlyt.

— Mit csináltál a 40 krajczárral?

— Vasárnap a Janival voltam a komédiában.

— Ugy, a komédiában voltál? Szép, és a Jani tudta, hogy honnan vetted a pénzt?

— Nem tudta.

— Ne hazudj, mert ismét kikapsz!

— Igen, a Jani tudta.

— Jól van fiam, szép tőled, hogy igazat beszélsz, azért nem bánталak, de most mondd meg fiam, de igazán, mert különben ismét kikapsz, azelőtt hányszor loptál még a fiókból?

— Kérem Laucsik ur, soha se loptam azelőtt.

— Ejnye Károly, már megint hazudsz. Látod fiam, ha már bevallottad, hogy egyszer loptál, bevallhatod őszintén a többi büneidet is. A büntetés egyforma lesz, akár egyszer, akár többször loptál és legalább könnyítettel a lelkiismereteden; — nos hát valld be szépen fiam, ezért aztán már nem jár külön büntetés.

— Kérem, a Jani az oka.

— Hadd most a Janit és mondd meg szépen, hányszor loptál.

— Csak a Jani az oka, ő még előbb lopott, mint én, mondta szepegyve a fiu.

E pillanatban jött vissza a pinczébe küldött Jani fiu a szobába és daczos hangon mondta:

— Laucsik ur kérem, itt a pénz.

— Jól van fiam, várj csak egy kicsit. Gyere közelebb hozzám; nos, miért félsz? Mondd meg, mennyit loptál az én kézi pénztáramból?

Jani egy pillantást vetett Károly kartársára és már tudta, hányat ütött az óra. A Károly vallott. Ismerte a gazdáját, hogy vele nem lehet paczkázni és azért rögtön mondta:

— Hát kérem, Laucsik ur, nyitva állt mindig a pénztár és én sokszor nyultam bele, nem tudom, hogy mennyit loptam, csak azt tudom, hogy egy esztendő óta gyakran vettem magamnak pénzt.

— Ez csunya dolog fiam, de még csunyább dolog az, hogy még Károlyt is lopásra csábitottad.

— Belátom, hogy csunya dolog, Laucsik ur, de most már megtörtént.

— Jól van fiam, ma este a boltzárás után mind a ketten megkapjátok jól megérdemelt büntetésteket. Most takarodjatok az üzletbe.

A két inas abban a pillanatban jött kisirt szemekkel a boltba vissza, mikor Ráday, aki a szivarválasztás alatt folyton figyelt a szobában történteke, a szivarok árát átadta Laucsiknének.

— Köszönöm uram, szólt Laucsikné.

— Mondja csak asszonyom, nem beszélhetnék Laucsik urral?

— Kérem, az uram a szobájában van, tessék csak besétálni.

Ráday gróf szó nélkül bekopogott a szobába és miután onnan kihallatszott a behívó «tessék», belépett a szobába, hol egy körülbelül 40—45 éves tagbaszakadt embert talált.

— Ladányi Ignác, miniszteri hivatalnok vagyok, szólt Ráday, egy kis beszédem volna Laucsik urral.

— Én Laucsik Máté vagyok, mivel szolgálhatok? Méltóztassék helyet foglalni!

Ezzel a kezével egy támlásszékre mutatott és miután Ráday leült, maga is helyet foglalt egy másik székben.

— Laucsik ur, szólt Ráday mosolyogva, én véletlenül a boltban voltam, mikor ön az ön két tanonczát vallatta, mondhatom, hogy önből kitünő vizsgálóbíró lett volna.

— Ah, uram, az embernek mindig annyi baja van az inasokkal és ha az ember nem tudna szigorú lenni . . .

— Tudom, tudom, szólt Ráday gondolkozva, aztán hirtelen felállt és Laucsik elé állva, kérdezte:

— Mondja csak, Laucsik ur, tetszik önnek ez a fűszerüzlet?

Laucsik e váratlan kérdésre meglepetten emelte bozontos fejét látogatója felé és oly fürkészően nézett Rádayra, hogy ez alig tudta fürkésző tekintetét kitarítani. Laucsik pedig, miután vendégét elegendően megnézte, a lehető legnagyobb nyugalommal felelt:

— Nem tudom, hogy miért ne tetszene. Hiszen ez az én üzletem!

— Jól van, jól, nevetett Ráday, de azért csak eladná talán ezt az üzletet?

— Eladni? Miért nem, ha megadják az árát. Ladányi ur talán fűszerkereskedő?

— Mondtam már, hogy hivatalnok vagyok.

— Vagy talán volna valami jó vevője? — kérdezte kíváncsian Laucsik.

— Van. Mennyit kérne az üzletért?

— 10.000 forintot, szólt nyugodtan Laucsik.

— Megér talán annyit, de mégsem adok érte annyit, szólt Ráday egy kis gondolkozás után.

— Akkor az üzlet az enyém marad.

— Igen, szólt Ráday, de azért mégis el fogja

adni ezt az üzletet. Én kevesebbet kínálok 10.000 forintnál és mégis többet.

— Ezt nem értem, kedves Ladányi ur.

— Majd mindjárt meg fogja érteni. Ön ezt a füszerkereskedést át fogja adni a kedves feleségének.

— A feleségemnek? Miért adjam én át az üzletemet a feleségemnek?

— Azért, mert nekem szükségem van az ön szolgálataira.

— Ezt már megint nem értem, szólt Laucsik és fejcsóválva meresztette szemeit Ráday grófra.

— Kedves Laucsik ur, az imént véletlenül tanuja voltam, hogy miként vallatta ön a két inasát és akkor azt találtam, hogy ön nagyon is helyén volna, mint vizsgálóbíró.

— Ah, kérem, szabadkozott Laucsik, ez csekélység volt.

— Tudom, felelt Ráday és meg vagyok győződve hogy nagyobb esetben még kérlelhetetlenebb szigorral tudna eljárni.

— Hát ami azt illeti, felelt Laucsik komolyan, gazemberekkel szemben tényleg nem ismerek irgalmat.

— Lássá, kedves Laucsik uram, éppen egy ilyen emberre volna szükségem.

— Önnek, Ladányi ur?

— Mondjuk, hogy nekem, vagy a megbizóimnak. Akar ön vizsgálóbíró lenni?

— Én — nevetett Laucsik, nem tudok én latinul, jogot sem végeztem.

— Az nem tesz semmit, felelt nyugodtan Ráday. Akar ön vizsgálóbíró lenni? Akarja ön az ön kérlel-

hetetlen szigorát az igazságszolgáltatásnak szentelni, akar ön segédkezet nyújtani az alföldi haramiavilág kiirtására?

Laucsik felugrott székéről, mereven szegezte szemét Rádayra és felkiáltott:

— Ah, Ladányi ur, most már ismerem önt, most már tudom, hogy kihez van szerencsém. — Ladányi ur, ön Rá . . .

— Pszt, egy szót se, Laucsik ur, suttogott Ráday gróf, ha tudja, hogy kivel van dolga, annál jobb. Ismételve kérdezem, akar ön az én emberem, az én vizsgálóbírájóm lenni?

— Akarok, méltóságos uram, akarok!

— Akkor keressen fel ma este kilencz órakor a lakásomon, a Fekete sas szállodában, ahol meg fogjuk beszélni az ügy részleteit. Addig is Isten önnel, vizsgálóbíró uram.

— Alázatos szolgája, méltóságos uram, szólt Laucsik és kikisértte vendégét a ház kapujáig. Itt Ráday megállt és mosolyogva mondta:

— Laucsik ur, egy kis szivességre kérném.

— Parancsoljon, méltóságos uram.

— Az én kedvemért kegyelmezzen meg a két kis gonosztevőnek.

— Az lehetetlen, méltóságos uram. Azt nem tehetem. Én egész életemben mindig csak az igazságot kerestem, soha a kegyelmet. Nem kegyelmeznék a saját fiamnak sem. Bünt követtek el és most bűnhődni fognak. Én nem változtatok a világ rendjén.

A gróf nem felelt, hanem melegen megszorította a fűszeres kezét.

— Visszontlátásra ma este!

Ezzel Ráday gróf távozott a fűszeres házától, kiből később a rettegett vizsgálóbíró vált.

Dolgozni kezdenek a szegedi csillagvárban.

Meg volt most már Ráday Gedeon grófnak a vizsgálóbírója és most már széjjel nézett a többi személyzet összeállítása végett. Gyors egymásutánban saját ismeretsége köréből maga mellé szerződtette Kéméndy Istvánt, Seidl Józsefet, Havranek Károlyt és az öreg Szekula Jánost csendbiztosoknak és egy szegedi vagyombukott szatócsot, Lichtmann Henriket, akinek a királyi biztos egészen önálló, sajátos müködési kört biztosított.

Lichtmann Henriket Szekula János ajánlotta a királyi biztosnak. Azt mondta róla Szekula, hogy becsületesebb zsidó embert még soha sem látott. Pedig köztudomásu volt, hogy Lichtmann Henrik évek hosszú során orgazdája volt az összes csongrádmegyei rablóbandáknak. De aztán hirtelen megszállta a szentlélek Lichtmann Henriket, amennyire a szentlélek általában zsidót és orgazdát megszállhat. Magába szállt és megszakított minden összeköttetést a rablókkal. Gonosz nyelvek ugyan azt is kotnyelveskedték, hogy Lichtmann Henriktől oly messze van a szentlélek, mint Makótól Jeruzsálem és hogy csak azért szakított a rablókkal, mert egy éjszaka nála törtek be és elvitték tőle összes összeharácsolt vagyonát, no de nem kell az embernek a felebarátjáról mindig a legrosszabbat hinni és így elégedjünk meg mi is azzal, hogy Lichtmann Henrik tényleg magába szállt és most a rablókat épp úgy gyűlölte, mint ahogy azelőtt szeretett velük seftelni.

Ráday gróf igen jól ismerte az okokat, melyek miatt Lichtmann Henrik, vagy amint őt szegedi hitsorsosai hívták, a «Hársli bácsi» annyira haragudott a rablókra és éppen ezért Lichtmann magával együtt, saját felvigyázata alatt tartotta.

És mikor már szerződve voltak a vizsgálóbíró, az irnokok, a csendbiztosok és Lichtmann Henrik, Ráday Gedeon gróf utnak indult, hogy összetoborozza pandurjait.

Erre Ráday Gedeon gróf nagy sulyt fektetett. A gróf bejárta Nagy-Becskerek, Nagy-Kikinda, Temesvár, Arad, Békés-Csaba, Gyula, Zenta, Zombor, Csongrád, Szentes, Hódmezővásárhely és Makó városokat és minden városból egy-két városi, vagy megyei pandurt szerződtetett. Jól kikereste legényeit, csupa óriási termetű, nagy erejű fiatal embereket, kiknek bátorságáról és merészségéről a legtöbb esetben ő maga győződött meg. Ha valahol szemügyre vett egy legényt, alaposan tudakozódott utána, mielőtt szolgálatába fogadta. Nem a felettes hatóságánál, hanem a lakosság között. Ha neki a szatócs, akinél mindig legelőbb tudakozódott, dicsérte az illető embert, akkor Ráday a világért se fogadta volna szolgálatába. Akkor se fogadta fel, ha azt a cselédek, csikósok, bojtárok, kanászok «derék, jó embernek» mondták. De ha ezek és a zsidó szatócs szidták, átkozták a tudakolt embert, az iparos polgárok pedig szigorú embernek mondták, akkor Ráday igyekezett, hogy az illetőt pandurjai közé szerződtesse.

És míg Ráday Csongrád, Csanád, Békés, Torontál és Bács vármegyében összeszedte pandurjait, addig egy nap a szegediek nagy csodálkozására építkezési állvá-

nyokkal vették körül a Tisza partján álló ósdi szegedi várat és számos kőmives, lakatos, asztalos és egyéb iparos és egész sereg napszámos nyakra-főre dolgozni kezdett. A szegediek egy ideig fejcsóválva nézték a sürgős építkezést és egyik a másiktól kérdezte:

— Hát ebből aztán mi legyen?

Ezt persze senki se tudta. Alig két hónap telt el, már ismét eltűnt a munkássereg, eltűntek az építkezési állványok. Az ósdi vár egész uj alakban állt a szegediek előtt, kik most ismét csudálkozva kérdezték:

— Hát ebből mi lett?

Erre is megjött a válasz. Egy nap a vár nagy kapuja fölé oda szegeztek egy nagy pléhtáblát, melyen a magyar czimeren kívül még ez a felirat volt látható:

«*M. kir. Kormánybiztosság Szegeden.*»

És most felkiáltottak a jó szegediek:

— Itt a kormánybiztos! Itt van már Ráday gróf!

Egyszerre aztán nagy élénkség kezdődött az addig teljesen elhagyatva volt ósdi várban. Miután a vizsgálóbíró és a csendbiztosok Ráday gróf parancsára a vár átalakításának ideje alatt szorgalmasan átkutatták a Csongrád, Csanád, Torontál, Bács és Békés vármegye telekkönyveit, néhány nappal az átalakítási munkálatok befejezése után Ráday gróf, Laucsik Máté a vizsgálóbíró, Szekula, Kéméndy, Szeidl és Havranek csendbiztosok és a már szerződött pandurok megjelentek az átalakított várban és elfoglalták hivatali helyiségeiket.

És most napról-napra mindinkább több és nagyobb aktacsomó érkezett az uj királyi biztosi hivatalhoz. Ráday Gedeon gróf köriratban hívta föl a Csongrád,

Csanád, Torontál, Arad, Bács és Békés vármegyében volt törvényszékeket, hogy haladéktalanul küldjék neki Szegedre mindazon aktákat, melyek az utolsó 20 évben feljelentésre jutott betörés, rablás és rablógyilkosságok tárgyában a vizsgálat alatt felvették és mely esetek tetteseit nem sikerült kézrekeríteni.

Az egyes törvényszékeknél nagy hahotával fogadták Ráday gróf köriratát. «Nini! — kiáltották az öreg törvényszéki elnökök, bírák és ügyészek, — nini, mit nem akar tudni egy olyan pesti protekciós gyerek! Azt, amit mi nem tudtunk kideríteni közvetlenül a történte után, a pesti méltóságos ur most mindazt tiz vagy tizenöt év után akarja tudni! No, ez szép lesz. Sok jó szerencsét kívánunk!»

Igy duzzogtak a törvényszéki elnökök, bírák és ügyészek, de mert szigorú meghagyás volt az igazságügyminisztertől, hogy Ráday Gedeon gróf királyi biztosnak mindenben segítségére legyenek; hát Isten nevében kutatni kezdtek a levéltárban és mázsaszámra küldték a dohos, poros aktákat, a ki nem derített esetekről Szegedre.

Még nagyobb felháborodást keltett Ráday gróf kiküldetése és működése a megyebeli főszolgabírák, szolgabírák és a városok rendőrkapitányai, főként pedig a megyei és városi pandurok közt. Mig a törvényszékeknél többnyire csak a megsértett hiúság jajdult fel Ráday kiküldetésére, addig a főszolgabíráknál és szolgabíráknál, a városok kapitányainál, a panduroknál és csendbiztosoknál nem a hiúság sértődött meg, hanem e derék közegek félni, rettegni kezdtek attól, hogy hátha a királyi biztos működése által az ő viselt dolgaik is napfényre kerülnek. És volt is okuk miért

félni! Alig volt köztük egy, aki jó pénzért megvásárolható ne lett volna.

És ez volt az oka annak, hogy Ráday Gedeon gróf egész működési ideje alatt éppen a megyei és városi rendőri közegeket találta mindig utjában, ezek voltak azok, akik hathatós működését mindenáron és minden módon meggátolni igyekeztek.

A dohos, poros aktákat óriási szorgalommal tanulmányozta előbb Laucsik Máté vizsgálóbíró, aki aztán az illető aktákat sajátkezüleg irt jelentéssel küldte át a királyi biztosnak. E munkát, annak hatását, az ügy további lefolyását könnyebb megérthetés céljából a következőkben leírjuk:

Laucsik Máté vizsgálóbíró az íróasztala mellett ül. Előtte egy hatalmas iratsomó fekszik, melyet a vizsgálóbíró éppen tanulmányoz.

Az iratsomó a kecskeméti törvényszéktől érkezett. Tartalma röviden a következő:

1859. évi november 14-én reggel a kecskeméti határban levő ugynevezett «Zsindelyes tanyán» éjjél után rablók jártak, kik Kerekes Mátyást, a tanya tulajdonosát, mivel ez a rablóknak ellenszegült, agyonütötték, Kerekes feleségét pedig megkötözték és tőle a szekrény kulcsait elvették. A rablók a szekrényből 2465 forintot készpénzben elraboltak, mely összeget Kerekes Mátyás csak egy nappal meggyilkolása előtt kapta eladott buzájáért Rosenbaum Náthán kecskeméti gabonakereskedőtől.

A vizsgálati iratokból kitűnt, hogy a kecskeméti rendőrkapitányság az ottani csendőrséggel egyetemben rögtön a gyilkosság felfedezése után széleskörű nyomozást indított az ismeretlen tettesek kinyomozására.

A rendőrkapitány, Jurasek Ádám kihallgatta ugy özvegy Kerekes Mátyásné, mint a tanyán szolgált cselédséget, nevezetesen Lovász Dániel béres, Fazekas Zsuzsanna és Deák Örzi minden es cselédeket. Ezek vallomásai a következők: Kerekes Mátyásné: Férjem tegnap este érkezett haza a városból (Kecskemétről), hol a buzánkat, mint rendesen, a Rózinbóm zsidónak eladta 2496 forintért. A pénzből megfizette néhány csekély adósságainkat a városban és onnan magával hozott két akó bort és egy zsák lisztet. A megmaradt 2465 forintot megboldogult férjem nekem adta át és én a pénzt a szekrénybe zártam. Mig én a vacsorát felmelegítettem, férjem a Dani béressel előbb a lisztet a kamarába vitette, aztán a boros hordót a pinczébe gurította, ott a hordót mindjárt megcsapolta és a hordóból két itcze bort hozott fel a vacsorához egy kancsóban.

Ezután vacsorához ültünk, férjem, Lovász Dani béresünk és Fazekas Zsuzsa és Deák Örzi minden es cselédjeimmel. Jó kedvűek voltunk és a Dani háromszor, vagy négyszer ment le a pinczébe borért. Sok bort ittam és egy kicsit becsipettnek éreztem magamat, miért is korán lefeküdtem és rögtön el is aludtam. Nem tudom, meddig aludtam, mikor egyszerre valami zajra fölbredtem. Mikor felültem az ágyamban és körülnéztem, három embert láttam bekormozott arccal, kik felém rohantak és egyikük dühösen reám ordított: «Egy kukkot se, vagy agyonütlek! Rögtön tudtam, hogy rablók hatoltak házunkba és reszketve hallgattam. Megkötöztek és elvették tőlem a szekrény kulcsát. Mig a szekrényben a pénzt keresték, én a szobában körülnéztem és meglátva vérében fekvő

férjemet, elájultam. Mikor magamhoz tértem, az ágyamhoz kötve találtam magamat, egyedül a szobában. Kiáltani akartam, de nem tudtam, mert a rablók egy kendőt dugtak a számba. Hajnalkor Lovász Dani, aki az istállóban aludt, mint rendesen, bejött a szobánkba és látva a történeteket, kiszabadított helyzetemből. Többet nem tudok. A rablókról annyit mondhatok, hogy nagy, erős, tagbaszakadt férfiak voltak. Nem ismertem őket, nem is ismerhettem őket, mert arcuk korommal volt befeketítve. A szobában maradt puskát soha sem láttam, ez nem volt a mienk, ez a rablóké lehetett.

Ez volt Kerekes Mátyásné vallomása.

Fazekas Zsuzsanna és Deák Örzsi cselédek vallomási jegyzőkönyve igen rövid. Ők a válságos éjszakán, mint rendesen, az istálló mellett volt kamarában aludtak és mivel a bortól azon éjszaka még mélyebben aludtak, mint rendesen, ennél fogva a szobában történeteket nem hallhatták és csak reggel tudták meg gazdájuk meggyilkolását.

Lovász Dániel béres és kocsis is csak röviden vallott. Azt adta jegyzőkönyvbe, amit már Kerekes Mátyásné előtte mondott. A vacsora után körülbelül fél 10 órakor ittas fővel ment az istállóba aludni. Az éjjel nem hallott semmit. Mikor reggel öt órakor felébredt és kötelessége szerint gazdája szobájába ment, hogy gazdáját és annak feleségét felköltse, legnagyobb ijedtségére gazdáját a szoba közepén, a padlón találta nagy vértócsában, míg Kerekesné az ágyra volt kötve. Feloldotta Kerekesné köteleit és kivett a szájából egy zsebkendőt. A rablóktól a szobában felejtett puskát sohasem látta.

Jurasek Ádám rendőrkapitány aztán Lovász Dánielhez kérdést intézett, hogy mitől lett az ő, Lovász Dániel, fehér nadrágja több helyen véres, mire Lovász Dániel azt felelte: «Mikor gazdámat a földön találtam, fel akartam emelni és így bekentem a nadrágomat az ő vérével.»

Jurasek Ádám most a következő kérdést intézte Lovász Dániel béreshez: A helyszini szemle megtartásánál a kut melletti vályuban kissé megfagyott véres vizet találtak, nem mondhatná meg, hogy honnan került az a véres viz a vályuba? Mire Lovász Dániel egyszerüen azt felelte: Talán ott mosakodtak a véres gyilkosok! Ezzel végződött Lovász Dániel vallomása.

A vizsgálati iratokból kitűnt továbbá, hogy Jurasek Ádám rendőrkapitány Lovász Dánielt gyanúsította a tett elkövetésével és azt 1860. február 16-án le is tartóztatta és beszolgáltatta a kecskeméti országos törvényszéknek. Négy hónapig volt Lovász Dániel vizsgálati fogságban, azután pedig szabadon bocsátották és beszüntették ellene a további eljárást, mivel semmit se tudtak rábizonyítani.

1861-ben visszavonták az országból a császári hivatalnokokat és megadták a megyéknek ismét az önkormányzatot. A cs. kir. országos törvényszékeket és rendőrségi hatóságokat feloszlatták és helyettük megyei törvényszékeket és szolgabiróságokat állítottak fel, melyekbe a császári hivatalnokok helyett csupa új magyar hivatalnokokat neveztek ki. És noha az 1861. évi alkotmányos kor csakhamar véget ért, az újabb kormány nem merészelt az éppen létesített magyar közigazgatási és bírósági hatóságokat ismét

megsemmisíteni és mindent úgy hagyott, amint a rövid 1861-iki alkotmányos időben létesült.

És ennek aztán a közigazgatásra és a jogszolgáltatásra nézve igen súlyos következményei voltak. A hivatalokhoz nem értő tapasztalatlan magyar bírók és hivatalnokok működésük első évében alig tudták a folyó mindennapi ügyeket sikeresen és helyesen elintézni, úgy, hogy a régebbi ügyekkel egyáltalában nem foglalkozhattak. Így aztán a régebbi bűnügyek aktái egyszerűen az irattárba vándoroltak örök nyugalomra.

Ez a sors érte a Kerekes Mátyás-féle aktákat is. Elhelyezték az irattárba és ott heverték egészen 1864-ig, amikor egy felette buzgó ifju bíró, Bilkei Papp István az irattárban kutatva, rábukkant a hatalmas porlepte aktacsomóra. Az ifju bíró lapozgatni kezdett az aktában, az eset felkeltette érdeklődését és végre felkérte az aktákat tanulmányozás végett magához.

És most Bilkei Papp István bíró Kerekes Mátyás meggyilkolása ügyében ugylátszik új vizsgálatot akart indítani. Az ügyiratokból látható, hogy megbizta Kecskemét város kapitányát a következők kikutatásával:

1. Életben van-e még özvegy Kerekes Mátyásné és ha életben van, hol és milyen viszonyok közt él?
2. Életben van-e Lovász Dániel, és ha életben van, hol és milyen viszonyok közt él?

A kecskeméti rendőrkapitányság, úgy látszik, nem igen komolyan vette Bilkei Papp István vizsgálóbíró megkeresését, mert csak egy félév múlva felelt az első kérdésre, még pedig azt, hogy Kerekes Mátyásné, míg Lovász Dániel vizsgálati fogságban volt, elköltözött Kecskemétről Dorozsmára és a kapi-

tány hozzátette, hogy amint ő hallotta, Lovász Dániel is kiszabadulása után szinte Dorozsmára ment volna.

Ez az értesítés már nem találta Bilkei Papp István vizsgálóbíróát Kecskeméten, mivel őt már két hónappal az értesítés odaérkezése előtt az éppen akkor újjászervezett pestvárosi törvényszékhez nevezték ki. Kecskeméti utódja pedig a főkapitány értesítését nem is olvasta át, hanem egyszerűen az aktákhoz csatolta és az aktákat ismét az irattárba helyeztette.

És most pihentek a Kerekes Mátyás meggyilkolásáról felvett akták mindaddig, míg Ráday Gedeon gróf Szegedre jött királyi biztosnak. Ráday köriratot intézett az alföldi megyék törvényszékeihez, hogy sürgősen küldjék be neki a régi bűnügyek aktáit, melyeknél a tetteseket nem nyomozták ki.

A különféle törvényszékektől aztán garmadaszámra érkeztek a régi büntettek aktái a bűnjelekkel együtt. A törvényszéki elnökök jót nevettek a királyi biztos ur vállalkozásának és örültek, hogy irattáraik megszabadulnak a lim-lom aktáktól. A Kerekes Mátyás meggyilkolása ügyében felvett aktákkal együtt még az a régi puska is megérkezett, melylyel Kerekest meggyilkolták és amelyet a gyilkosok a tett színhelyén felejtettek.

A szegedi várban Laucsik Máté vizsgálóbíró éppen most tanulmányozta a Kerekes Mátyás esetéről szóló aktákat. Annyira elmélyedt az akták tanulmányozásában, hogy észre sem vette, mikor a folyosóra nyíló ajtó felnyílt és Ráday Gedeon gróf, a királyi biztos lépett a szobájába.

A királyi biztos egy pillanatig mosolyogva nézte a vizsgálóbíró munkásságát, aztán kedélyes hangon mondta:

— Jó reggelt, vizsgálóbíró ur!

— Alázatos szolgája, méltóságos uram, kiáltott Laucsik és felkelt a helyéről.

— Maradjon csak Laucsik, szólt Ráday, látom, hogy el van foglalva. Érdekes ügy?

— Igen, méltóságos uram, igen érdekes. Egy 1859-ben történt gyilkosság. Rögtön készen lesz az esetről méltóságod részére készített kivonat.

Ráday gróf a kényelmes divánra ült és nyugodtan várta, míg a lázas gyorsasággal dolgozó Laucsik készítette a kivonatot. Néhány percz múlva Laucsik elkészült munkájával és átnyujtotta Rádaynak, ki rögtön elolvasta.

— Ej, szólt egy kis szünet után Ráday, a dolog egyszerű és világos.

— Igen, méltóságos uram, szólt Laucsik, magam is tisztában vagyok az ügygyel. Öreg férj, ifju asszony és csinos, szemrevaló béres. A dolog épp oly egyszerű, mint természetes. A béres az asszony tudtával és beleegyezésével ölte meg a gazdáját.

— Magam is azt hiszem, szólt gondolkozva Ráday.

Egy pillanatnyi szünet után megszólalt a gróf:

— És a gyilkos asszony Dorozsmán lakik?

— Ugy áll, — felelt Laucsik.

— Ezt a haramia-fészket minél előbb alaposan ki kellene tisztítani, szólt Ráday.

— Ideje volna már, ott van a Rózsa Sándor bandájának a székhelye is, felelt Laucsik.

— Hát az az asszony Dorozsmán lakik?

— Igen méltóságos uram, ha igaz, amit itt annak idején a kecskeméti rendőrkapitány irt.

— Majd rögtön megtudjuk, hogy igaz-e, szolt Ráday és a vizsgálóbíró asztalán levő csengetyüvel csengetett, mire rögtön egy pandur lépett be.

— Gáspár, szolt Ráday a feszesen tisztelgő pandurhoz, teremte rögtön ide Lichtmannt.

A pandur távozott és néhány percz mulva ismét visszatért.

— Jelentem alázatosan méltóságos uramnak, éppen a kapu előtt találtam azt a zsidót és ide hoztam.

— Eressze be, parancsolta Ráday és a következő perczben már belépett Lichtmann Henrik, egy hosszú, vézna, sovány ember.

Lichtmann Henrik mélyen meghajolt a királyi biztos előtt, aztán felegyenesedve, hallgatva várta Ráday gróf kérdéseit.

— Mondja csak Lichtmann, szolt egy kis szünet után Ráday gróf, ugy-e ön ismerős Kecskeméten?

— Hajdanában sokat jártam arrafelé, minden házban, minden tanyán megfordultam,

— Lakott ott valaha valami Kerekes Mátyás?

— Kerekes? Kerekes Mátyás? — mormogott Lichtmann Henrik, az már nagyon régen lehetett, méltóságos uram, mi történt vele?

— Meggyilkolták, felelt Ráday.

— Ah, már emlékszem, kiáltott Lichtmann. A zsidelyes tanyában lakott. A kocsist gyanusították, valami Lovász Dániel nevü legényt.

— Ismerte maga Kerekes Mátyást és feleségét?

— Ismertem, méltóságos uram. Nagy, komoly, öregedő ember volt.

— És a felesége?

— Az csinos asszony volt, csinos, kaczer, kikapós

asszony. Tudja Isten, hogyan jutott az a derék, jóra-
 való ember ehhez a Vig Eszterhez, akiről különben
 Kecskeméten senki se tudta, hogy honnan jött és akiről
 Kecskeméten azt beszéltek, hogy két esztendő telt el
 egy temesvári türt házban. Hát ez a Vig Eszter egy-
 szerre csak Kecskeméten termett és ott a református
 templom mögött nyitott magának egy kis kurta korcs-
 mát. Ott ismerhette meg Kerekes Mátyást, aki aztán
 feleségül is vette a szép Esztert. Sok czéznát, gombos-
 tút és gyüsziut adtam én el neki és nagyon sok üzenetet
 vittem tőle az ifju Mókay Pál káplán urhoz, akihez
 Kerekes Mátyásné feltünően gyakran ment gyónni. —
 Sok büne volt a szép asszonynak, nevetett Lichtmann,
 mert a zszindelyes tanya körül nyiltan beszéltek, hogy
 Kerekes Mátyásné még a Mókay káplánnál is sokkal
 jobban szereti férjének kocsisát, Lovász Dánielt.

— Hát erről már akkor is beszéltek? kérdezte
 Ráday.

— De még mennyire, méltóságos uram! Hiszen
 mikor egy reggel Kerekes Mátyást a tanyája szobájában
 meggyilkolva és feleségét az ágyához kötve találták,
 rögtön egész Kecskeméten kezdtek beszélni, hogy
 Kerekes Mátyást a felesége tudtával és akarásával a
 kocsisa gyilkolta meg.

— Ugy hiszem, le is tartóztatták akkor Lovász
 Dánielt? szolt közömbös hangon Ráday.

— Igen, letartóztatták, de nem igen szigoruan
 vallatták, felelt nevetve Lichtmann Henrik. Mikor
 Lovászt letartóztatták, átkisérték a törvényszékhez.
 Itt az ügyet kiosztották Leininger János vizsgálóbíró-
 nak, ki nagy nőbarát hírében állt. Egyszer becsitálta
 magához a szép Kerekes Mátyásné t kihallgatás végett

és a szép asszony annyira elcsavarta a már meglehetősen öreg vizsgálóbírónak a fejét, hogy ez ki se hallgatta Kerekesnét és néhány nap múlva teljesen rabja lett a szép asszonynak. Naponta magához hívatta a vizsgálóbíró a ravasz asszonyt, míg aztán egyszerre elmaradt Kerekesné. De ettől az időtől gyakran látták az öreg Leininger vizsgálóbírót estefelé abba a Kőrösi-utczai kis házba bemenni, melyet Kerekesné a zsindeyes tanya eladása után kibérelt.

— Hallja Lichtmann, nevetett Ráday, honnan tudja maga mindezeket?

— Méltóságos uram, azt nem mondhatom meg. Elég az, hogy tudom, és méltóságod már nem egyszer győződött meg arról, hogy Lichtmann Henrik mindig igazat mond.

— Tudom, tudom, szólt Ráday, de mégis . . .

— Méltóságos uram, szólt Lichtmann Henrik komolyan, méltóságod megígérte nekem, hogy addig, míg meg lesz elégedve szolgálataimmal, sohasem fogja kutatni, honnan szereztem a sokféle dolgot, amit tudok.

— No jól van, Lichtmann, hát nem kutatok tovább, csak folytassa elbeszélését.

— Egy nap aztán nagy meglepetés érte az öreg Leininger vizsgálóbírót. Mikor este odaérkezett a Kerekesné lakásához, zárva találta a kaput. Egy ideig vára-kozott a szép asszonyra, de mivel nem jött, hát haza ment. Másnap délelőtt pandurt küldött oda egy idézéssel, hogy jöjjön rögtön kihallgatásra. A pandur visszatért azzal, hogy Kerekesné elhurczolkodott Kecskemétre. Két nappal később Leininger vizsgálóbíró levelet kapott Kecskemétre, melyben ez parancsoló hangon követelte a bírótól Lovász Dániel szabadlábra helye-

zését és az ellene indított vizsgálat beszüntetését, mert különben annyira nevetségessé fogja tenni a nagyságos bíró urat, hogy hónapokig fognak rajta kaczagni.

— Honnan tudja ön, mi volt Kerekesné levelében? kérdezte Laucsik vizsgálóbíró.

— Erre már megint nem kellene felelnem, de felelek, hogy bebizonyítsam azt, hogy ismerem Kerekesnét. Hát kérem vizsgálóbíró ur, én magam irtam azt a levelet.

— Ah, kiáltott Ráday, ön?

— Igen, én akkoriban Virág Gáspár bandájával mentem, kinek úgy, mint most a Veszélka bandájának, Dorozsma község volt a rejtékhelye.

— És hol van most Virág Gáspár? Kérdezte Ráday gróf.

— A pokolban, ahová az akasztófa útján került, felelt Lichtmann Henrik.

— Mi történt aztán Kerekesnével?

— Semmi! A bíró nem válaszolt, de néhány nap múlva beszüntette a Lovász Dániel ellen indított vizsgálatot és Lovász Dánielt szabadlábra helyezte. Csak természetes, hogy eljött Dorozsmára és itt 1861-ben meg is esküdött Kerekes Mátyásnéval. Csinos pár volt, csak kár, hogy Lovász Dániel annyira szerette a bort és a kártyát. Ez volt a veszte. Ha késő éjjel, vagy korán reggel ittas fővel hazament, mindig belekötött a feleségébe és ütötte verte a szép asszonyt, akit pedig nagyon szeretett. Eszter asszony egy ideig türt. Sokat szenvedett szegény, de nem szólt senkinek. Egy nap aztán hazajött a szamosujvári börtönből Veszélka János. Mindjárt az első vasárnapon a templomban látta Lovásznét. Odaült melléje, beszélgetett vele és együtt

mentek haza. Azóta majdnem midennap találkoztak. Veszelka megvette a keczeli csárdát és míg Lovász Dániel ittasan aludt, a felesége ellátogatott Veszelka Jánoshoz.

— Mit szólt ehhez a viszonyhoz Lovász Dániel? kérdezte Ráday gróf.

— Hát bizony, felelt vállát vonva Lichtmann Henrik, nem igen sokat mondhatott, mert mikor sejtteni kezdte, hogy mi történik a háta mögött, javakorában meghalt. Kár érte! Szép, derék ember volt, a kutba dobta magát, legalább a kutban találta egy reggel Lovászné férje holttestét.

— Nagyon érdekes, szólt Laucsik Máté. Mit szóltak Dorozsmán Lovász Dániel halálához?

— Hát kérem, felelt Lichtmann Henrik mosolygva, a dorozsmaiak az ilyesfélékhez már szokva vannak, nem is beszéltek sokat az esetről. Azt mondták, hogy a kutba esett, mikor ittas fővel hajnalban hazajött. Voltak persze olyanok is, akik azt suttozták, hogy Lovász Dani nem esett a kutba, hanem hogy bedobták. De ezekkel nem igen törődtek, hanem szépen eltemették és ezzel vége lett az ügynek.

— És mi lett az özvegy asszonyból? — kérdezte nagy érdeklődéssel Ráday gróf.

— Veszelka János gazdasszonya. Még csak néhány év előtt is ott gazdálkodott a keczeli csárdában. Nagyon szerette a gazdáját. De az már megunta a már vénülő asszony szerelmét és egy nap szép, csinos fiatal asszonyt hozott a csárdába. Egyideig a két asszony egymás mellett maradt, de aztán elkezdtek féltékenykedni és folyton czivakodtak. Egyszerre aztán Lovász Dániel

özvegyé nyomtalanul eltűnt a keczeli csárdából és azóta ember nem látta többé a szegény asszonyt.

— No, ez érdekes dolog, szólt Ráday.

— És nagyon hasznos lehet még, — mondta gondolkozva Laucsik Mátyás.

— Köszönöm Lichtmann, szólt egy kis szünet után a királyi biztos, majd hivatam megint, ha szükségem lesz önre.

Lichtmann meghajtotta magát és távozott.

Ráday gróf egy ideig fel és alá járkált, aztán hirtelen kérdezte:

— Nos, mit szól ehhez Laucsik?

— Utána kell menni a dolognak, meg kell tudnom, hová lett ez az asszony.

— Azt ugyis gondolhatja, nevetett Ráday, eltették láb alól, meggyilkolták.

— Akkor a holttestét kell megtalálnom, szólt határozott hangon Laucsik Máté; élve vagy halva, ezt az asszonyt látnom kell.

— Miért? — kérdezte Ráday.

— Hogy Veszekákék ellen eljárhassak.

— Persze, ez jó volna, szólt Ráday gondolkozva, de majd anélkül is el fogunk bánni ezekkel az emberekkel. Ma éjjel kimegyünk a keczeli csárdába.

— Méltóságos uram, kiáltott meglepetten Laucsik, a keczeli csárdába? Ez nehéz dolog.

— Tudom, Laucsik, de már megtettem minden intézkedést. Ma reggel egy női látogatóm volt.

— Korán reggel?

— Meglehetősen korán, no, ne nevéssen Laucsik a látogatóm egy rendkívül szép és csinos parasztleány

volt, sok érdekes dolgot mondott nekem, rokona Veszelnének és természetes leánya Rózsa Sándornak.

— Ah, ez Veszelné Vilma volt, kiáltott Laucsik.

— Igen, az, felelt Ráday, ön ösmeri?

— Nem, de tudom, hogy Rózsa Sándor és Veszelné Julcsa leánya, tudom, hogy gyűlöli az apját, Rózsa Sándort és Veszelné Jánost, tudom, hogy egy idő óta ott szolgál a keczeli csárdában, ah méltóságos uram, ha a Vilma itt volt méltóságodnál és beszélt, akkor minden jól fog menni.

— Mi itt fogunk találkozni és innen megyünk embereinkkel a csárdába. Este nyolcz órakor indulunk.

— De méltóságos uram, hiszen méltóztatik tudni, nem lehet a csárdához közel sem jutni.

— Bizza ezt csak reám, kedves Laucsik, megtettem a szükséges intézkedéseket, be fogunk jutni. Csak arra kérem, pontosan nyolcz órakor itt legyenek.

— Kit szemelt ki méltóságod?

— Hát önt, Seidlt, Kéméndyt, Szekula Jánost és tizenkét pandurt, felelt nyugodtan Ráday.

— De méltóságos uram, csak ennyien? Ez kevés lesz.

— Bizza ezt csak én reám, Laucsik és ne féljen, leszünk mi ma este elegenden. Ismételve kérem, legyenek pontosak. Nyolcz órakor itt leszek. Isten önnel, kedves Laucsik.

Ráday távozott. Laucsik pedig ismét böngészni kezdte az ő porlepte irásait.

Kínvallatások a csillagvárban.

Veszelné Vilma, Rózsa Sándor leánya, tényleg ott járt Ráday Gedeon gróf királyi biztosnál, aki a

leányt kivánságára személyesen fogadta és kihallgatta. Ebben az országban talán még sohasem volt magasabb tisztviselő annyira megközelíthető, mint Ráday Gedeon királyi biztos. Parancsot adott a vár összes személyzetének, hogy mindenkit, aki hozzá akar menni, minden további kikérdezkedés és zaklatás nélkül haladéktalanul vezessék oda. De Ráday gróf még ennél is tovább ment. Kihirdette és kidoboltatta a hatáskörébe eső megyék minden falvában, hogy aki nála feljelentést bűnügyben tenni akar, bármikor, éjjel, vagy nappal, hozzájuthat. Kihirdette továbbá, hogy mindazokat, akik büntetteket elkövettek és ezt nemcsak hogy előtte beismerik, hanem volt büntársaikat is feljelentik, királyi kegyelemre fogja ajánlani. Ezek után könnyen képzelhető, hogy volt mindig elég ember, aki kihallgatásra ment Ráday grófhhoz és ez alig győzte a sok embert kihallgatni.

A belépőt Ráday Gedeon gróf rögtön megfigyelés alá vette és oly szurós és átható volt a tekintete, hogy még teljesen ártatlan emberek is megijedtek, ha Ráday nagy, sötét, igéző erővel bíró szemeit reájuk szegezte. A kihallgatás maga pedig így kezdődött:

— Nos, kend velem akar beszélni. Én vagyok Ráday gróf. Üljön le szépen, ide ni, ne féljen egy cseppet se és most mondja meg, hogy mit akar.

Az ember leült, fejét vakarta, nagyot nyelt és aztán hadarva mondta:

— Hát kérem alázattal, nagyságos méltóságos uram, az én ügyem bizony nagy sor.

— Hallja kend, mondja röviden meg, mit akar, mi történt magával?

— Hát kérem, a mult éjjel ellopták a lovaimat.

— Menjen a városi rendőrkapitányhoz, a kend ügye nem tartozik ide.

És az ajtóra mutatva, felállt a székéről.

A paraszt kiment és néhány percz mulva bejött egy másik ember. Urasági kocsis, erős, izmos, csinos fiatal ember. A gróf megszólítja:

— Mi a neve?

— Csutak Mérő János, kocsis voltam a Fábiánpusztán.

— És mit akar?

— Méltóságos uram, elhagyott a kedvesem.

— Az nem szép tőle, ki volt a kend kedvese?

— Az özvegy Szür-Szabó Istvánné. Csongrádon kocsis voltam az uránál, mikor belém szeretett.

— Ah, és aztán meghalt az ura, nemde, kérdezte a gróf.

— Meghalt, méltóságos uram, mert a Marcsa, ez volt az asszony neve, mérget adott neki, amit a javasasszonytól vett.

— Hogy hívták fiam, azt a javasasszonyt?

— Egész Csongrádon csak a Jutka néinek hívják, méltóságos uram.

— És él még ez a Jutka néni?

— Hogyne élne, hisz még a mult héten járt házuknál, azaz Szür-Szabó Istvánné házánál.

— És te honnan tudod, hogy az asszony mérget adott az urának?

— Hát kérem, megmondta nekem.

— Így hát te tudtad, hogy el akarja tenni láb alul Marcsa a férjét?

A kocsis lehajtotta a fejét és halk hangon mondta:

— Tudtam, méltóságos uram!

— És nem akadályoztad meg ebben az asszonyt?

— Nagyon szerettem a Marcsát, és aztán azt hittem, hogy majd én leszek a gazda.

— Talán te magad tanácsoltad a Marcsának, hogy adjon mérget az urának?

A kocsis arcza e szavaknál borzasztóan elsápadt, homlokáról csak úgy csurgott a hideg verejték. Szemeit aggodalmasan meresztette a királyi biztosra és reszkető ujjai idegesen játszottak lajblijának a pléhgombjain.

— Ugy-e, te tanácsoltad fiam, kérdezte ismételve Ráday gróf.

— Méltóságos uram, én... nem...

— Hallod-e te Csutak Mérő János, dörmögött most Ráday, tudod-e, hogy ki előtt állsz? Itt a királyi biztos előtt állsz, és az előtt mindig csak az igazat kell mondani, akár a gyóntató papnak. Értetted?

— Értettem, méltóságos uram, dadogott a kocsis,

— Hát ugy-e, te adtad neki a tanácsot?

— Én, én... felelt tompa hangon a kocsis.

— Nos, aztán miért akarod most az asszonyt feljelenteni?

— Megszökött tőlem a szentesi cigány-primással.

— Tehát boszuból?

— Boszuból és mert félek...

— Félsz? Mitől félnél?

— Hogy megelőz az asszony, szólt halk hangon a kocsis.

— Hát miért előzne meg? — kérdezte szigorú hangon Ráday gróf.

— Miért? Hát hiszen kidobolták, aki a czinkosát feladja, az megmenekül a büntetéstől.

— Hja ugy, szolt Ráday, hát ezt féreértetted öcsém, tudod, ez csak ugy van, hogy aki önként saját büntettét bevallja és czinkosát feladja, ezt enyhébben büntetik. Minél többet bevallasz a saját és büntársaid tetteiből, annál enyhébb lesz a büntetésed és csak ha mindent bevallasz, a mit elkövettél és összes büntársaidat feladtad, akkor kapod meg a teljes királyi kegyelmet.

— Így hát én . . .

— Te fiam? Hát téged e csekély vallomásod után nem akasztunk fel, hanem husz évi fegyházat fogsz kapni.

— Ez sok!

— Hja, hiszen van még neked elég vallani valód.

— Nekem, jaj méltóságos uram, nincs.

— Ne hazudj, fiam, a szemedből olvasom, . . . könnyíts a lelkiismereteden.

— De ha mondom, hogy nincs több vallani valóm! . . .

— Nincs? No majd itt maradsz és elhozatom Szür-Szabó Istvännét, kit veled szembesíteni fogok.

— Jaj Istenem, méltóságos uram, azzal az asszonygyal, az Istenért ne, inkább bevallok mindent, mindent.

— Jól van fiam, így szeretem, majd átkisértetek a vizsgálóbíróhoz, de annak aztán mindent mondj meg őszintén és igazán, mert ha hazugságon ér, rögtön ide czitálja az asszonyt.

— Nem, nem, az igazat fogom mondani, csakis az igazat, felelt megtörötten Csutak Mérő János, mire a királyi biztos átkisértette Laucsik vizsgálóbíróhoz,

hol aztán bevallott egy egész csomó büntettet és feladott egész sereg büntársat.

Csak természetes, hogy vallomása után ott tartották a szegedi várban Csutak Mérő Jánost és még aznap elfogatta Ráday gróf Csutak Mérő János büntársait. Titokzatos, mint az egész működése, volt az a mód is, ahogy letartóztatta a feladott embereket. Váratlanul, mint a villámcsapás érte a bűnös embert a letartóztatás.

Éjfélkor megjelentek kocsin, vagy lóháton Ráday emberei és megálltak a keresett ember háza előtt. Ha zárva találták a kaput, az egyik halkan az ablakon kopogtatott, és ha aztán az asszony, vagy a cseléd nyitott ablakot és kérdezte, hogy ki van kint és mit akar, a Ráday embere nyugodtan felelt:

— Sürgős beszélni valóm van Mihály gazdával, mondja csak neki, hogy Csutak Mérő János küldött.

Ha aztán a cseléd, vagy az asszony felnyitotta a kaput és kérte az éjjeli vendéget, hogy lépjen be, Mihály gazda várja, akkor Ráday embere azt felelte:

— Nem vagyok én sült bolond, hogy éjjel a Szilágyi Mihály házába menjek, jöjjön ő kigyelme ki, itt az utcán megmondom neki, hogy mit üzent neki Csutak Mérő János.

Most már vagy kijött Szilágyi Mihály uram a házából, vagy nem. Ha kijött, szemközt találta magát Ráday gróf tagbaszakadt csendbiztosával, aki pisztolyt szegezett homlokának:

— Egy szót se, vagy golyót röpítek a kend fejébe. Gróf Ráday Gedeon királyi biztos embere vagyok, a király nevében letartóztatom kendet!

E szavaknál már ott termettek a biztos emberei és vasbékót raktak a meglepett ember kézcuklóira. Ha aztán az ember felkiáltott:

— Mit akarnak tőlem, én nem tettem semmit,
— akkor a biztos felelt:

— Kénd gyilkolta meg Kovács Pétert Mind-szenten.

A megvasalt ember összerezett és csak annyit tudott kérdezni:

— Ki mondta ezt?

— Csutak Mérő János!

— Az a gazember engem mert feladni? Kiáltott fel Szilágyi Mihály, hiszen ő gyilkolta meg Seress Gábort Félegyházán harmadmagával! Vele volt a csongrádi Vig József és az algyői Benedek Máté, de azonkívül is a Csutak Mérő János a Kompolti Berczi és a Lakatos Pintér János cigánynyal meggyilkolta a kunszentmártoni Klein zsidót, mikor a szentesi vásárról hazafelé hajtott. Mondhatnék én még többet is a Csutak Mérő Jánosról! . . .

— Majd a vizsgáló bíró urnak mondd el, szólt a csendbiztos, most ülj csak fel erre a kocsira.

Felültették és elvitték a szegedi várba. Eltűnt az egyelőre az élők sorából, aki mögött a szegedi vár nagy vaskapuja bezáródott. És másnap aztán letartóztatták a Szilágyi Mihály által megnevezett embereket, Vig Józsefet, Benedek Mátét, Kompolti Berczit és a cigány Lakatos Pintér Jánost és azokat is a szegedi várba vitték. Ott aztán hetek múlva Ráday Gedeon gróf és Laucsik Máté az ő külön módjuk szerint hallgatták ki egyenkint a letartóztatottakat, miután előbb hetekig ültek kihallgatás nélkül a börtönben.

Egy nap aztán megcsörrent Szilágyi Mihály börtönajtaja előtt a kulcsár kulcsosomója, felnyitották a börtönajtáját és a kulcsár bekiáltott:

— Szilágyi Mihály! Gyere!

Mikor aztán Szilágyi Mihály a folyosóra lépett, hirtelen zsákot vetettek a fejére és hátra kötötték a kezét. Aztán a kulcsár néhányszor gyorsan körülforgatta és most, mikor a rab a körülfordítás következtében az utirányt is elvesztette, a kulcsár kiáltott:

— Előre! Indulj!

És a rab a zsákkal a fején és hátrakötött kézzel követte az előtte járó kulcsárt. Nem tudta, hogy jobbra, vagy balra megyen-e, csak annyit tudott, hogy utána két szuronyos börtönőr megy, kik puskaaggyal az oldalába böknek, ha megállani merészel. Így megy aztán az ut a vár pinceszéje alatt, számtalan folyosókon át, míg végre egy lépcsőn felérnek a földszintre, hol ismét több hosszabb folyosón haladnak keresztül, míg végre egy ajtó nyílik előttük, amelyen a rabot bevezetik a vizsgálóbíró szobájába.

— Állj! kiált a kulcsár és ebben a pillanatban a rab érzi, hogy a zsákot hátulról a fejéről lerántják. Most már lát, azaz ismét nem lát semmit, mert szemei előtt minden fekete, minden sötét. Szinte akarata ellenére kapna a szeméhez, de keze hátra van kötve. Így tágra meresztett szemekkel néz a sötétségbe. Lassankint látni kezd, látja, hogy az a helyiség, amelyben most van, azért olyan sötét, mert sűrű fekete posztóval van a fala behuzva. Mielőtt még csak sejtheti, hogy miért van ez így, háta mögött egy mély öblös hang megszólítja:

— Szilágyi Mihály, ide forduljon kend!

A rab megfordult és ijedten visszahökken. Amit most lát, az borzasztó, idegrázó. Előtte nagy hosszú asztal áll. Az asztal éppugy, mint a fal, sűrű fekete posztóval van behuzva, csakhogy a posztóban apró ezüst halálfejek vannak behimezve. Az asztalon két sorban hat-hat viaszgyertya ég hosszában és három-három gyertya az asztal szélességében, úgy, hogy a 18 gyertya hatalmas keresztet képez. A kereszt közepén halálkoponya áll az asztalon és a koponya mellett 12 apró kis égő gyertyától körülvéve egy hófehér elefántesont feszület áll. A feszület előtt ül egy fekete karosszékből Laucsik Máté vizsgálóbíró.

Szilágyi Mihály ijedten, egész testében reszketve nézett a pokolian diszitett asztalra, mely előtt még a vizsgálóbíró arcza is a viaszgyertyák világítása mellett halálsápadtnak tünt fel. És mennél tovább nézett a rab a bíróra, annál borzalmasabb dolgok mutatkoztak. Végre már annyira vitte a borzalom az egyszerű szegény ember képzelődését, hogy a két koponyát mozogni, tánczolni vélte látni. Haja e képzelődésre égnek meredt, homlokát hideg verejték borította, teste reszketett, térdei megrogytak és nagy rémületében csak annak az egy gondolatnak tudott kifejezést adni:

— Istenem! Uram Jézusom, az ítélet napja!

És keservesen zokogni kezdett.

— Szilágyi Mihály, tudod-e, hogy hol vagy, ki előtt állsz itt?

— Tudom, tudom!... Kegyelmet uram, kegyelmet!

— Kegyelmet csak a bűnbánó lélek érdemel, akarod-e most büntetteidet bevallani?

E kérdés visszaadta a megrögzött embernek régi

akaraterjét. Bevallani? Hát ez az ember ott nem tud semmit, csak most akar mindent kitudni tőle. És a sok rémség nem más, mint ijesztés? Komédia? Hohó, vizsgálóbíró uram, oly könnyen nem lehet ám Szilágyi Mihálylyal végezni. Tőlem vallomást kicsikarni? Soha!

És daczosan szólta oda a vizsgálóbírónak:

— Büntetteimet? Nem követtem én el semmi büntetett.

— Hazudsz, gazember, kiáltott Laucsik és meg-rántott egy, az asztal alatt levő kötelet, mely az egyik csontvázat tartotta. Így aztán, amint ezt a szót: «Hazudsz, gazember!» dörmögte, a csontváz abban a pillanatban egész hosszában előre esett, úgy hogy koponyája esés közben érintette a rab testét, aki erre újra iszonyuan megrémült.

Ijedten kiáltott föl:

— Bevallok mindent, csak kérdezzen, bíró uram!

— Te ölted meg nyolcz év előtt Mindszenten Fekete Jánosnét?

— Azt nem tettem, nagyságos uram!

— Ne hazudj! — Kuczora János, a régi czimborád vallotta, mondta Laucsik, aki semmit se tudott Fekete Jánosné meggyilkolásáról és csak cselként hozta fel, hogy ezzel uszítsa Szilágyit Kuczora büntársa ellen.

— Mit? — ordította Szilágyi, az a gazember Kuczora ellenem vallott?

— Igen, Szilágyi, — itt van a Kuczora vallomása, akit különben is kenddel szembesíteni fogok.

— Hát ha az a gazember ilyeneket vallott rám, akkor majd én most az igazat fogom megvallani róla. Nagyságos uram, vegye csak azt a pennát és írja,

hogy Kuczora János velem és Martinkovics Józseffel együtt betört a szegvári bíró házába és a bírót, mert az nem akarta a pénzét kiadni, baltával agyonütötte.

— És merné kend ezt a Kuczorának és a Martinkovicsnak a szemébe is megmondani?

— Merem hát, mert az, amit én mondtam, igaz. Mondhatok én még többet is Kuczoráról.

— Csak beszéljen, Szilágyi!...

— Nagyságos uram, úgy tiz év előtt betört Kuczora Csongrádon az Eszes Mátyás házába és mikor Eszes felébredt és ellenszegült Kuczorának, ez kést döfött Eszes mellébe, úgy, hogy az rögtön meghalt.

— Ki volt akkor Kuczora Jánossal?

— Vele voltak akkor Virág Bencze, Nánási Józsi és Kanász Nagy János.

— És ezt is a szemébe merné kend mondani?

— Ezt is, felelt Szilágyi, még azt is, hogy Kuczora János, Virág Bencze, Kolumbár Gida és Csóri János együtt rabolták ki tizenkét évvel ezelőtt a mindszei zsidótemplomot.

— Jól van, majd szembesíteni fogom kendet Kuczoráékkal. És most vallja be, mi nyomja még a kend lelkiismeretét. Hiszen most már láthatja, hogy én mindent megtudok, hogy előttem nem lehet semmit se eltitkolni.

És Szilágyi Mihály bevallotta összes tetteit, mire aztán Laucsik levezettette ismét a börtönbe és ugyanazon módon folytatta a kihallgatást a Szilágyival egyidejűleg letartóztatott emberekkel. Ravaszsgal Laucsik mindegyiknél elérte, hogy bosszúból a cimborára vallottak, hiszen véleményük szerint azok is vallottak ő reájuk.

E csellel sok-sok, eddig ki nem nyomozott gyilkos és rabló nyomára jutott és számtalan régi büntett elkövetőit tudta ki.

Ami aztán most következett, könnyen gondolható. Laucsik ugyanazon módon, mint Szilágyi Mihályt, elfogatta a Szilágyi Mihály és társaitól feladott tetteseket és azokat is a szegedi várba hozatta és ott a fent irt módon kihallgatta. Ezekkel most már a derék vizsgálóbírónak sokkal könnyebb dolga volt, mint Szilágyi Mihálylyal, mert ezeket csakugyan megtörtént büntettekre nézve hallgatta ki.

A Ráday gróf által elfogatott emberek legtöbbszörre jómódu parasztgazdák és kisbirtokosok voltak, kik miután egy, vagy több bűn elkövetésével pénzhez jutottak, kis földet vettek maguknak és aztán igyekeztek mint tisztességes gazdák élni. A falujokban már régóta elfelejtették, hogy ők, a mostani jómódu gazdák, hajdanában olyan szegények voltak, mint a templom egere. Köztiszteletben éltek és talán már ők is elfelejtették egykori tetteiket.

Annál nagyobb volt aztán e jómódu gazdák rémülete, mikor egyszerre csak éjjel hirtelen letartóztatták és bevitték a rettegetté vált szegedi várba. És fokozódott rémületük, mikor fölvezették őket Laucsik szobájába és a vizsgálóbíró emlékezetükbe hozta régi bűneiket.

— Tudja-e Kuczora János, hogy miért tartóztatták le kendet? kérdezte a vizsgálóbíró.

— Hogyan tudjam én azt, mikor olyan ártatlan vagyok, akár csak Krisztus Urunk báránycájája volnék, mondta Kuczora.

— Ugy-e, kend ártatlannak mondja magát? Én pedig tudom, hogy kend gyilkolta a szegvári bírót a

baltával, akinek a házába kend, Szilágyi Mihálylyal és Martinkovics Józseffel betört.

Kuczora, aki erre a támadásra nem volt elkészülve, érezte, hogy térdei megroskadtak, és csak nagynehezen tudta mondani:

— Ki mondta ezt?

A dorozsmai csapda.

Veszeka Vilma, mint láttuk, Ráday Gedeon királyi biztosnál volt és kihallgatás során tett feljelentése alapján a királyi biztos elrendelte a keczeli csárda ellen a hajsztát.

Aznap estéjén, mikor Ráday gróf elrendelte Laucsik vizsgálóbírónál Rózsa Sándor, Veszeka János és társai elfogatását, a szegedi vár egyik hivatalos helyiségében élénk élet uralkodott. Szekula csendőrbiztos szobája volt ez, hol az öreg Szekulán kívül már együtt voltak Seidl, Havranek és Kéméndy csendőrbiztosok, Laucsik vizsgálóbíró, Bálint Máté pandur-ormester, kik suttogva beszélgettek a ma esti hajsza esélyeiről, míg künn a vár tágas udvarán 18 pandur és hat lovaspandur várakozott Ráday gróf parancsára.

Mikor a Rókus külvárosi plébánia templomában nyolczat ütött az óra, pontosan, mint mindig, belépett Ráday gróf Szekula csendőrbiztos szobájába.

— Adjon Isten urak, szólt a gróf, mint látom, önök is pontosak. Ennek örülök. Mehetünk uraim?

— Bocsánatot kérek, méltóságos uram, de még nem tudjuk, miként? szólt Laucsik.

— Ah igen, rögtön megmondom, kedves Laucsik, a dolog igen egyszerű. Önök az én vezetésem alatt

eljönnek a keczeli csárda felé; remélem, hogy mindenki kellőképpen magával hozta fegyvereit?

— Igenis, méltóságos uram, de...

— Semmi de, kedves Laucsik, mi elmegyünk a csárda felé és aztán bizza csak a dolgot reám és a katonaságra, amelyet kirendeltem.

— Ah, kiáltott Laucsik, hát katonaság is jön velünk?

— Persze, hogy jön, nevetett Ráday, hát maga kedves Laucsik, azt hitte, hogy én ezzel a marék emberrel akarnék nekimenni a keczeli csárdának és a Rózsa Sándor bandájának?

— Hát ami azt illeti, méltóságos uram elég merész is volna és mivel sehol se láttam katonaságot és nem is tudom, hogy van-e itt Szegeden katonaság?...

— Nohát ne aggódjék Laucsik, van itt katonaság elég. Már mintegy tiz nap óta az összes szegedi katonaság gyakorlatozik a keczeli csárda körül; ott lesz az pontosan a színhelyen a válságos pillanatban.

Ezzel aztán Ráday gróf kiment az udvarra, ahová Laucsik Máté és a csendbiztos követték. Ráday odaállt az uj pandurok elé és azt mondta:

— Fiuk! Ma fogjuk az első csatát megvívni. Mellettem lesztek. Csak ma fog kitudódni, melyiktek lehet Ráday gróf embere és melyik nem. Többet nem mondok.

Az előre megbeszélt terv szerint Laucsik és az öt csendbiztos mindegyike három-három pandurt vett maga mellé és ilyformán aztán kisebb csapatokra felosztva hagyták el a szegedi várat, követte Ráday grófot.

Alig hogy az utolsó csapat is kivonult a szegedi vár kapuján, egy ember, aki a tulsó oldalon nézte a csendbiztosok és pandurok kivonulását, óvatosan kijött a kapu alól és halk hangon mormogott:

— Ejnye, ejnye, ezek alighanem a keczeli csárda felé mennek. Jó volna ezt rögtön Veszekával tudatni. Csak már a méltóságos uram[?] jöjné.

A cigány Peti, mert ez volt az ember, óvatosan nézett maga körül, de a sűrű sötétségben még az ő sötétséghez szokott szeme se tudott látni.

— Nem tudom, nem tenném-e a legjobban, ha ez egyszer váratnám a méltóságos urat és kisietnék a keczeli csárdába, Veszeka uramat a közeledő veszélyre figyelmeztetni?

E pillanatban rövid éles fütty hallatszott a vár mögött és a következő pillanatban gyorsan közeledő lépések zaja hallatszott.

— Hála a devlának, mormogott a cigány, ez csak az én méltóságos uram lehet.

Aki jött, tényleg Kercsey Andor volt. Gyors lépésekkel közeledett a helyhez, ahol Peti állott és mikor odaért, csak ezt az egy szót mondta:

— Gyere!

És ezzel Kercsey tovább haladt. Peti egy pillanatilag csudálkozva nézett gyorsan távozó gazdájára, aztán gyors elhatározással utána sietett és halk hangon utána kiáltott:

— Méltóságos uram! Méltóságos uram!

Kercsey Andor egy nagy üres telekhez érve, hirtelen megállt és haragosan kiáltott Petire:

— Mit akarsz?

— Baj van, méltóságos uram!

— Miféle baj?

— A keczeli csárda felé vonult Ráday gróf összes embereivel.

— Nos és aztán?...

— Méltóságos uram, ha bemennek a csárdába...

— Tartsd a szádat, te barom, ami az enyém, már régóta elvittem a csárdából és úgy hiszem, neked sincsenek nagy kincseid ottan.

— Ami azt illeti, nincs, nevetett a cigány, de az ember azért mégis csak figyelmeztetheti a közeledő veszélyre régi czinkosait.

— Mit nyernél vele? Örökké rabszolgája akarsz maradni Veszekának és Rózsa Sándornak?

— Nem én, de...

— Hát ha nem akarsz az maradni, mit törődöl annyit sorsukkal?

— Csak nem hagyhatom őket ott veszni!

— Marha, mennél többen ott vesznek, annál kevesebben maradnak azokból, kik tudják, hogy mi ketten milyen szerepet játszottunk ott. Sőt Isten úgy segéljen, ha bizhatnék benned, Peti, elküldenélek Rádayhoz, hogy, hogy...

— Tán csak...

— Igen, azt gondolom, hogy elárulnád neki a keczeli csárda kemenczéjének titkát.

— Méltóságos uram, kiáltott Peti ijedten, ezt már én nem tenném.

— Én igen, felelt hidegen Kercsey, hadd veszzenek mindnyájan ott, akiknek szereplésünkről tudomásuk van.

— Nem, nem, méltóságos uram, ezt az én lelkiismeretem nem engedi, szólt határozott hangon a cigány.

— Hála az Istennek, felelt nevetve és megváltozott hangon Kercsey, csak hogy láthatom, hogy neked is van lelkiismereted. Most már bizom benned Peti, gyere ide, mondok valamit! Tudod Peti, hogy kivel volna jó Veszekát értesíteni?

— Ugy hiszem, legjobb [lesz, ha én magam megyek oda, szólt a cigány, aki most egészen Kercsey mellé jutott.

— Nem a, Peti, te nem mehetsz oda, te itt maradsz, suttogott Kercsey és kés villant meg a kezében, melyet hihetetlen gyorsasággal döfött markolatig a cigány mellébe, aki mint a villámtól sujtott, némán rogyott halva a földre.

— Ettől megszabadultam, szólt Kercsey gunyosan, azoktól pedig, ha van ördög a pokolban, majd megszabadít a királyi biztos.

És lábával hatalmasat rugva az előtte holtan fekvő Peti oldalába, gyors lépésekkel távozott legujabb gaztettének színhelyéről.

Ráday Gedeon gróf és csapata ezalatt kiért a város határára, ahol már hat kocsi várt reá. Négy-égy emberét felültette egy-egy kocsira és mikor ő maga Lichtmann Henrikkel, Laucsik Mátéval és két pandurral felült az utolsó kocsira, oda szólt a kocsisoknak:

— Most előre! Mindegyik külön-külön uton Dorozsmának. Dorozsmát megkerülni és a falun túl a kisteleki utnál találkozunk. Előre!

A hat kocsi hat külön uton tovább robogott. Egy óra múlva Ráday gróf kocsija érkezett elsőnek a találkozó helyre. Ráday gróf és kísérei leszálltak, mire a kocsis, szó nélkül megfordult és visszafelé hajtott Szegedre.

Ráday gróf embereivel egy kukoriczaföldre vonult vissza és ott egy helyen, ahonnan az országutat áttekinthetni, lefeküdtek és várták a többi kocsi érkezését.

Kisebb, nagyobb időközökben egyik kocsi a másik után megérkezett, és mikor mindnyájan együtt voltak, Ráday az élükre állt és harsány hangon mondta:

— És most előre!

Ezzel aztán tovább haladt az országuton a keczeli csárda felé. Sötét éjszaka volt, az eső csak ugy szakadt, a sáros földön alig lehetett haladni és a sötétségtől alig lehetett három lépésnyire látni. Ráday gróf csapatjával így csak igen lassan tudott előre haladni és jó félóráig tartott, míg a keczeli csárda kivilágított ablakait megláthatták. Amint ezt Ráday meglátta, halk hangon szólt visszafelé:

— Vigyázz!

És lassan, óvatosan tovább haladt. Alig hogy harmincz lépéssel előre ment, hirtelen előbukkant a kukoriczafölről két hatalmas bundába burkolt, fegyveres alak és az egyik zord hangon kiáltott:

— Megállj! Ki vagy?

A következő pillanatban Ráday gróf válasz helyett villámgyorsasággal rásütötte forgópisztolyát az utját álló haramiára, aki szó nélkül holtan a földre rogyott. A másik rabló most gyorsan puskája után kapott, de mielőtt még keze a ravaszhoz érhetett volna, a gróf sohasem hibázó pisztolya ezt is földre terítette.

Előre! szólt Ráday, mintha semmi se történt volna és lassan előre haladt csapatja élén a keczeli csárda felé.

Egy pillanatig mély csend uralkodott, de aztán a kukoriczaföldről éles fütty hallatszott és a következő pillanatban jobbról is, balról is lövöldözni kezdtek a csapatra, mire Ráday kiadta a parancsot:

— Le a földre mindenki!

És maga feküdt le elsőnek a sáros földre és példáját társai követték. Ezalatt mindinkább nagyobb lett a kukoriczaföldről a lövöldözés, és mindjobban gyülekeztek a rablók. A lövöldözés mindinkább közeledett és most már egyes hangokat is lehetett hallani, melyek folyton kiáltottak:

— Erre felé mentek! Lőttek embereinkre! Egyiknek se szabad elevenen elmenekülni!

Egyszerre aztán a távolból jobbról is, balról is katonai kürtszó és dobok pergése hallatszott. És amint az imént a lövöldözés mindinkább közeledett, úgy közeledett most minden oldalról a katonai kürtszó, a dobolás és amint ezek közeledtek, elnémult hirtelen a haramiák lövöldözése.

— Árulás! Árulás! Veszve vagyunk! Itt a katonaság! kiáltottak a haramiák.

— Talpra emberek! kiáltott Ráday és csapatját két részre osztva, az egyiket jobbra, a másikat balra a kukoriczaföldtől, azon parancsral állította fel, hogy a feléjük tóduló haramiákat egyszer fegyverletételre szólítsák fel és ha ennek nem tesznek eleget, irgalom nélkül lőjjenek közéjük.

A gróf parancsát csapatai pontosan teljesítették. A minden oldalról előtóduló katonaság elől futó rablók egyszerre csak szemközt látták magukat a Ráday gróf csapataival, melyek harsányan rájuk kiáltottak:

— Le a fegyverekkel!

És mikor a megrémült és az ijedtségtől megdermedt rablók e parancsnak rögtön nem tettek eleget, a csendbiztosok és a pandurok tüzelni kezdtek, míg a rablók, kik maguk előtt látták most már a pandurokat, hátuk mögött pedig tudták a folyton előre tóduló katonaságot, eszeveszetten eldobták puskáikat és kezeiket ég felé emelve kiáltottak:

— Kegyelem! Kegyelem!

Ráday gróf megkötöztette a haramiákat és sorba oda fektette őket a kukoriczaföld szélére. Majd oda állított egy nagyobb csapat lovas és gyalog katonaságot őrségnek a megkötözött rablókhoz, aztán odament a katonaság parancsnokához és néhány perczig megbeszélte vele a további teendőket. A beszélgetés befejeztével a katonatiszt kardjával tisztelgett, egy csapat katonát rögtön Ráday rendelkezésére bocsájtott és aztán katonaságát kisebb-nagyobb csapatokra osztva, nagy ivben körülvette a keczeli csárdát. Ráday gróf odasieltt embereihez és harsány hangon mondta:

— Előre!

A keczeli csárdában észrevették a kukoriczaföldeken folyt harczot, de véletlenül éppen akkor a csárdában nem volt senki a bandából, és segítségért Dorozsmára és Horgosra küldeni már késő volt. Veszélka János Rózsa Sándorral éjfél utánig volt a sötétben és beszélgetett a legközelebb jövőre tervelt tetteikről, és éppen a kemencze felé haladtak, hogy lemenjenek titkos földalatti lakosztályaikba, mikor az első lövöldözés hallatszott a dorozsmai kukoriczaföldekről. Két revolverlövés volt ez és Rózsa Sándor, kinek igen finom hallása volt, rögtön a puskája után nyult, és halk hangon kérdezte:

— Mi volt ez? Ez nem a mi embereink lövöldözése!

— Igazad van Sándor, szólt Veszélka, ez forgópisztoly volt. Ne törődj vele, bizonyára már megakolt az a vakmerő, aki...

Most a távolból puska lövéseket hallottak. Veszélka odafordult Rózsa Sándorhoz és ravasz mosolygással mondta:

— Ugy-e mondtam? Ez a mieink lövöldözése Gyere aludni!

— Te Jancsi, feltűnő hosszú ideig tart a mi embereink lövöldözése. Talán segítségükre mennénk? szólt Rózsa Sándor.

— Minek? Mi ketten nem sokat segíthetünk. Gyere, menjünk csak aludni.

— Dehogy is megyek, szólt Rózsa Sándor, nem megyek én aludni, ha czimboráim bajban vannak. Gyere János, vigyük magunkkal a kutyákat, ez is sokat fog segíteni rajtuk.

— Hát én nem bánom, szólt Veszélka, én veled megyek, de tudom, hogy felesleges lesz, mert most már a sokáig tartó lövöldözésre bizonyosan segítségükre siettek a dorozsmai czimborák.

E pillanatban távolról hallatszott a katonai kürtök harsány hangja és a dobok pergése; a lövöldözés lassanként megszűnt és alig két percz múlva minden csendes és néma lett.

— Ah, kiáltott Veszélka elsápadva, mi az, katonaság?

— Menjünk a segítségükre, mondta elszántan Rózsa Sándor, menjünk János!

— Hiába mennénk! Elkéstünk! felelt elfojtott dühvel Veszélka. Ugy látszik, ez a Ráday tényleg

kemény ember, sok dolgunk lesz vele. Ah, a katonai kürtök! ... Körülvették embereinket.

— Elfogják őket, veszve vannak mindnyájan, kiáltott Rózsa Sándor.

Veszelka János nem felelt, hanem mereven nézett a nyitott ablakból a sötét éjszakába. Egyszerre csak eloltotta a falon égő mécset és vad dühvel kiáltott:

— Verje meg a Krisztus őket, ide jönnek ... Gyere Sándor! ...

És Rózsa Sándort a kezénél megragadva, a kemenczéhez rohant, megnyomta a titkos ajtó rugóját és Sándorral együtt eltűnt a kemencze belsejében, melynek titkos ajtaja nyomban bezáródott mögöttük.

Alighogy Veszelka és Rózsa Sándor a kemenczében eltűntek, a kemencze kuczkójában kis nesz hallatszott és egy női alak egyenesedett fel és zajtalanul a korcsmaszoba ablaka felé haladt. Az ablakhoz érve gyufát gyújtott és ezzel meggyújtotta az ablak párkányán álló mécsest.

Veszelka Vilma volt ez, Rózsa Sándor leánya, aki, mikor az ablakba állította az égő mécset, a kemencze felé fordult és vad gyűlölettel mormogott:

— No, kedves apám, elérkezett a bosszu napja!

És aztán a mellére font karokkal, mozdulatlanul, mint a bosszu angyala, távolba merengő sötét tekintettel, ott maradt a kemenczénél.

A bosszu angyala.

Alig öt perczel később Ráday Gedeon gróf csapatjával a csárdához ért.

Veszelka és Rózsa Sándor puskájukat kezükben tartva, némán ültek a földalatti szobában. Előttük az

asztalon egy kosár lőpor és egész halmaz golyó feküdt, ami arra mutatott, hogy el voltak szánva, hogy életüket minél drágábban adják el. Az asztalról egy petroleumba mártott kanócz futott végig a szoba jobb sarkához egy lyukba, mely alatt a haramiák lőpor-készletüket tartották.

— Ne busulj, Sándor, szólt Veszélka János, ide be nem törnek, erről biztosítva vagyok. Élelmiszer, enni és inni való van itt akár három esztendőre is és a legvégső szükség esetén mindig kezünk ügyében van itt ez a kanócz, amelynek segítségével nemcsak magunkat, hanem a betóduló ellenséget is a levegőbe röppithetjük. Hej, ha csak itt volna most...

— A méltóságos ur? — kérdezte Rózsa Sándor.

— Igen az, sokat adnék érte, ha itt volna.

— Mi haszna volna annak? — kérdezte Rózsa Sándor.

— Rögtön mentve volnánk, kikerülnénk a hinárból. Tudod, Sándor, a méltóságos urnak, aki a csárdát saját tervei szerint alakította át, van ide még egy titkos utja, amelyet én magam sem ismerek és amely innen messze elvezet a föld alatt. Mondtam én neked mindig, okos ember ám az a méltóságos ur!

E pillanatban Veszélka felugrott és hirtelen elsápadva, halk hangon suttozott:

— Te, Sándor, kérlek, nézd meg csak a kemenzét, baj van, jönnek, hallottam a titkos ajtó...

Tovább nem szólhatott, mert a titkos ajtó felnyílt és égő fáklyákkal a kezükben az ajtó küszöbén megjelent Ráday gróf embereivel.

— A törvény nevében letartóztatlak téged, Rózsa

Sándor és téged, Veszelka János, szólt harsány hangon Ráday.

— Le a fegyverekkel! — kiáltott Laucsik és fenyegetőleg emelte pisztolyát Veszelkára.

— Ne löjjön! kiáltott Veszelka, löporraktár van lábai alatt.

— Bánom is én, — kiáltott Laucsik, le a fegyverrel, vagy lövök!

Veszelka eldobta a puskáját és Rózsa Sándor máris követni akarta példáját, mikor, mintha valami eszébe jutna, hirtelen felkiáltott:

— Igazad van, Jancsi, löporraktáron állunk, menjünk együtt a halálba mindnyájan!

És mielőtt meggátolták volna, az asztalról lekaptá az égő méceszt és meggyújtotta az asztalon fekvő kanócz végét.

A kanócz gyorsan tüzet fogott és hamarosan égett a löporraktár nyílása felé. Oly gyorsan történt mindez, hogy Ráday és emberei nem is vették észre az őket fenyegető veszedelmet. A láng már közeledett a nyiláshoz, mikor a titkos ajtón Vilma lépett a szobába és ruháját a kezére hajtva, hirtelen a kanócz után kapott és torkaszakadtából kiáltott:

— Vágják el ezt a darabot, különben mindnyájan légbe repülünk!

A következő pillanatban Lichtmann Henrik a késével kettévágta a kanóczot és Vilma az égő kanóczdarabot a földre dobva rálépett és eloltotta.

— Vilma, kiáltott Veszelka, te árultad el a kemencze titkát!...

— Igenis én, bátyám uram, szólt Vilma, én árultam el a kemencze titkát, megbosszulva szegény anyám halálát.

E pillanatban Vilmát valaki hátulról hirtelenül a földre dobta, egyidejűleg ezzel a váratlan támadással egy lövés dördült el és Veszélka vad dühvel kiáltott:

— Ezért velünk jössz te is a pokolba, Vilma!

De lövése nem talált, mert Kéméndy csendbiztos észrevette, mikor Veszélka pisztolyt rántott és villámgyorsan feltartotta Vilmát.

Amint Veszélka lövése eldördült, Ráday emberei Veszélkára vetették magukat és daczára óriási erejének, egy pillanat alatt leteperték.

Mialatt Ráday emberei Veszélkéval küzdöttek, Ráday gróf ott állt, pisztolyát a kezében tartva, az ajtónál és szemmel tartva Rózsa Sándort, figyelt annak minden mozdulatára. De nem kellett a grófnak a pisztolyt használni, mert Rózsa Sándor, mikor hallotta Vilma szavait, mint villámtól sujtva, a padra rogyott, arcát tenyerébe temette és sirva fakadt:

— Elárult! Sajat leányom árult el!

— Hát kend nem árulta el az édes anyámat?

A haramia a leányára nézett és hosszú szünet után megtörten suttogott:

— Igazad van, nagy gazember voltam!

Ezzel hátat fordított leányának, pisztolyt rántott a zsebéből és a homlokához emelte. De hirtelen erős kéz ragadta meg a kezét és egy hatalmasat rántva a karján, kényszerítette, hogy a pisztolyt a földre ejtse.

— Nem úgy, Rózsa Sándor, szólt Ráday gróf, aki a válságos pillanatban kirántotta a haramia kezéből a pisztolyt, nem úgy Rózsa Sándor! Ez gyávaság volna. Te a puszták királya voltál, királynak pedig nem szabad gyávának lenni.

Rózsa Sándor rémulten nézett Ráday arczába. Tudta, hogy ez Ráday gróf, de nem emlékezett arra, hogy hol látta ezt az embert. Szemeit a gróf merész tekintete előtt földre sítve, halk hangon mormogott:

— A méltóságos gróf ur. A királyi biztos!...

— Az vagyok. Ugy-e mondtam, hogy még lesz nekem kenddel dolgom?

— A gróf ur mondta?...

— Hát nem emlékezik kend rám? Budán, a kegyelmes ur szobájában...

— Budán? A kegyelmes ur szobájában? Ugy-e a méltóságos asszony előtt? — kérdezte Rózsa Sándor.

— Igenis, ott, Teleky Blanka grófnő előtt, szólt kemény hangon Ráday.

— Ah, ha a grófnő nem felejtett volna el, ha a grófnő felelt volna a levelemre, minden másként lett volna!...

Ráday gróf intett embereinek és ezek megköötöztek Rózsa Sándort. A királyi biztos körülnézett és éles szemei csakhamar megtalálták azt a kijáratot is, mely a földalatti szobából az udvarra vezetett.

Ráday gróf Veszélkát és Rózsa Sándort az udvarra vitette és mindegyiket külön kocsira téve, szigoru őrizet alatt hagyva őket, ismét visszament a földalatti szobába. Ott találta még mozdulatlanul Veszélka Vilmát és magához intve őt, azt kérdezte:

— Mondd meg leányom, csak ez a két ember ismerte az idevezető titkos bejáratot?

— Tudtommal még egy harmadik ember is szokott idejönni és sejtem, hogy ez volt éppen a valódi ur, mert János bátyám és apám mindenben feltétlenül engedelmeskedtek neki, szólt a leány.

— Ki volt az az ember, hogy hívták? kérdezte gyorsan Ráday gróf.

— Nem bántott engem a méltóságos ur, nem is árulom el a nevét, felelt szilárd hangon Vilma.

— A méltóságos ur? Hát méltóságos ur? kiáltott nagy érdeklődéssel Ráday gróf.

— Ugy mondták, felelt röviden Vilma és egy kis szünet után kérdezte:

— Távozhatok?

— Mehetsz leányom, amerre csak akarsz, felelt Ráday, mire Vilma távozott a földalatti szobából.

Ráday gróf a föld alatt kutat.

Ráday gróf mindenekelőtt katonákat rendelt maga mellé és ezek segítségével a legnagyobb óvatossággal kiürítette azt a felette veszedelmes helyet, melybe az asztaltól a kanócz vezetett és melyet Rózsa Sándor és Veszelka János löportárnak használtak.

Aztán a királyi biztos hozzálátott a ház alapos kikutatásához. Mikor a tömérdek löport és löszert kivitették a löportárból, a földön különféle futókanóczokat találtak, ami arra engedett következtetni, hogy Rózsa Sándor és Veszelka, vagy talán ha ezek nem, a Veszelka Vilma vallomása szerint ezeknek parancsoló méltóságos ur el volt határozva a keczeli csárdát inkább a levegőbe röpiteni, mintsem azt a hatóság kezeibe juttatni.

E többféle irányban széjjelfutó kanóczokat követte most már Ráday gróf és egymásután megtalálta aztán a fegyvertárt, melyben rengeteg puska, forgópisztoly, pisztoly, kés és bunkósbót, sok karikásostor és kanászbalta volt felhalmozva, megtalálta továbbá

az élelmi kamrát a külön sütődével, ahol annyi szalonna, kolbász, sonka, füstölt hus, liszt volt felhalmozva, hogy egy ármádiát lehetett volna belőle heteken át élelemmel ellátni. És megtalálta Ráday gróf a földön elhelyezett kanóczok végén még a haramiák kincstárát is, amelyben az évek hosszú során át mindenütt elrabolt és eddig még nem értékesített arany és ezüst tárgyak egész halmazát és nagymennyiségű arany-, ezüst- és papirpénzt talált. Csak természetes, hogy rögtön részletes leltárt vétetett fel az összes ott talált dolgokról és azokat éppugy, mint a csárda titkos földalatti szobájában elfogott két rablót és a kukoricza-földeken elfogott többi haramiákat rögtön Szegedre szállíttatta.

A királyi biztos aztán még egy kanóczot talált, mely egy falhoz vezetett és a fal alatt a földbe volt beásva. A királyi biztos rögtön maga mellé rendelte összes csendbiztosait és egy csapat katonát és fáklya-fény mellett kezdte vizsgálni a falat, keresve azt a titkos rugót, amely innen egy más, eddig még előtte ismeretlen helyiségbe vezet. De bármennyit is kísérletezett ezen a falon, nem találta semmi rugónak, vagy titkos ajtónak a nyomát. A királyi biztos már le akarta romboltatni a falat, mikor hirtelen eszébe jutott, hogy lehetne máshol is a titkos ajtó nyoma. Rögtön a földre térdepelt és tenyerével kezdte tapogatni a fal szélességében a földet. Hirtelen felkiáltott:

— Megvan! Megvan!

Tenyere egy, a földbe beeresztett kölemezhez ért, melynek közepén egy kis vaskarika volt található. Ráday gróf most teljes erejéből meghuzta a vaskarikát és ime a falban rögtön egy kis nyílás támadt, mely

egy teljesen sötét helyiségbe nyilott. Ráday gróf fáklyával bevilágított és egy teljesen üres, kis négyszögletes szobát látott maga előtt. A királyi biztos hátrafordult és csak annyit mondott:

— Utánam! — és fáklyával a kezében bement az üres, sötét szobába.

— Hát ez itt mi, méltóságos uram? kérdezte Laucsik Máté.

— Ez, felelte a királyi biztos, ez nem lehet más, mint az a titokzatos ut, amelyen a méltóságos ur meg szokta lepni látogatásával társait.

És Ráday gróf ismét keresni kezdte azt a titkos rugót, melynek segítségével innen kimenni lehetséges volt. Hosszabb keresés után meg is találta. Ismét a földre eresztett kölemezt talált, mely éppugy, mint az előbbi helyiségben, egy karikával volt felhuzható. Es most egy mély lyukat láttak, amelyben vékony kötél-létra vezetett le a sötét ürbe.

Ráday gróf egy pillanatig gondolkozott, aztán visszafordult, és Szekula csendőrbiztosot magához hívva, így szólt:

— Hallja csak, Szekula bácsi, adja csak kérem ide a dohányzacskóját és a tüzkövét.

Az öreg csendbiztos szó nélkül odaadta a követ Rádaynak, aki azt az ürbe dobta.

— No, szólt most Ráday, ez az ür nem igen mély, ki jön utánam?

— Hiszen lent van a kovám, méltóságos uram, hát utána kell mennem, szólt Szekula.

— Igaza van Szekula bácsi, hát ha nem sajnálja a lépcsómászást, jöjjön utánam.

Ezzel aztán Ráday lassan leászott a lépcsőn a mélységbe és aztán felkiáltott:

— Szekula bácsi!

— Parancsoljon, méltóságos uram.

— Jöjjön utánam, de hozzon magával két fáklyát és egy egész pakli gyufát.

— Igenis méltóságos uram, szólt Szekula csendbízott és magához vette a két fáklyát és a gyufát, aztán ő is leászott a mélységbe.

Amint az öreg csendbízott leért a tágas ürbe, a gróf rögtön meggyújtotta az egyik fáklyát és körül nézett. Nem sokáig kellett keresnie, mert az egyik falban egy kis vasajtót látott. A kezét a vasajtó kilincsére tette és azt megnyomta. A kilincs engedett, a vasajtó felnyílt és most a gróf egy alagút formájú akna előtt állott, melyből oly erős léghuzam áramlott a nagy üregbe, hogy majdnem eloltotta a gróf fáklyáját.

— Meg kell tudnom, hogy hová vezet ez az akna, szólt a gróf, és kezét a szájához téve, felkiáltott:

— Kérem Laucsik, küldje rögtön utánam Seidl és Havranek csendbízottokat és négy fegyveres katonát. Minden ember hozzon két fáklyát és egy csomó gyufát magával.

— Azonnal lent lesznek, méltóságos uram, szólt Laucsik, mire Ráday gróf felkiáltott:

— Laucsik, jöjjön ön is le az emberekkel, egy kis beszélni valóm van önnel.

Mig a Ráday gróf kívánta emberek lassan és egyenként lejöttek az ürbe, Ráday gróf gondosan megpróbálta a titokzatos ajtó zárját. Az ürből is, az

aknából is megnézte a lakatot, bement az aknába, maga mögött betette az ajtót és azután belülről felnyitotta. Meggyőződött arról, hogy az a vasajtó nem kulccsal, hanem csak kilincscsel zárható, még pedig az aknából éppugy, mint az ürből.

Mig a királyi biztos az ajtót szemlélte, leért a hat ember és Laucsik is, aki elébb jól körülnézett az ürben és most, mikor a gróf visszajött az aknából, azt mondta :

— Méltóságos uram, itt vagyok.

— Jól van Laucsik, szólt Ráday, most nézzen csak ide. És a gróf a vasajtóra mutatott és felnyitotta az ajtót.

— Nézze csak Laucsik, így nyilik, így záródik ez az ajtó. Most vigyázzon jól arra, a mit mondok. Én Seidl és Havranek csendőrbiztosokkal és a négy katonával végigmegyek az aknán. Ön Laucsik, az emberei felét ott hagyja a kis üres szobában, a honnan idejött, emberei másik részével pedig lejön és itt vár reám. Ha két óra múlva embereimmel vissza nem jövök, vagy az egyik katonával nem küldök újabb utasítást, akkor baj történt és akkor Ön összes embereivel utánam indul. Értette?

— Értettem, méltóságos uram.

— Jól van Laucsik, bizok magában. És most hozza le az emberei egy részét ide, aztán rögtön indulok.

Néhány percz múlva lent volt Laucsik az embereivel az ürben és most Ráday csapatjának élére állva, azt mondta :

— Barátaim, az akna szük, csak egy ember mehet elől. Én elől megyek és magam viszem az első

fáklyát. Az utolsó ember szinte gyujtsa meg a fáklyáját. És most előre!...

Ezzel aztán a hat emberrel belépett az aknába és magára zárta az akna ajtaját. Aztán csapatja élére állt és meggyújtva fáklyáját, lassan, óvatosan előre ment. Emberei követték.

Az akna körülbelül hat lábnyi mélységben volt a föld alatt. A kiásott föld az akna két oldalán az oldalfalakhoz volt taposva. Oly magas volt az egész akna, hogy egy ember állva mehetett benne, szélessége pedig nem volt elég arra, hogy két ember haladhatott volna egymás mellett.

Ráday gróf abban a véleményben volt, mikor két-három perczig haladt ebben az aknában, hogy annak hamar vége lesz. De csakhamar belátta, hogy e nézete téves volt, mert mikor már több, mint félóráig haladt előre, vette csak észre, hogy még közepére se ért az alagutnak.

További félórai haladás után aztán Ráday a távolból valami zajt hallott, tompa morajt, mely minden lépésénél erősebbedett. Rögtön hátrafelé fordult embereihez és halk hangon mondta:

— Vigyázz!

Aztán ismét előre ment. A tompa moraj mind nagyobb lett. — Ráday végre nem állhatta meg, hogy ki ne elégítse kíváncsiságát, visszafordult és odaszólt embereihez:

— Megállj!

Aztán letérdelt és fejét a földre hajtotta, egyideig hallgatódzott. Aztán felugrott és megelegedett hangon mondta embereinek:

— Ez viz, folyóviz. Ez nem lehet más, mint a Tisza. — Előre! . . .

És előre haladt. Egyszerre aztán a messze távolból fénysugarat, világosságot látott. Az akna vége látszott.

Vigyázz! szólt Ráday és a forgópisztolyal a kezében gyorsabban előrehaladt. A világosság mindinkább nagyobb lett, most már a fáklyákat is elolthatták. Néhány percz múlva aztán az akna végéhez értek. Ezt teljesen elfedte egy sűrű fűzfabokor, melynek lombján át jutott a napsugár az aknába.

Ráday óvatosan szétnyomta a bokor ágait és kilépett. Tényleg a Tisza partján voltak, még pedig, a mint az első pillantásra látta, alig egy negyedóránnyira Szegedtől.

Körülnézett és úgy ötven lépésnyire az ut mellett kis halászkunyhót látott. Már a halászkunyhó felé akart indulni, mikor a Tiszán halászcsonakot látott, melyben egy öreg halász ült, a ki éppen a hálót dobta a Tiszába.

— Hallja kend, halász, kiáltott Ráday torkaszakadtából, jöjjön kend ide azzal a csónakkal.

A halász nyugodtan folytatta a csónakban munkáját. Nyilván nem hallotta a gróf hangját, mert a nélkül, hogy a gróf felé fordult volna, a csónak közepén két evezőt állított fel és erre egy ócska hálót terített szárítani, a mely teljesen be volt takarva piros foltokkal.

A gróf még egyszer kiáltott a halásznak, de az, mintha siket lett volna, nem is hederített a hívásra. Ráday most a kunyhó felé fordult és csudálkozva látta, hogy egy 13—14 éves, rongyokba öltözött suhancz

a kunyhó tetejére egy szintén piros foltos ócska hálót akasztott egy árbóczféle rudra.

— Ah, mormogott Ráday, hiszen ez jelzés! . . .

És embereihez fordulva, szólt:

— Kéméndy, menjen gyorsan két emberrel ahhoz a kunyhóhoz, kötözzön meg mindenkit, a kit csak ott talál, vegye le a hálót a kunyhó tetejéről és ha talál ott ladikot, evezzen gyorsan ide.

Kéméndy gyorsan távozott. Ráday pedig egyik katonáját magához intette és halk hangon kérdezte:

— Jó lövő vagy, fiam?

— A legjobb a században, felelt büszke hangon a katona.

— Jól van fiam, ide állj! Ha tüzet parancsolok, akkor lőjj, de ne a halászra, hanem a csónak aljába. Értetted?

— Értettem, méltóságos uram.

Ráday most kezeit hangtölcsérsékként a szájához tartotta és ismét erős hangon kiáltott:

— Hallja kend halász! Ide forduljon kend!

A halász, mintha egy szót se hallott volna, tovább dolgozott csónakjában, a gróf pedig odafordult a katonához és halk hangon mondta:

— Tüzelj!

A következő pillanatban lövés dördült el, a golyó a csónak aljába furódott, a mitől a csónak természetesen annyira megingott, hogy az öreg halász majdnem a vízbe esett. A póznaként felállított két evező pedig a hálóval együtt eldőlt és a vízbe hullott.

— Azt az Isten-tagadóját, kiáltott most a halász ki az a gaz . . .

A parthoz fordulva kiáltotta e szavakat az öreg halász, az ott álló katonákhoz és éppen be akarta fejezni mondókáját, mikor egyszerre csak a kunyhója felé nézve, látta, hogy a kunyhó tetejéről két ember leveszi az odaakasztott pirosfoltos hálót.

Az öreg embernek, mikor ezt látta, a szó a torkán akadt, lassan odafordult a parton álló emberekhez:

— Mií akarnak az urak tőlem?

— Rögtön jöjjön kend ide a csónakjával, különben agyonlövetem kendet.

E pillanatban az öreg halász látta, hogy Kéméndy csendbiztos két emberével az ő saját ladikjával gyorsan hozzá közeledik és látva, hogy most már nem menekülhet, odakiáltott:

— Jövök már, jövök, csak félre azokkal a puskákkal.

És gyorsan a parthoz evezett, a hová őt Kéméndy csendbiztos ladikjában követte.

A csónak a parthoz ért, az öreg halász kiszállt és odaállva Ráday elé, a legártatlanabb arcczal kérdezte:

— Itt vagyok, mit kívánnak tőlem?

Felelet helyett Seidl és Havranek csendbiztosok a már Rádaytól előzetesen kapott utasítás szerint megragadták a halász kezét, a hátára kötötték, mire a halász ijedten felkiáltott:

Az Istenért urak, mit akarnak tőlem?

— Vigyék a gazembert a várba és itassanak vele egy itcze sósvizet, szólt nyugodtan Ráday és elfordult a megrémült halásztól.

— De az Uristen szerelmére kérem az urakat, mondják meg, mit vétettem?

Ráday gróf ismét odafordult hozzá, éles tekintetét reá vetette és azt kérdezte:

— Ismersz engem, gazember?

— Nem én, sohase láttam az urat, felelt a halász.

— Hát én Ráday gróf, a király biztos vagyok, szólt kemény hangon Ráday.

E szavakra a halász elsápadt, szemei a rémülettől szinte kidülledtek, fogai vaczogtak és térdei összeroskodtak. Szemeit kéréleg emelte a rettegett királyi biztosra és siralmas hangon kiáltott:

— Kegyelem, méltóságos uram, kegyelem!...

— Kinek szólt az imént jelzésed? kérdezte szigorú hangon Ráday.

— Miféle jelzés? Nem értem...

— Nem érted? Lenyuzatom a bőrödet és nyárson süttetlek meg, mondta Ráday, ... kinek szólt az a jelzés?

A vén halász vállat vont és hallgatott.

— Hát nem akarsz beszélni, te kutya? ordított Ráday dühösen.

— A kutya csak ugathat, de nem beszélhet, szólt a halász, én nem tudom, hogy mit akarnak tőlem?

— Te, én agyonkinoztatlak, ha be nem vallod, hogy kinek szólt az a jelzés?

— Azt se tudom méltóságos uram, hogy mi az a jelzés, szólt a halász.

— Nem? No, majd megtanítalak rá, kiáltott a gróf és megparancsolta, hogy vigyék a vén halászt Szegedre.

Erre már aztán az öreg halász kikelt magából és dühösen kezdett lármázni:

— Tegyenek velem, a mit akarnak, nekem mind-egy. Látom, hogy így is, úgy is végem van. Ha beszélek, akkor azok nyúzzák le a bőrömet, ha nem beszélek, ezek. Hát nem bánom, itt a bőröm, nyúzzák le.

Erre már aztán Ráday is nevetett és odalépve a halászhoz, komoly hangon mondta:

— Nem úgy van ám az, a mint kend mondja. Amazoktól már kendnek nincs mit félni; az éjjel Rózsa Sándort és Veszélka Jánost, társaival együtt elfogtam és a szegedi várba vitettem.

— Igaz ez? kérdezte a halász.

— Becsületszavamra, felelt Ráday gróf.

— Kár értük, szólt az öreg halász oly közömbös hangon, hogy Ráday gróf rögtön látta, hogy a nagy bandának nem éppen Rózsa Sándor és Veszélka János voltak a legfontosabb tagjai.

Ráday Gedeon gróf ezt rögtön észre is vette és azért nagy fontoskodással mondá:

— Különben is felfedeztem azt a titkos alagutat, a melyen a méltóságos ur mindig a táborba járt.

Az öreg halász vállat vont és nem felelt egy kukkot se.

— És most, szólt Ráday minden szavát hangsúlyozva, most embereimmel ott az alagutnál lesbe fogok állani és majd csak eljön az, a ki azon az alaguton szokott járni a keczeli csárdába.

Az öreg halász e szavaknál ismét elhalványodott és szinte felszisszent fájdalmában; arczán látható volt a rémület kifejezése.

— A mi pedig kendet illeti, kendet most bevitem a szegedi várba és ott majd meglátja kend, hogy

vannak eszközeim, a melyek majd csak rábirják kendet is az őszinte vallomásra!...

Kéméndy és Szekula csendbiztosok megragadták a halászt és magukkal akarták vinni. A mint a halász felállt a földről és Szeged felé fordult, hirtelen örömsugár futotta át napbarnított arcát. A kunyhójából sűrű füstfellegek szálltak ég felé, a kunyhó lángban állott.

— Méltóságos uram, kiáltott Kéméndy, a halászkunyhóban tűz van.

— Kit hagytak Önök a kunyhóban? kérdezte ránczbaszedett homlokkal Ráday gróf a csendbiztosoktól.

— Alázatosan kérem, felelt Szekula csendbiztos, mi ott csak egy 13—14 éves suhanczot találtunk, azt megkötöztük és ott hagytuk a kunyhóban.

— Most már lesbe állhatnak az urak, nevetett gunyosan az öreg halász, most már a keczeli csárda ura figyelmeztetve van; most tegyenek velem, amit akarnak!

— Ördög és pokol! kiáltott Ráday, ezért lakolsz, vén gazember! El vele! Szekula, Kéméndy! Vigyék magukkal a katonákat és menjenek az alaguton át vissza Laucsikhoz. Én pedig két emberrel ezt a gazembert Szegedre viszem.

Igy is történt. Ráday gróf két pandurral beki-sérte a halászt a szegedi várba, Szekula és Kéméndy pedig a katonákkal együtt az alaguton át visszament Laucsikhoz.

Rózsa Sándor vallatása.

Hetek multak. Ráday gróf régi szokása szerint még csak kihallgatásra sem hivatta maga, vagy Laucsik elé se Rózsa Sándort, se Veszélka Jánost. Mind-

egyik külön-külön zárkában volt elhelyezve és sem elfogott bajtársairól, sem pedig családjáról, vagy általában a külvilágról nem hallhatott semmit.

Ez a heteken át tartó vizsgálati fogság a magánzárkában minden kihallgatás nélkül a legnagyobb kín volt a vizsgálat alatt lévő rabra és rendesen már ez is megtörte a legmakacsabb embert is.

Már két hónapja volt, hogy Rózsa Sándor ott ült a szegedi várban és türelmetlenül várta, hogy mi lesz vele. Mint minden rab, ő is vágyódott már a vizsgáló bíró elé. Szeretett volna már vele szembe szállni. Hosszu vizsgálati fogsága nem igen törte még meg, tudta ő, mint rabviselt ember nagyon jól, hogy mit akarnak ezzel a hosszú, kihallgatás nélküli vizsgálati fogsággal. Megpuhítani akarták. — No de ez nála nem igen sikerült, mert nem puhult meg, hanem inkább megkeményedett, megrögzött. Tőle bizony nem fognak semmit se kitudni, akár a fejükre is állnak a törvény emberei. Egy kukkot se fog vallani, tegyenek vele, amit akarnak. Így gondolkozott Rózsa Sándor.

Laucsik Máté vizsgálóbíró azonban másként gondolkozott. Egy nap, amikor már elegendően megpuhítottnak gondolta Rózsa Sándort arra, hogy végre kihallgassa, parancsot adott a börtönfelügyelőnek, hogy vezesse hozzá. Így aztán a börtönfelügyelő Rózsa Sándort a szokott és már megirt módon felvezette Laucsikhoz.

Mikor a szemkötőt lehúzták a szeméről, mint minden rab, úgy Rózsa Sándor is ijedten visszahökken a fekete szoba láttára. Reá is megtették a fekete posztóval bevont falak, az égő viaszgyertyák, a halálfejek és csontvázak azt a nagy hatást, melyet a vizsgálóbíró mérlegelő esze ezen külsőségektől várt.

Laucsik Máté feketére bevont mély karosszé-
kében ülve, nagy figyelemmel nézte az előtte álló rabot
és mikor ez éppen bágyadtan tekintett a karosszék-
től jobbra és balra álló csontvázak felé, a vizsgálóbíró
hirtelen megszólalt:

— Rózsa Sándor!

Mintha a végítélet harsány hangja hívta volna,
hogy most feleljen minden tetteről, úgy megijedt Rózsa
Sándor, e mély, öblös hangtól, mely úgy érte a fülét,
mintha valami sülyesztőből került volna ki.

— Rózsa Sándor, szólts ismét Laucsik Máté, lép-
jen közelebb.

Rózsa Sándor, a puszták réme, reszketve lépett
egyét az asztal felé. Csak ekkor láthatta a vizsgáló-
bíró komoly, mozdulatlan arcát és nagy szürke sze-
meit. Mélyen meghajolt a vizsgálóbíró előtt és halk
hangon mondta:

— Parancsoljon, nagyságos uram!

— Tudja-e kend, Rózsa Sándor, hogy miért van
kend most itt?

— Tudom, nagyságos uram, felelt a rabló.

A vizsgálóbíró nagyot nézett. Ezt a feleletet
nem hallotta egy vádlottól sem.

— Ugy, ugy, hát kend tudja, szólts Laucsik,
kezeit dörzsölve, no jó, hát mondja szépen meg, hogy
miért?

— Hát azért, mert a pandurok jöttek a nagy-
ságos urral és elfogtak a keczeli csárdában.

— Igen, igen, egészen helyes, hiszen tudtam én
azt, hogy kend derék, szókimondó férfi, aki mindenkor
merte és most is meri az igazat megmondani, ugy-e,
Rózsa Sándor?

— Hát bizony, nagyságos uram, én nem is tudok hazudni. — Hát azért fogtak el, mert a nagyságos ur tudta, hogy én sok rossz fát tettem a tűzre, hogy rabló, utonálló voltam.

— Egyet elfelejtett megmondani, Rózsa Sándor, szólt komoly hangon Laucsik, kend gyilkos is volt.

— Gyilkos? Én? Nagyságos uram, én soha se gyilkoltam! — kiáltott a rabló.

— Hát a félegyházi katolikus papot ki gyilkolta meg? — kérdezte Laucsik.

— A Filó Mátyás főtisztelendő urat?

— Azt, azt, szólt Laucsik, lássa, hogy tudja.

— Azt én nem gyilkoltam meg.

— Hát ki?

— Valaki más, de én nem, ott sem voltam.

— De a kend bandájához tartoztak azok! — kiáltott a vizsgálóbíró.

— Lehetséges, de az is lehet, hogy nem, felelt Rózsa Sándor, mások dolgával nem törődöm.

— Rózsa Sándor, én tudom, hogy kend katonaviselt, bátor ember, tudom, hogy kendet még Kossuth apánk is megdicsérte, a saját érdekében felszólítom, tegyen itt előttem igazságos vallomást s adja föl a bűntársait, úgy, amint az régi katonához illik.

— Nagyságos uram, mondtam már, hogy minden reám vonatkozó tettet kész vagyok bevallani . . .

— Hja barátom, szólt Laucsik vizsgálóbíró, az nekem nem elég, nekem teljes vallomás kell.

— Többet én nem vallhatok, szólt határozott hangon a rabló.

— És ez kendnek az utolsó szava?

Rózsa Sándor a fejével bölintott és kemény, szilárd hangon mondta:

— Igen, ez az utolsó szavam.

— Jól van, várni fogok, míg megnyilik a szája!

Ezzel a vizsgálóbíró csengetett. A csengetésre belépett a börtönfelügyelő az embereivel és az ajtó mellett közvetlen Rózsa Sándor háta mögött várt a vizsgálóbíró parancsára.

— Vezesse a rabot a zárkájába!

A következő pillanatban a zsák a rabló fejére hullott, hátrafelé kötözték a kezét, jó erősen bekötötték a szemét, aztán többször saját maga körül megforgatták és így vezették a czellájába. Mikor a börtönbe értek, feloldották a kezeit, levették a szemkötőjét és reá zárták a nagy nehéz vasajtót.

A szomjuság hatalma.

Ismét egyedül volt Rózsa Sándor a börtönben. Néhány perczig fel és alá járt börtönében, aztán leült az ágyára és gondolkozott a törtéteken. Egyszerre csak azon vette magát észre, hogy nagyon szomjas. Felállt és odament ahhoz a kis polczhoz, melyen mindig a vizes kancsó állott. De most ez egyszer nem találta ott a kancsót és haragosan dörmögött:

— Azt az árgyélusát ennek a kulcsárnak. Kint felejtette a vizes kancsómat.

Tehát várnia kellett ebédig, mert azt már régi tapasztalatból tudta, hogy csak akkor nyithatja fel az űr a börtönt.

Messze volt még délig és mivel nem volt víz a zárkában, csak természetes, hogy mindinkább fokozódott Rózsa Sándor szomjusága. Már ugy 11 óra felé

Rózsa Sándor ütötte mindkét öklével a vasajtót, amelyet aztán mindaddig döngetett, míg a kint őrtálló börtönőr félretolta az ajtóban beillesztett megfigyelő ablak toliját és rideg hangon bekiáltott:

— No, mit akar kend?

— Adjanak be egy kis vizet, szomjan halok, kiáltott Rózsa Sándor.

— Várjon kend délig és legyen csendes kend, különben ide küldöm a kulcsárt a bottal.

Ezzel aztán a börtönőr becsapta a kis ablakot és tovább ment. Rózsa Sándor pedig, mint egy örült futott fel és alá a zárkában és alig tudta bevárni, míg kint a folyosón elkezdtek a rabkoszt kiosztását.

Végre dél lett. Rózsa Sándor az ajtó mellett leste az ebéd érkezését, mert délben se nyitotta ki a kulcsár a vasajtót, hanem a kis ablakon át adta be az egyes zárkákban fogva tartott raboknak az ebédjüket. Végre-valahára Rózsa Sándor ajtajához ért a kulcsár az ebéddel. Felnyitotta a kis ablakot és azon át betolt egy sajka levest, egy sajka paszulyt és egy fél kenyeret és aztán rögtön becsapta a kis ablakot, anélkül, hogy szokás szerint friss vizet is adott volna. Rózsa Sándor most már dühösen odaugrott az ajtóhoz és olyan haraggal verte a kis ablakot, hogy az rögtön széjjel tört. Erre aztán visszajött a kulcsár, felnyitotta az ajtót és bekiáltott:

— Hallja kend, megbolondult kend? Mit akar kend?

— Mit akarok? Vizet akarok, ordított Rózsa Sándor. Reggel óta nem hoztak vizet!...

— Ugy, hát kend szomjas és azért veri ugy az ablakot, hogy széjjel törik? No jól van, ezt bejelentem

a felügyelő urnak, ezért olyan huszonötöt kap kend, hogy három napig sem fog az ivásra gondolni!

Ezzel a kulcsár az ajtó felé fordult, de Rózsa Sándor utána futott és könyörögve kiáltott:

— Vízet kérek! Hát én nem kapok vizet?

— Nem, felelt a kulcsár.

— Nem? hát miért nem? kiáltott Rózsa Sándor.

— Kiszáradt a Tisza, nincs viz, nevetett a kulcsár.

— Nincs viz?

— Nincs ám és addig nem is lesz, a vizsgálóbíró ur rendeletére, míg vallani nem fog kend.

Rózsa Sándor visszatántorgott és ijedten szegezte szemeit a kulcsárra, ki az ajtóhoz érve, azt felnyitotta, hogy kimenjen.

— Kulcsár ur, az isten szerelmére kérem...

— Nem segíthetek kenden, ez a vizsgálóbíró ur parancsa.

Ezzel aztán a kulcsár kiugrott a zárkából és maga után becsapta a nehéz vasajtót. Rózsa Sándor pedig kétségbeesetten dőlt az ágyára és dühösen felkiáltott:

— Azt a teremtését ennek a vizsgálóbírónak, hát ördög az, hogy agyon akar szomjaztatni?

Természetes, hogy mennél jobban dühöngött, annál nagyobb mértékben szomjazott. Kétségbeesetten, dühösen, mint egy fenevad futott a kis zárkában fel és alá. Egyszerre meglátta a még mindig párolgó leveses sajkát. Oda rohant és felkiáltott:

— Rajtam nem fogtok ki. Ha nincs viz, iszom levest.

— Tyühh, az árgyéusát annak a szakácsnak, de szerelmes. Ugy elsózta a levest, hogy no!...

Aztán odaült és lassan kikanalazta az elsózott levest. Mikor aztán a paszulyt is kezdte enni, azt tapasztalta, hogy azt is nagyon elsózta a szakács, de mert éhes volt, csak evett, csak evett, amíg volt. Aztán félretette a két sajkát és lehevert az ágyára. De csak néhány perczig maradt ott, hirtelen felugrott és szinte orditozva kiáltott:

— Vízet! Vízet! Meghalok, ha nem adnak vizet! De nem jött senki, aki vizet hozott volna. Pedig most már a jól megsózott leves és paszuly is kezdte hatását gyakorolni. Az örüléshez közel érezte már magát az ily furfangos módon megkinzott ember, mikor ismét az ajtóhoz futott és azt teljes erejével döngetni kezdte.

Ismét odajött a börtönőr az ajtó ablakához és bekiáltott:

— No, mit akar megint?

— Vízet! Vízet! kiáltott Rózsa Sándor.

— Hja, az nincs, felelt a börtönőr.

— Vízet! Csak egy kancsó vizet, aztán tegyenek velem, amit akarnak.

— Jól van, ha kend már olyan szomjas, hát várjon, adok én kendnek vizet.

És a börtönőr felnyitotta az ablakot és beadott egy nagy kancsót, tele friss, hideg vízzel.

Rózsa Sándor örömkialtással kapott a kancsó után és azt szájához emelte. A következő pillanatban azonban vad felkiáltással ugy odadobta a kancsót az ajtóhoz, hogy a kancsó ezer darabra törött.

— Verjen meg az Isten benneteket! Gazemberek! Hiszen ez sós víz.

A börtönőr felkaczagott és nevetve mondta:

— Hát olyat adtam, amilyen van, mást nem kap kend addig, amig a vizsgálóbíró ur előtt töredelmes vallomást nem tesz.

Igy is volt. Négy napig ellentállt Rózsa Sándor erős, szívós természete a borzasztó kinoknak, mert négy napig nem kapott mást, mint sós vizet és sós ételt. Az ötödik napon végre megtört, mint az örült verte az ajtaját és mikor végre odajött a börtönőr, rekedt hangon kiáltott:

— Vezessenek a vizsgálóbíróhoz, vallani akarok!

Rózsa Sándor vallomásai.

A börtönőr sietett a börtönfelügyelőhöz, ez lement Rózsa Sándor zárkájába és a szokott módon bekötöztette a rab szeméit és felvezettette a vizsgálóbíróhoz.

Rózsa Sándor ismét ott állott, de most megtörötten, kétségbeesetten a fekete posztóval behuzott szobában, Laucsik Máté vizsgálóbíró előtt és rémulten, szinte örült félelemmel meresztette szemét hol a két csontvázra, hol a vizsgálóbíró halvány arczára.

— No, Rózsa Sándor, szól a vizsgálóbíró, hát kend vallani akar, az szép kendtől, de aztán igazat valljon.

— Igen, igen, az igazat, de könyörgöm alázatosan nagyságos uram, egy kis vizet, csak egy pohárral, négy napja nem ittam.

— Négy napja, kiáltott Laucsik, hiszen ez szörnyű, hiszen az csoda, hogy kend bele nem halt; ez kegyetlenség, ezt én nem tűröm. Itt van, igyék kend Rózsa Sándor.

És Laucsik Máté ravasz mosolygással töltött egy kis pálinkás pohárkába az előtte álló üvegből vizet és oda adta a rabnak.

— Igyék kend, Isten éltesse kendet!

Rózsa Sándor gyorsan kapott a pohárka után és az abban volt pár csepp vizet lehajtott. Egy korty volt az egész. Rózsa Sándor oda tartotta a pohárkát a vizsgálóbírónak és könyörgött:

— Alázatosan kérem, még egy pohárkával, olyan jó volt és én olyan szomjas vagyok!...

— Hohó, szólt a vizsgálóbíró, az nem megy úgy, előbb valljon kend, aztán kap vizet, amennyit csak akar.

— De nagyságos uram, könyörgött a rab, akit ez a pohárka viz csak még szomjasabbá tett, nagyságos uram, csak még egyetlen pohárkával.

— Egy csöppet se, előbb mondja meg kend szépen, hogy ki ölte meg főtisztelendő Filó Mátyást, a félegyházi plébánost?

— Én nem, szólt Rózsa Sándor, amit én tettem, azt bevallom, de árulkodni nem fogok.

Laucsik Máté nem felelt semmit, hanem az asztala alá nyult, onnan kivett egy nagy üveg vizet, ebből egy poharat töltött és lassan inni kezdte. Rózsa Sándor az irtózatos szomjtól pokoli módon kinezva, az ivó vizsgálóbíró láttára éghez emelt kezekkel térdre rogyott és zokogva könyörgött:

— Víz! Egy pohár vizet, nagyságos uram, az Isten szerelmére, egy pohár vizet!

— Egy csöppet se, mig mindent be nem vallott.

És a vizsgálóbíró nyugodtan a helyére tette a vizes üveget, Rózsa Sándor pedig lesujtva az irtózatosságtól, végre vallani kezdett.

— Hát ha vizet kapok aztán, nem bánom, bevallok mindent. A főtisztelendő urat Czinczár Dani és Sinóros Nagy Máté ölték meg.

— Igaz ez? — kérdezte a vizsgálóbíró.

— Igaz, én nem szoktam hazudni.

— És kend ezt Czinczár Daninak és Sinóros Nagy Máténak szemébe is mondja?

— Igen, nagyságos uram.

— Kend derék ember, Rózsa Sándor, most megjutalmazom egy pohár vízzel.

És a vizsgálóbíró ismét egy pohárka vizet adott a rabnak, aki azt mohón fölhajtotta.

— Még egy pohárkával, nagyságos uram, még egy pohárkával!

— Ha többet fog bevallani, több vizet kap, felelt hidegen Laucsik Máté.

— Hát kérdezzen nagyságos uram, kérdezzen.

Most Laucsik Máté kérdezni kezdte Rózsa Sándort. Előbb beismertette vele a saját tetteit. A vén rabló ezeket töredelmesen be is vallotta és mikor a saját tetteinek bevallásával elkészült, a vizsgálóbíró végre egy nagy pohár vizet adott neki jutalmul.

— Csak azért adom kendnek ezt a vizet, mert látom, hogy derék ember, és igaz, őszinte vallomást tett.

És aztán ismét kezdte kérdezni a büntársai tetére nézve. Rózsa Sándor most már mindent bevallott, amit tudott, nem kevesebb, mint 146 ember ellen vallott és vallomását minden büntársának a szemébe is megismételte.

Mikor aztán Laucsik Máté Rózsa Sándorral a makacs tagadásban levő Veszélka János előtt is ismé-

teltette a vallomást, az óriás is megtört és csak annyit mondott a vizsgálóbírónak:

— Verje meg az Isten ezt a bitang, gyáva Rózsa Sándort, minden igaz, amit mondott!...

Laucsik most már a banda egyes tagjait szembesítette a két vezérrel és ezek vallomása után már egyikük sem tagadhatott.

A szembesítések után Laucsik Máté magánál tartotta Rózsa Sándort és Veszélka Jánost és hosszabb vallatás után kitudta tőlük, hogy voltaképpen a fővezér Kercsey Andor volt.

Laucsik vizsgálóbíró e megdöbbenő vallomást rögtön közölte Ráday gróffal, ki azonnal kiküldte Kéméndy és Szekula csendbiztosokat Horgosra, Kercsey Andor elfogatására. De a két csendbiztos már nem találta életben a «méltóságos urat», mert ez éppen, mikor a két csendbiztos kastélya udvarába lépett, a szobában golyót röpitett halántékába.

A szeged-dorozsmai rablóbanda összes tagjai most már a szegedi csillagvár börtönében voltak és Rózsa Sándor és Veszélka János vallomásaival szemben hiába is lett volna tagadásuk. Tehát vallottak, vallottak mindnyájan és várva-várták a pillanatot, a melyben a rettenetes szegedi várból elviszik őket a királyi törvényszék emberségesebb börtönébe.

Sokáig kellett várniok, míg kivánságuk teljesült. Ugyanis beállt egy körülmény; melyre sem Ráday gróf, sem pedig a letartóztatottak nem számítottak. Bármennyire is igyekezett Ráday gróf titokban tartani vallatási módját és a szegedi csillagvárban történeteket, mégis sok mindenféle kiszivárgott a külvilágba. Utóvégre még Ráday Gedeon és Laucsik Máté vizsgáló-

biró se találhattak minden embert bünösnek, a kit valami gyanura, vagy egyik-másik rab vallomása alapján letartóztattak. Sok ilyen ember ártatlanságáról meggyőződött Ráday Gedeon gróf és aztán elbocsátotta őket. Ezek az emberek aztán szerte vitték a híret, hogy miként bántak velük a csillagvárban és hogy miként vallatja Ráday gróf az ő rabjait. A közvélemény figyelmes lett a sok hirre és egyszerre csak mindenfelé az országban hangoztatták:

— Hja, ily barbár módon vallomásokat kicsikarni nem nagy művészet, ezt mi is tudnók!

Az elkeseredés az országban folyton nagyobb lett Ráday Gedeon gróf ellen. Az ujságokban csak az «Alföld hóhérja» czim alatt beszéltek Ráday Gedeon grófról.

Horváth Boldizsár igazságügyminiszternek ropant sok kellemetlenséget okoztak a Ráday gróf ellen felmerült panaszok. Ő maga szerzett meggyőződést arról, hogy mennyire gyűlöli Rádayt ugy az alföldi nép, mint az Alföldön működő bírósági és hivatalnoki kar. A miniszter attól tartott, hogy ha a szegedi várbán letartóztattak a szegedi, vagy a kecskeméti törvényszék elé kerülnek, ott a bírák felmentik őket, azzal indokolva a felmentést, hogy vallomásaikat Ráday iszonyu kinzásokkal vette ki belőlük.

Ezt meg akarta akadályozni az igazságügyminiszter és ezért a vizsgálati fogságban levő rabok ügyeinek vizsgálatára nem az arra illetékes szegedi, vagy kecskeméti törvényszék, hanem a pestvidéki törvényszéket küldötte ki Szegedre.

E kirendelt bíróság elé került aztán a dorozsmai nagy rablóbanda, Rózsa Sándor és Veszélka János.

Szegeden akkoriban oly hírek voltak forgalomban, hogy a törvényszék, tekintetbe véve a letartóztatott rabok vallomásainak kicsikart, kierőszakolt voltát, fel fogja menteni az összes vádlottakat. De nem ez történt, hanem az, hogy a bíróság és a vádlottak nagyszámu védői között létrejött egy megegyezés, melynek értelmében a törvényszék kötelezte magát arra, hogy halálra szóló ítéletet nem fog hozni, míg a védők kötelezték magukat, hogy csakis a törvényt szabta keretben fogják védenczeiket védelmezni.

És így aztán megindult a törvényszék előtt a végtárgyalás. Ez éppen három hónapot vett igénybe, ami nem is sok, mivel nem kevesebb, mint 198 vádlott felett kellett itélkezni és a 198 vádlott között volt sok olyan is, aki 25—30 bűnperben játszott szerepet.

A pestvidéki törvényszék végre Rózsa Sándort és Veszélka Jánost életfogytiglani fegyházra ítélte, 196 bűntársát pedig 10—20 évi fegyházra. Mivel az ítélet ellen senki sem fellebezett, az ítélet rögtön jogérvényes lett.

És most a rabokat Szegedről elszállították az ország különféle fegyházaiba, Rózsa Sándort a szamosújvári fegyházba vitték.

Mikor a szuronyos csendőrök között a várból a vasuti pályaudvarhoz vezették, szemközt jött egy cigány temetés. Négy öreg cigányasszony vállon vitt egy fehér koporsót, jeléül annak, hogy nőt temetnek. Mikor a csendőrök mellett elhaladt a gyászmenet, az egyik csendőr megkérdezett egy cigány asszonyt:

— Kit temetnek? Ki halt meg?

— Egy bolondos leány, felelt a cigány asszony, Kolompár Örzse volt a neve.

Rózsa Sándor összerezent. A cigány Örsit, hajdani szeretőjét vitték örök nyugalomra, a cigány Örsit, az ő javasasszonyát, aki neki kártyából megjósolta, hogy kétszer fogják elevenen föld alá temetni.

Rózsa Sándor vége.

A cigány Örzse jóslata teljesedett. Rózsa Sándort Szamosujvárra vitték, hol másodszer temette el a földi igazságszolgáltatás.

De a cigány Örzse maga nem érte meg jóslatának beteljesedését. Őt is eltemették, ugyanakkor, mikor az ő princzijét vitték a nagy temetőbe, a szamosujvári fegyházba.

... És a mi ezek után történt, már csak olyasvalami volt, mint az erős fa zuhanásának hangja. Nagyon szólt, a világ meghallotta Rózsa Sándornak, a puszták királyának megtörését, de azért még is az élet volt itt a nagyszerű és hangja csak természetes következménye volt ennek.

Rózsa Sándort, a kit a nép hősnek, de a törvény haramiának mondott ki, rablánczon, szuronyos örök vitték el Szegedről és azok vitték el a társait is. A vezér Szamosujvárra került, Veszélka Illavára, a többi pedig az ország egyéb fegyházaiba.

De a kik ide, a legsúlyosabb rabságba jutottak, már nem voltak a régiek, Rózsa Sándor bandájának vakmerő legényei. Lesorvasztotta már a börtön és megtörte őket a Ráday gróf vaskeze. Hej, ez a vaskez! Hej, azok a sötét földalatti börtönök, de messzire világítottak. Nagyon is messzire, oly messzire, hogy Ráday grófon beteljesült Thaisz jövődölése.

Egy év mulva, a mikor már a legnagyobb biztonság lett urrá az Alföldön, a híres kormánybiztos még nem elégedett meg ezzel az eredménnyel. Tovább kutatott, nyomozott régi nagy bűnök után és a nyom oly messzire vezetett be a társadalomba, hogy annak javáig is elhatott már. Nagy urakra, a kikre féltisztelettel néztek egész vármegyék, voltak belekeverve a rablásokba, gyilkosságokba. De ezekre a nagy urakra már nem engedték, hogy rátegye a kezét Ráday gróf. Ráday grófot visszahívták. Megelégedtek azzal, hogy Rózsa Sándor legényei biztos helyen vannak.

Mert hát nagyon biztos helyen volt valamennyi, különösen pedig a legrettegettebb: Rózsa Sándor. Nem árthatott volna már senkinek, semminek. Ártalmatlanná tette őt a szegedi rabság. Megroskadt bele egészen. Sudár termete megtört, aczélerejü karja megsorvadt, a látása meg elhomályosult. Asztalos munkára szánták a fegyházban, de bizony nem látta ő már akkor a czentimétért, aztán meg a gyalu is meg-megcsuszott a kezében. Így aztán még erre sem használták Rózsa Sándort és Balkay Géza, a szamosujvári fegyház akkori igazgatója, a ki most a váczi fegyházat igazgatja, a legalantosabb munkát juttatta neki. Enyvet főzetett vele az asztalos műhely számára.

Nyolcz hosszú esztendeig kavarta azt Rózsa Sándor. A többivel már végzett a fegyház. Veszélka két évig birta ki Illaván, aztán meghalt, de Rózsa Sándort, még abban a megtört állapotában is csak nyolcz év mulva birta elpusztítani a nehéz rabság.

A puszták királya nyolcz évig főzte, kavarta az enyvet. Csendesesen, zugolódás nélkül végezte a munkáját és akik látták, azt mondják, hogy amint a kezében

tartotta a keverő lapátot, tekintete mindig csak maga elé meredt.

Maga elé meredt és vajjon a gomolygó párában mit láthatott; a nehéz, rossz szagban mit érezhetett? Talán az alföldi rónaságot látta. A rónaságot, amelyen végig száguldott tüzes, gyors paripákon Rózsa Sándor és bandája. És talán érezte a puszták illatát, szabadságát! És így keverte, keverte Rózsa Sándor a pépet, míg csak egyszer mégis megakadt a keze ebben a munkában is. Meghalt!

* * *

A szamosujvári fegyház temetője a dombon van. Nincs itt se kereszt, se semmi más emlék. Apró dombok jelzik a hantokat, amelyek alatt névtelenül, elfeledve fekszenek a társadalomból kitaszítottak. E domb csucára jutott Rózsa Sándor. Ide temettette Balkay Géza, mintegy jelezve azt, hogy a bűnösök temetőjében a legelőkelőbb halott.

A nagy sivárságból sok éven keresztül évente egyszer, a halál évfordulóján kiviláglott valami színeség, a domb csucáról. Évente egyszer virágot tettek a Rózsa Sándor sirjára. Ki tette oda, nem tudta senki, nem is kutatta senki. Féltek az emberek, hogy a kíváncsiság elriasztja majd onnan ezt a kegyeletet is.

De egyszer aztán mégis csak elmaradt az. A sivárság összhangját nem zavarta meg immár senki és csak most indult meg a szegény emberek képzelete. A nép titokzatosan meséli:

— Hatalmas, gazdag nagy uriasszony, egy grófnő küldte akkor a virágot; de most már az se küldi . . .

VÉGE.

A CZÁRI PALOTA TITKAI

czimű rendkívül szenzációs érdek-
feszítő mozzanatokban gazdag regény
kiadási jogát megszerezvén, e kiváló
történelmi mű fogja képezni „Nép-
könyvtár“-unk ötödik kötetét.

Rejtvénypályázatunk.

Viszonzásul a nagyfoku pártolásért, melyben olvasóink népkönyvtárunkat részesítették, ezennel újabb rejtvénypályázatot hirdetünk a következő feltételekkel:

Mindenik olvasónk, ki a tuloldali rejtvényeket egészben vagy részben megfejti, jogosítva van a rejtvénypályázaton részt venni. Mindegyik helyes megfejtő egy-egy megfejtett rejtvényért egy-egy szép kiállítású, érdekes tartalmu könyvet kap jutalmul teljesen ingyen, csupán a csomagolásért és bérmentesítésért csatolandó a megfejtéshez minden egyes könyvért 10 fillér levélbélyeg.

Tehát: aki 1 rejtvényt fejt meg, az 1 könyvet kap, 10 fillér

« 2	«	«	«	« 2	«	« 20	«
« 3	«	«	«	« 3	«	« 30	«
« 4	«	«	«	« 4	«	« 40	«
« 5	«	«	«	« 5	«	« 50	«
« 6	«	«	«	« 6	«	« 60	«

bélyeg be-
küldése után

Megfejtések csak a rejtvénymegfejtési lapon fogadtnak el, mely levágandó s cziműnkre zárt borítékban beküldendő.

Csak postán érkező megfejtéseket veszünk figyelembe.

Kiváló tisztelettel

«ÉRDEKES KÖNYTÁR»

szerkesztősége és kiadóhivatala

Budapest, V., Kálmán-utca 2.

A rejtvények a következők :

I.

vény vény vény vény

II.

Tisz Á Tisz

III.

o o ya
o o bá

IV.

k k k k a tö
k k k v

V.

Táncz Táncz Táncz

VI.

B B B B B Á Á Á Á Á
B B B Á Á Á
B Á

Tessék fordítani!

Levágandó és zárt borítékban beküldendő a következő címre
«ÉRDEKES KÖNYVTÁR» szerk. és kiadóhivatala Budapest, V., Kálmán-utca 2.

Rejtvénymegfejtési lap.

A rejtvénypályázat megfejtése a következő:

Első rejtvény megfejtése:

Második « « :

Harmadik « « :

Negyedik « « :

Ötödik « « :

Hatodik « « :

A küldendő jutalomkönyvek csomagolására és bermentesítésére szükséges bélyegyet
csatoltan küldöm.

Megfejtő neve:

pontos lakcíme:

20

(2)

1
K.C.

